

Ders Kitabı

DEVLET KİTAPLARI
BİRİNCİ BASKI
....., 2014

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI.....: 5966
DERS KİTAPLARI DİZİSİ.....: 1646

14.06.Y.0002.4418

Her hakkı saklıdır ve Millî Eğitim Bakanlığına aittir. Kitabın metin, soru ve şekilleri kısmen de olsa hiçbir surette alınıp yayımlanamaz.

EDİTÖR

Doç. Dr. Ahmet DOĞANAY

DİL UZMANI

Şule KEÇECİ

GÖRSEL TASARIM UZMANLARI

Doç. Dr. Levent MERCİN

Yrd. Doç. Dr. Fehmi Soner MAZLUM

Yrd. Doç. Dr. Özge MAZLUM

Adem DÖNMEZ

Burcu BAŞYİĞİT AY

Resul AY

PROGRAM GELİŞTİRME UZMANI

Toper AKBABA

ÖLÇME DEĞERLENDİRME UZMANI

Yrd. Doç. Dr. Pervin Oya TANERİ

REHBERLİK UZMANI

Ahmet Vefa GÜLER

ISBN: 978-975-11-3846-0

Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulunun 30.05.2014 gün ve 39 sayılı (ekli listenin 1. sırasında) kararıyla ders kitabı olarak kabul edilmiş, Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğünün 06.06.2014 gün ve 2312329 sayılı yazısı ile birinci defa 147.730 adet basılmıştır.

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan İlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'sım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalar sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

GENÇLİĞE HİTABE

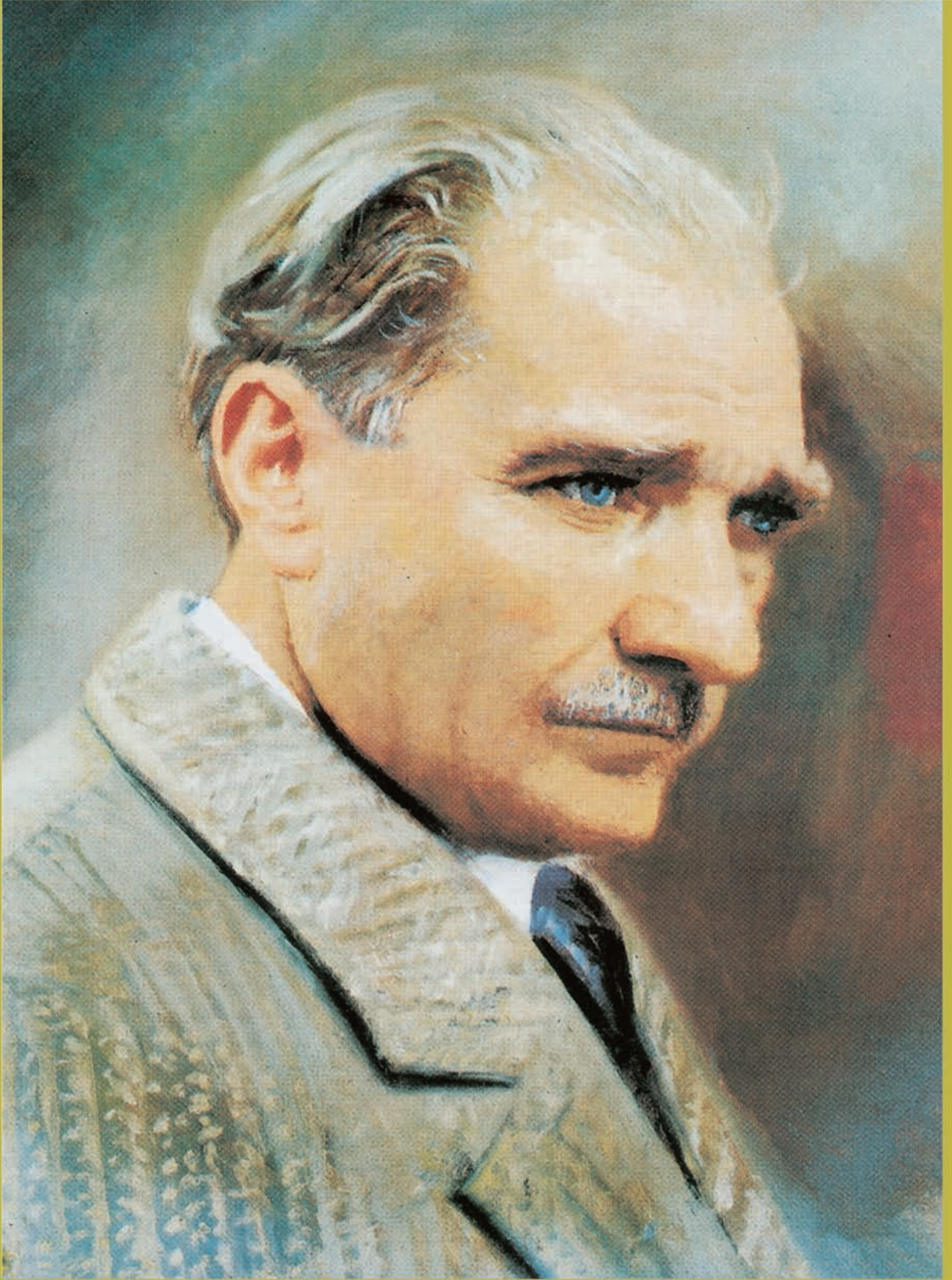
Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsaît bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

İÇİNDEKİLER

Tema 01

DEMOKRATİK SİSTEM VE YAŞAYAN DEMOKRASİ..... 11

Demokrasinin Temel İlkeleri	12
Demokrasi Kültürünün Demokratik Sistemin İşleyişindeki Rolü	18
Demokratik Vatandaş Olmak	22
Demokrasinin Farklı Uygulanış Biçimleri ve Türkiye	25
Ne Öğrendim?.....	31

Tema 02

İNSAN HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİ..... 35

İnsan Hak ve Özgürlükleri	36
İnsan Haklarının Etik Temelleri	40
Belgeler İnsan Hak ve Özgürlüklerini Koruyor mu?	45
Toplumsal Yaşamda İnsan Hak ve Özgürlükleri	51
Hak ve Özgürlükleri Sorumlu Kullanmak	55
Hak ve Özgürlükler için Devlet Vatandaş El Ele	58
Ne Öğrendim?.....	63

Tema 03

DEMOKRASİYİ YAŞAMAK: AKTİF VATANDAŞLIK 69

Özgür ve Özerk Birey Olmak	70
Çevremizdekileri Hak ve Özgürlüklerini Kullanmaya Cesaretlendirmek	74
Demokratik Karar Alma Süreçlerine Katılım	79
Çevremizdeki Sorunların Çözümü için Harekete Geçmek	83
Bilinçli Tüketici Olmak	88
Doğanın Dengesini Koruyalım	92
Demokratik Katılım için Dijital Vatandaşlık	98
Ne Öğrendim?.....	102

Tema 04

ÇEŞİTLİLİĞE ÇOĞULCU BAKIŞ 107

Çeşitliliğin Uyumlu Birlikteliği	108
Toplumsal Birliğin Harcı: Değerler	113
Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	116
Çoğulcu Demokrasi için Ön Yargı, Sosyal Dışlama ve Ayrımcılığa Karşı Çıkmak	120
Engellerim Engel Olmasın	124
Ne Öğrendim?.....	130

Tema 05

BARIŞ VE UZLAŞMA 135

Bireysel Barıştan Toplumsal Barışa	136
Çatışmaları Barışçıl Yollarla Çözme	140
Şiddete Karşı Uzlaşma	144
Türkiye'nin Dünya Barışına Katkısı	149
Dünya Barışı için Çalışan Uluslararası Kuruluşlar	153
Ne Öğrendim?.....	157

SÖZLÜK.....162

KAYNAKLAR.....166

EKLER 172

Tema 1

Demokratik Sistem ve Yaşayan Demokrasi

Niçin Öğreneceğim?

- ◊ Demokrasinin temel ilkelerini açıklayabilmek
- ◊ Demokrasi kültürünün demokratik sistemin işleyişindeki rolünü değerlendirebilmek
- ◊ Demokratik vatandaşlık bilincine sahip olmanın, demokratik sürecin işleyişine katkısını kavrayabilmek
- ◊ Demokrasinin farklı uygulamış biçimlerini karşılaştırarak Türkiye'deki demokratik sistemin işleyişini, demokrasinin özellikleri açısından değerlendirebilmek için öğreneceğim.

Ne Öğreneceğim?

- ◊ Demokrasinin temel ilkeleri
- ◊ Demokrasi kültürünün demokratik sistemin işleyişindeki rolü
- ◊ Demokratik vatandaş olmak
- ◊ Demokrasinin farklı uygulanış biçimleri ve Türkiye

Tema sonunda ulaşmanız beklenen kazanımlar bu bölümde yer almaktadır.

Tema içerisinde yer alan konulara bu bölümde yer verilmiştir.

8

Demokrasi: Sistem ve Yaşayan Demokrasi

01

Demokrasinin Temel İlkeleri

Bu dersin sonunda, demokrasinin temel ilkelerini açıklayabileceksiniz.

Bu konuda ne biliyorum?

- 1) Demokrasi kavramı ne anlama gelmektedir?
- 2) Demokrasiyi diğer yönetim şekillerinden ayıran temel ilkeler nelerdir?

DÜŞÜNME ZAMANI

Demos Krallığı isimli metni okuyarak aşağıdaki soruları cevaplayınız.

Demos Krallığı

Dağlık bir bölgede çok küçük bir ülke olan Demos, yüzyıllar boyunca dünyadaki diğer toplumlarla çok az temas halinde olmuştur.

Krallıkla yönetilen Demos, son zamanlarda farklı toplumsal ve yönetsel yapısından dolayı çok dikkat çekmeye başlamıştır.

Ülke içerisinde insanların hepsi kendi besinlerini üreterek ihtiyacı olan diğer insanlarla paylaşmakta böylelikle hiç kimse aç kalmamaktadır. Her aileye birer ev verilmekte ve kira alınmamaktadır. Elektrik, su ve doğalgaz ücretsiz sağlanmaktadır. Herkesin hastalandığında rahatlıkla ulaşabileceği bir doktoru bulunmaktadır. Altı ayda bir ücretsiz sağlık kontrolü yaptırabilmektedirler. Ayrıca yaşlılar, küçük çocuklar ve özel bakıma muhtaç olanların ihtiyaçlarını gidermek için evlere düzenli ziyaretler yapılmaktadır.

Demos'da hayattaki iyi şeylerin hepsine herkes ulaşabilmektedir. Her aileye yılda bir kez lüks sayılabilecek farklı ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için kuponlar verilmektedir.

Peki, Demos'da tüm bunları nasıl sağlanmaktadır?

Demos, bir krallıktır ailesi tarafından yönetilmektedir. Krallıktır babadan oğula geçmektedir. Tüm kararları kral tek başına almaktadır. Kral tarafından atanan yetkililer, ülkedeki suçları yine kralın koyduğu kurallara göre cezalandırmaktadır. İhtiyaç doğrudan bazı iş kollarında kaç kişinin çalışacağına, ne kadar yiyecek üreteceğine, ne kadar bina yapılacağına kral karar vermektedir.

Konuyla ilgili ön bilgilerinizi yoklamaya yönelik sorulara bu bölümde yer verilmiştir.

Ders sonunda kazanmanız beklenen kazanıma bu bölümde yer verilmiştir.

Konu adına bu bölümde yer verilmiştir.

Kitabı Nasıl Kullanmalıyım? Kitabın Yapısı ve Düzeni

Elinizdeki kitap öğrenme/öğretme konusundaki son gelişmeler dikkate alınarak üç temel soruya cevap verecek şekilde hazırlanmıştır. Bu sorular sırasıyla; "Niçin Öğreneceğim?", "Ne Öğreneceğim?" ve "Ne Öğrendim?"dir. Her temanın başında, o temada kazanacağınız öğrenme kazanımları, "Niçin Öğreneceğim?" sorusu altında verilmiştir. Aynı sayfada, o temada öğrenilecek konular "Ne Öğreneceğim?" sorusu altında yer almaktadır.

Kitapta her konuya başlamadan önce, o dersin sonunda kazanmanız beklenen kazanım/lar ifade edilmiştir. Daha sonra, işlenecek konuyla ilgili bildiklerinizi ortaya çıkarmak amacıyla, "Bu Konuda Ne Biliyorum?" başlığı altında sorular sorulmuştur. Bu sorulara tam/doğru cevap veremeyebilirsiniz. Bu sorulara kitapta yer verilmesinin amacı, ilgili konudaki ön bilgilerinizi ortaya çıkarmaktır.

Kitapta sunulan bilgilerden sonra, bu bilgilerin aktif vatandaşlık becerilerine dönüştürülebilmesi için etkinlikler sunulmuştur. Bu etkinlikler, Ortaöğretim Demokrasi ve İnsan Hakları Dersi Öğretim Programı'nın öğrenme öğretme süreci temel ilkeleri doğrultusunda hazırlanmıştır. Dersin kazanımı doğrultusunda çeşitli yöntem ve teknikler kullanılarak hazırlanan bu etkinlikler üst düzey düşünme becerilerinizi geliştirmek amacıyla hazırlanmıştır. Bu etkinliklere aktif olarak katılmanız beklenilmektedir. Dersin doğası gereği aktif vatandaşlık becerilerinin kazanılabilmesi için etkinliklerin sadece sınıf içinde yapılması yeterli değildir. Bazı etkinlikleri sınıf dışında da yapmanız gerekmektedir. Bunların ötesinde, derste öğrendiğiniz kavram, değer ve becerileri davranışa dönüştürerek günlük yaşamınızda da kullanmanız beklenilmektedir.

Kitabın bütününde dersin genel amaçlarıyla tutarlı olarak insan hak ve özgürlükleri ve demokratik ilkelere saygılı olmaya özen gösterilmiştir. Bu nedenle kitapta metin içinde geçen kişi isimlerinden görsellerde yer alan karakter seçimlerine kadar cinsiyet ve toplumsal eşitlik ilkesine uyulmuştur. Hiçbir kişi, grup ve kurum ön plana çıkartılmamış veya ötekileştirilmemiştir.

Kitapta Kullanılan Semboller ve Anlamları

Düşünme zamanı:

Konu hakkında düşünmenizi sağlayarak sizi öğrenmeye hazır hale getirmeyi amaçlayan giriş etkinliğini ifade etmektedir.

Soru-Yorum:

Metin veya görsellerle ilgili olarak düşünmenizi ve yorum yapmanızı sağlayacak soruları ifade etmektedir.

Düşünelim-Araştırılabilirlik:

Metin veya görsellerle ilgili olarak düşünmenizi ve araştırma yapmanızı sağlayacak soruları ifade etmektedir.

Düşünelim-Yazalım:

Metin veya görsellerle ilgili olarak düşünmenizi ve yazmanızı gerektirecek soruları veya yönergeleri ifade etmektedir.

Düşünelim-Çizelim:

Konu hakkında düşünmenizi ve çizim yapmanızı gerektirecek yönergeleri ifade etmektedir.

Düşünelim-Tartışalım:

Metin veya görsellerle ilgili olarak düşünmenizi ve tartışmanızı gerektirecek soruları veya yönergeleri ifade etmektedir.

Tema 1

Demokratik Sistem ve Yaşayan Demokrasi

Niçin Öğreneceğim?

- ◊ Demokrasinin temel ilkelerini açıklayabilmek,
- ◊ Demokrasi kültürünün demokratik sistemin işleyişindeki rolünü değerlendirebilmek,
- ◊ Demokratik vatandaşlık bilincine sahip olmanın, demokratik sürecin işleyişine katkısını kavrayabilmek,
- ◊ Demokrasinin farklı uygulama biçimlerini karşılaştırarak Türkiye'deki demokratik sistemin işleyişini, demokrasinin özellikleri açısından değerlendirebilmek için öğreneceğim.

Ne Öğreneceğim?

- ◊ Demokrasinin temel ilkeleri
- ◊ Demokrasi kültürünün demokratik sistemin işleyişindeki rolü
- ◊ Demokratik vatandaş olmak
- ◊ Demokrasinin farklı uygulama biçimleri ve Türkiye

Demokrasinin Temel İlkeleri

Bu dersin sonunda, demokrasinin temel ilkelerini açıklayabileceksiniz.

Bu konuda ne biliyorum?

- 1) Demokrasi kavramı ne anlama gelmektedir?
- 2) Demokrasiyi diğer yönetim şekillerinden ayıran temel ilkeler nelerdir?

DÜŞÜNME ZAMANI

Demos Krallığı isimli metni okuyarak aşağıdaki soruları cevaplayınız.

Demos Krallığı

Dağlık bir bölgede çok küçük bir ülke olan Demos, yüzyıllar boyunca dünyadaki diğer toplumlarla çok az temas hâlinde olmuştur.

Krallıkla yönetilen Demos, son zamanlarda farklı toplumsal ve yönetsel yapısından dolayı çok dikkat çekmeye başlamıştır.

Ülke içerisinde insanların hepsi kendi besinlerini üreterek ihtiyacı olan diğer insanlarla paylaşmakta böylelikle hiç kimse aç kalmamaktadır. Her aileye birer ev verilmekte ve kira alınmamaktadır. Elektrik, su ve doğalgaz ücretsiz sağlanmaktadır. Herkesin hastalandığında rahatlıkla ulaşabileceği bir doktoru bulunmaktadır. İnsanlar, altı ayda bir ücretsiz sağlık kontrolü yaptırabilmektedirler. Ayrıca yaşlılar, küçük çocuklar ve özel bakıma muhtaç olanların ihtiyaçlarını gidermek için evlere düzenli ziyaretler yapılmaktadır.

Demos'ta hayattaki iyi şeylerin hepsine herkes ulaşabilmektedir. Her aileye yılda bir kez lüks sayılabilecek farklı ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için kuponlar verilmektedir.

Peki, Demos'ta tüm bunlar nasıl sağlanmaktadır?

Demos, bir kraliyet ailesi tarafından yönetilmektedir. Kraliyet babadan oğula geçmektedir. Tüm kararları kral tek başına almaktadır. Kral tarafından atanan yetkililer, ülkedeki suçluları yine kralın koyduğu kurallar çerçevesinde cezalandırmaktadır. İhtiyaç doğrultusunda bazı iş kollarında kaç kişinin çalışacağına, ne kadar yiyecek üretileceğine, ne kadar bina yapılacağına kral karar vermektedir.

Çok nadir de olsa herhangi bir durumdan şikâyet eden insanlar, akıl hastanelerine gönderilmektedir. Çünkü bütün ihtiyaçları karşılanan bir insanın şikâyet etmesi onun akıl sağlığının yerinde olmadığı şeklinde değerlendirilmektedir.

(Gollob ve Krapf, 2008)

SORU-YORUM

Böyle bir ülkede yaşamamanın iyi yönleri nelerdir?

Böyle bir ülkede yaşamamanın kötü yönleri nelerdir?

Böyle bir ülkede yaşamak ister miydiniz?

Açıklayınız.

Demokrasi ve Temel İlkeleri

Demokrasi, ilk çağlardan beri filozof ve bilim adamlarının üzerinde konuştukları ancak net bir tanıma varamadıkları bir kavramdır. Demokrasi, eski Yunanca'da halk anlamına gelen "demos" ve yönetim anlamına gelen "kratos" kelimelerinin birleşiminden oluşmuş olup "halkın yönetimi" anlamına gelmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nin eski başkanlarından Abraham Lincoln demokrasiyi "halk tarafından, halk için oluşturulan halkın siyasi yönetimi" (Crick, 2012) olarak tanımlamıştır. Demokrasi, özgür bir seçim sistemine dayalı halkın gücü elinde bulundurduğu bir yönetim şeklidir. Demokrasi eski Yunan'da ortaya çıkmış bir kavram olmakla birlikte, diğer kültürler de demokrasinin gelişimine önemli katkılar sunmuşlardır. Geçmişten günümüze anlam olarak da değişime uğrayan demokrasi, en son ve en iyi yönetim şekli olarak tüm dünyada gittikçe yaygınlaşan bir yönetim biçimidir (AEP, 2013). Günümüzde demokrasiyi sadece halkın gücü elinde bulundurduğu bir yönetim biçimi olarak görmek doğru değildir. Demokrasi yalnızca yasalara değil daha çok bir siyasal kültüre dayanır (Touraine, 2011). Demokrasi, bir yönetim biçimi olduğu kadar bir yaşam biçimidir de. Demokratik bir yönetim için yasaların ve yönetim sisteminin tek başına demokratik ilkeler doğrultusunda oluşturulmuş olması yetmez. Günlük hayatta insanların davranışlarından oluşan kültürde bu temel ilkelerin yaşanması gerekir. Bu da demokrasilerde demokratik vatandaşlığın önemini artırmaktadır. Demokratik kültür ancak demokratik vatandaşlar yoluyla oluşturulabilir.

DEMOKRASI

Kişilerin, grupların, sınıfların vb. kendilerini ilgilendiren ya da ilgilendirebilecek konularda alınacak kararların oluşumuna katılmalarıdır

(Ateş, 1995, s. 11).

Günümüzde demokrasinin herkesçe kabul gören net bir tanımını yapmak mümkün olmasa da, demokrasiyi diğer yönetim biçimlerinden ayıran temel ilkeleri belirlemek mümkündür. Bu ilkeler aşağıda belirtilmiş ve kısaca açıklanmıştır (AEP, 2013; Kodaz, 2009):

Yasalara uyuma zorunluluğu

Demokrasilerde hiç kimse yasaların üzerinde değildir. Bunun anlamı, demokrasilerde herkes yasalara uymak zorundadır ve yasaları ihlal ettiklerinde suçlu sayılırlar. Ayrıca demokrasi yasaların herkese eşit, adil ve tutarlı bir şekilde uygulanmasını gerektirir. Bir kişi, grup veya zümreye özel yasa çıkarılamaz. Yasalar, halkın iradesini yansıtır. Hukukun egemen olduğu demokrasilerde, yasaları herkese eşit bir şekilde uygulamak için bağımsız mahkemeler bulunur.

Eşitlik

Demokratik yönetimler insanların eşitliğine dayanır. Demokrasilerde ırk, dil, din, cinsiyet ayrımı gözetmeksizin herkes eşittir ve tüm insanlara aynı düzeyde eşit değer verilir.

Aktif Katılım

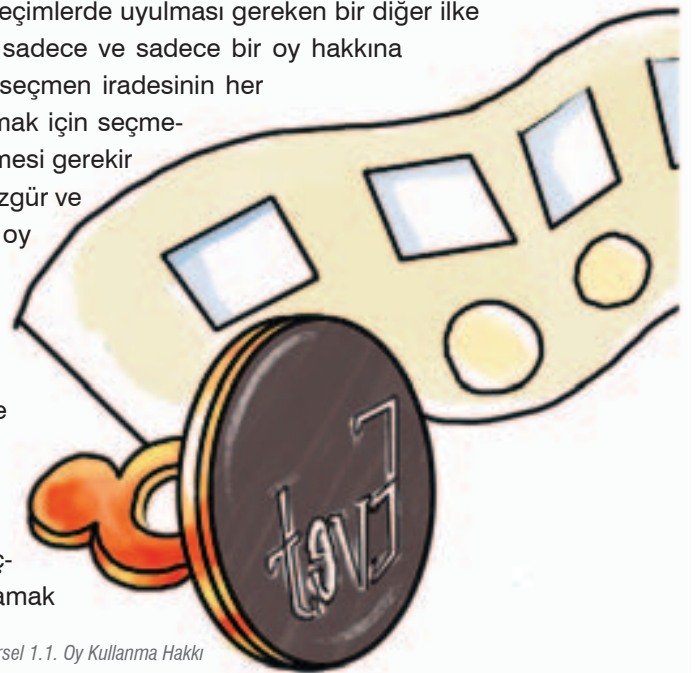
Demokratik bir yönetimin temel göstergelerinden biri de vatandaşların yönetim sürecine aktif katılımıdır. Katılım, vatandaşların bir hakkı olduğu kadar aynı zamanda görevidir. Demokrasilerde vatandaşlar, siyasal sürece yalnızca seçimler aracılığıyla değil, ülkenin sorunları hakkında bilgi edinerek sivil toplum kuruluşlarına (STK) üye olup çalışarak çeşitli etkinlikler yoluyla da katılmalıdırlar. Vatandaşların topluma aktif katılımı, demokrasinin gelişmesi için en önemli unsurlardan birisidir.

Seçim

Demokrasi, halkın yöneticileri belirli aralıklarla, özgür ve adil bir seçimle seçmesini gerektirir. Gerçek demokrasilerde seçimlerin de belirli ilkelere göre yapılması gerekir. İlk olarak, oy kullanacak bireylerin; ekonomik durumları, cinsiyet, ırk, millet, yetenek, fiziksel durum ve toplumdaki statüleri gibi nedenlerle oy hakları kısıtlanamaz. Bu, genel oy ilkesidir. Seçimlerde uyulması gereken bir diğer ilke olan eşit oy ilkesi ise her seçmenin sadece ve sadece bir oy hakkına sahip olması anlamına gelir. Ayrıca, seçmen iradesinin her türlü baskıdan uzak kalmasını sağlamak için seçmenin kime oy verdiğini kimsenin bilmemesi gerekir ki bu da gizli oy ilkesidir. Seçimlerin özgür ve adil olabilmesi için genel, eşit ve gizli oy ilkelerine dayanması gerekir.

Çok Partili Sistem

Demokrasilerde ülke halkı, yönetimde söz sahibi olmak için seçimler aracılığıyla temsilcilerini seçer. Elbette bir ülkede yaşayan halkın tamamının aynı fikirde olması beklenemez. Farklı görüşteki kişiler temsilci olarak seçilmek için siyasi görüşlerini seçmenlere anlatmak ve taraftar toplamak

amacıyla siyasi partiler oluşturabilirler. Seçim serbestliğinin gerçek bir anlam taşıması için seçmenlerin kendi düşüncelerine uygun adayları seçmelerine olanak veren çeşitli alternatiflere sahip olması gerekir. Bu gereklilik, çok partili sistem ile yerine getirilmektedir.

Demokrasinin temel ilkelerinden biri de çoğunluğun yönetimini kabul etmektir. Demokrasilerde birden çok görüş ve siyasal parti vardır. Bazen seçimlerde bu görüşlerden birisi kazanır ve yönetme yetkisini alır. Bazen de iki veya daha fazla parti bir araya gelerek yönetme yetkisini kullanır. Muhalefette kalan partiler ise yönetimin politikalarını eleştirerek demokratik işleyişe katkıda bulunurlar.

Çoğunluğun Yönetimi

Demokratik toplumlarda çoğunluğun, azınlığın haklarını koruması gerekir. Çoğunluğun erkine (gücüne) ve azınlığın haklarına saygı duyulmuyorsa orada demokrasi yok demektir (Touraine, 2011). Demokrasilerde, azınlığın haklarına saygı duyulmalı ve azınlığa, görüşlerini özgürce ifade etme serbestliği verilmelidir. Demokratik toplumlar bazen farklı etnik veya dinî gruplardan oluşabilir. Demokraside amaç, toplumdaki herkes için en iyi kararı alabilmektir. Bu nedenle alınan kararlarda, toplumdaki her kesimin katkısının olması gerekir. Bu anlayış, gücü elinde bulunduran grubun tek başına kendi görüşlerine göre kararlar almasına da engel olur.

Çoğulculuk

Demokrasilerde seçilmiş ve atanmış görevliler halka karşı sorumludurlar. Görevliler görevlerini kendi istek ve ilgileri doğrultusunda değil, halkın istekleri doğrultusunda oluşturulan yasa ve kurallara göre yerine getirirler. Seçilmiş veya atanmış görevliler, verdikleri kararlar ve yaptıklarından dolayı halka karşı sorumludurlar. Demokrasilerde halka karşı hesap verebilirlik çeşitli şekillerde uygulanır. Bunlardan birisi, siyasal hesap vermedir. Bu, özgür ve adil seçimler yoluyla gerçekleşir. Diğer hesap verme mekanizmaları ise, yasal ve idari hesap verme yoludur.

Hesap Verebilirlik

Demokrasilerde yönetimin şeffaf olması gerekir. Demokratik bir ülkede insanlar hangi nedenlerle hangi kararların alındığı, kamu harcamalarının nereye yapıldığı vb. konularda haberdar olmak isterler. Şeffaf yönetimler aldığı kararlardan halkın haberdar olması için çeşitli yöntemler bulmak zorundadırlar. Bu konuda medya da önemli görevler düşmektedir.

Şeffaflık

Demokratik yönetimler, vatandaşlarının haklarını korumak ve onlara değer vermek için çalışırlar. Hatta genellikle temel insan haklarını ülke anayasasına koyarak onları garanti altına alırlar. İnsanlar, devredilemez haklarla doğarlar. Bu haklar insanın doğuştan sahip olduğu onuruyla yaşamasını sağlar. Bu nedenle demokratik yönetimlerin insan haklarını koruma altına alması gerekir.

Anayasal Güvence

Görsel 1.2. Anayasal Güvence

Güçler
Ayrılığı

Demokratik bir yönetimde bulunması gereken özelliklerden birisi de yasama, yürütme ve yargı görevlerinin birbirine karşı bağımsız organlar tarafından yürütülmesidir. Bu duruma güçler ayrılığı ilkesi denir. Böylece demokrasilerde bu üç önemli görevin, birbirinden bağımsız organlar aracılığıyla dengelenmesi beklenir.

Laiklik

Demokrasinin ilkelerinden biri de laikliktir. Laiklik, din ve devlet işlerinin birbirinden ayrı olması ve devletin kişilerin vicdan, dinî inanç ve kanaat özgürlüğünü teminat altına almasıdır. Demokratik bir sistemde devlet, tüm inançlara eşit mesafede durur.

Sivil
Toplum

Demokratik bir toplum için toplumun taleplerini devlete/yönetime ileten sivil toplum unsurlarının varlığı büyük önem taşımaktadır. Sivil toplum, demokratik katılımı sağlama, hükûmeti ve devleti denetleme, toplumun ihtiyaç ve taleplerini ifade etme, toplumun sosyal sorumluluk seviyesini yükseltme, demokratik değerlerin toplum ve yönetim düzeyinde yaygınlaşmasını sağlama gibi misyonlara sahiptir.

DÜŞÜNELİM-YAZALIM

Metni okudunuz, şimdi kendi demokrasi tanımınızı yapınız.

[illegible]

DERS İÇİ ETKİNLİK

İkili gruplar oluşturunuz. Aşağıda demokrasinin temel ilkelerinden bazıları listelenmiştir. Tablo 1.1’de ise demokrasinin bazı ilkelerine ilişkin açıklamalar verilmiştir. Bu açıklamaların hangi ilkeye ait olduğunu aynı tabloda ilke yazılı sütuna yazınız. Daha sonra, bu ilkelerden hangilerinin Demos Krallığı’nda olduğunu belirleyerek nasıl yer aldığını ilgili sütuna yazınız. Tabloyu doldururken demokrasinin ilkeleriyle ilgili kısmı göz önünde bulundurunuz.

- ➡ Hukukun üstünlüğü
- ➡ Katılım
- ➡ Çoğunluk yönetimi
- ➡ Hesap verebilirlik
- ➡ Çoğulculuk
- ➡ İnsan hakları
- ➡ Özgür ve adil seçimler
- ➡ Şeffaflık
- ➡ Güçler ayrılığı

Tablo 1.1. Demokrasinin Bazı İlkeleri ve Demos Krallığı ile İlişkisi

AÇIKLAMA	İLKE	DEMOS KRALLIĞI
Çoğunluğun kararlarını kabul etmek.		
Seçilmiş veya atanmış devlet görevlilerinin aldığı kararlarda halka karşı sorumlu olması.		
Devletin tüm mekanizmaları önceden belirlenmiş yasa ve kurallara göre işler. Hiç kimse yasaların üzerinde değildir.		
Çoğunluğun; toplumdaki azınlıkta kalan düşünceleri, dinsel veya etnik farklılıkları koruması ve karar alma sürecinde onların görüşlerine de yer vermesi.		
Vatandaşların toplumdaki siyasal sürece seçmen, aday, sivil toplum kuruluşlarında gönüllü çalışanlar olarak katılması.		
Yönetimin alınan kararlar, yapılan işler ve harcanan paralar konusunda halkı bilgilendirmesi.		
Yöneticilerin belirli aralıklarla, özgür ve adil seçimlerle işbaşına gelmesi.		
Yasama, yürütme ve yargı erklerinin birbirinden bağımsız olması.		
Devletin insan haklarını koruma altına alması.		

Demokrasi Kültürünün Demokratik Sistemin İşleyişindeki Rolü

Bu dersin sonunda, demokrasi kültürünün demokratik sistemin işleyişindeki rolünü değerlendirebileceksiniz.

Bu konuda ne biliyorum?

- 1) Demokrasinin temel değerleri nelerdir?
- 2) Demokrasinin temel değerlerinin olmadığı ortamlarda demokrasinin sağlıklı bir şekilde işlemesi mümkün müdür?

DÜŞÜNME ZAMANI

Aşağıdaki görseli inceleyerek ilgili soruları cevaplayınız.

- 1) Aşağıdaki görsel size neyi çağrıştırmaktadır? Görsele bir isim veriniz.
- 2) Bireyler, demokratik toplumun oluşmasına ve sürdürülmesine vatandaş olarak nasıl katkı sağlayabilirler?

Demokratik Değerler ve Demokrasi Kültürü

Bir yönetim biçimi olmaktan çok bir yaşam felsefesi veya bir yaşayış biçimi olarak ele alınması gereken demokrasi, birtakım temel değerleri de bünyesinde barındırmaktadır. Eşitlik, adalet, hak ve özgürlük, dürüstlük, iyiye arayış, iş birliği, çeşitlilik, insan onuru, sevgi, saygı, öz güven, hoşgörü, duyarlılık ve sorumluluk bu değerlerden bazılarıdır. Bir toplumun demokratik bir toplum olup olmadığını anlayabilmek için bu temel değerlerin o toplum tarafından ne kadar benimsendiğine ve o toplumda, hayatın bir parçası hâline getirilip getirilmediğine bakmak gerekir. Demokrasinin belirtilen bu temel değerlerini yaşatabilmek, demokratik ortamın oluşmasında oldukça önemli bir yer tutar. Bireylerin demokratik değerleri içselleştirerek ailesinde, yakın çevresinde kısaca yaşadığı her yerde yaşamının bir parçası hâline getirmesi, demokrasi kültürünün oluşmasına önemli katkı sağlar. Aslında, en önemli ve büyük değer bizzat insanın kendisidir. Var olan bu değer ancak insanların bilinçli olmasıyla ortaya çıkar. Çünkü demokratik değerleri özümsemiş birey, kendi hak ve sorumluluklarının bilincindedir (Doğan, 2011). Örneğin; herkes evinin önünü süpürürse sokak, mahalle ve tüm şehir temiz olacaktır. Böylece, herkesin bireysel değerlere sahip olması demokrasi kültürünün de oluşmasına katkı sağlayacaktır.

DEMOKRASİ KÜLTÜRÜ

Toplumu oluşturan bireylerin, demokrasinin ilke ve değerlerini benimseyerek yaşam biçimi hâline getirmesidir.

SORU-YORUM

Yukarıdaki metinde verilen örnekten yola çıkarak demokrasi kültürü ve değerler arasındaki ilişkiyi yaşamınızdan örnekler vererek açıklayınız.

DERS İÇİ ETKİNLİK

Sınıfınızda Demokrasi Kültürü

Beşerli gruplara ayrılınız ve grubunuza ortaklaşa bir isim belirleyiniz. Üyesi olduğunuz grupla birlikte sınıfınızda sürekli uygulanmak üzere üç tane sınıf kuralı belirleyiniz. Kurallar belirlenirken kuralların iki yönü olmasına dikkat ediniz: "Kuralın bireye etkisi" ve "Kuralın sınıfa etkisi". Oluşturulacak her bir kuralın uygulanması durumunda, kendiniz ve arkadaşlarınız açısından sağlayacağı yararları düşünerek gerekçeleriyle birlikte bir sonraki sayfadaki karta yazınız. Grup olarak doldurduğunuz kartın bulunduğu kitabı, başka bir grupla değiştiriniz. Diğer gruptan aldığınız kitaptaki kartın arka yüzünü doldurunuz.

Bütün grupların kartlarla ilgili çalışmaları tamamlandığında kartların ön ve arka yüzleri her gruptan bir öğrenci tarafından sınıfa okunur. Bütün kurallar okunup değerlendirildikten sonra her bir kural sınıf kuralı olup olamayacağı oylanır. Sınıfın 2/3 oyunu alan her bir kural, sınıf kuralı olarak kabul edilir.

Böylece demokratik bir sınıf ortamı için kurallar belirlenmiş olur. Daha sonra, bu kurallar herkesin imzaladığı ve sınıf duvarına asılacak bir poster haline getirilebilir.

**KARTIN
ÖN YÜZÜ**

Kurallar

01

02

03

**Bu Kurallar
Uygulandığı Taktirde**

Grubun Adı

Kuralların Demokratik Sınıf Kültürünün Oluşmasına Katkısı Vardır. ÇÜNKÜ:

Kuralların Demokratik Sınıf Kültürünün Oluşmasına Katkısı Yoktur. ÇÜNKÜ:

**KARTIN
ARKA YÜZÜ**

**Değerlendiren
Grubun Adı**

SORU-YORUM

Sınıfınızda uygulanacak kuralları belirlerken grup üyeleri size ve görüşlerinize nasıl bir tepki gösterdi? Bu durumu, demokratik kültürle ilişkilendirerek açıklayınız.

Sınıfınızda belirlediğiniz kuralların demokratik değerlere bağlı kalınarak oluşturulduğunu düşünüyor musunuz? Belirlediğiniz kurallar hangi demokratik değerleri içermektedir?

Demokratik Vatandaş Olmak

Bu dersin sonunda, demokratik vatandaşlık bilincine sahip olmanın demokratik sürecin işleyişine katkısını kavrayacaksınız.

Bu konuda ne biliyorum?

- 1) Demokratik vatandaş olmak ne demektir?
- 2) Aktif bir şekilde demokratik yaşama katılmak, demokratik sürecin işleyişine nasıl bir katkı sağlar?

DÜŞÜNME ZAMANI

Aşağıdaki görseli inceleyerek verilen soruyu cevaplayınız.

Çizim size neyi çağrıştırmaktadır?
Cevabınızı gerekçeleri
ile açıklayınız.

Görsel 1.4.
Demokrasiye
Giden Yol

Demokrasi Bilinci

Demokrasiler, bireylerin demokratik tutum ve davranışlarıyla ayakta kalırlar. Demokrasilerde bireyler benmerkezci değil toplumun eşit ve sorumlu birer üyeleri olduklarının bilincindedirler. Demokratik bir yönetimin varlığı, işleyişi ve sürekliliği de demokratik vatandaş olma bilincine sahip ve bu bilinç çerçevesinde uygun davranışlar sergileyen insanların varlığı ile sağlanabilir. Demokratik vatandaş; demokratik sürecin eşitlik, özgürlük, hukukun üstünlüğü, eşit ve etkin katılım gibi ilkelerin yaşatılması ile mümkün olduğunun bilincindedir. Bu yüzden, her bir birey yaşantısının her anında ve alanında üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmekle yükümlüdür.

Demokrasi, tek başına siyasi yaşamla ilgili olmadığı için sadece yetişkin bireyleri ilgilendirmemektedir. Evde hem ebeveynler hem de diğer aile fertleri birbirlerine karşı demokrasi kültürünün gerektirdiği davranışları sergilemelidirler. Örneğin; Ahmet yeni taşındıkları evdeki odalardan balkonlu olanın kendi odası olmasını istemektedir. Kız kardeşi Ayşe de aynı odanın kendisinin olmasını istemektedir. Bu durumda aile bireylerinin yapması gereken, evdeki imkânlar dahilinde herkesin ihtiyaçları ve isteklerini müzakere edip ortak bir karara varmaktır.

SORU-YORUM

Metinde bahsedilen kardeşlerden birinin yerine kendinizi koyunuz. Aile içi müzakereler sonunda, istediğiniz odanın sizin odanız olmamasına karar verilseydi ne yapardınız?

Yukarıdaki metinde verilen örnekteki gibi bireyler yakın çevrelerinde de demokratik ilkeler çerçevesinde hareket etmelidir. Örneğin; mahallede hem fiziksel hem de kültürel olarak birbirinden çok farklı insanlar ortak yaşam alanlarını paylaşırlar. Kültürel farklılıklardan dolayı mahalle sakinlerinden bazıları, mahallelinin alışık olmadığı kıyafetler giyiyor olabilirler. Bu durum çok doğaldır ve saygıyla karşılanması gerekir. Onların fiziksel özellikleri veya giydikleri kıyafetle dalga geçilmemeli, onları aşağılayıcı söz ve davranışlarda bulunulmamalıdır.

Okullar da bireylerin demokratik davranışlar göstermesi gereken toplumsal alanlardır. Okul ortamında da bireyler birbirlerinin haklarına saygı göstermedikleri davranışlar sergileyebilirler. Bu durumların düzeltilmesinde bireylere sorumluluklar düşmektedir. Demokratik vatandaşlık bilinci, bireylerin toplumsal hayatın bütün alanlarında ihtiyaç duyduğu bilinçtir.

Demokratik vatandaş bilincine sahip olmanın insan hayatında yaptığı değişimi Burcu'nun yaşamında görebiliriz. Eğitimine 11. sınıfta devam etmesi gerekirken maddi imkânsızlıklar dolayısıyla okula gidemeyen Burcu, eğitimine devam edebilmek için Millî Eğitim Bakanlığının iletişim hattı olan ALO 147'yi arayıp okula gitmek istediğini dile getirmiştir. Bu istek üzerine görevliler, öğrencinin ailesini

DEMOKRATİK VATANDAŞLIK BİLİNCİ

Vatandaşın: haklarının, özgürlüklerinin, görev ve sorumluluklarının farkında olmasıdır.

Görsel 1.5.
MEB Alo 147
İletişim Merkezi
Logosu

ziyaret etmiş ve bu ziyaret sonrasında kız öğrenci eğitimine devam etmek üzere okuluna geri dönmüştür. Burcu, bu davranışıyla demokratik vatandaşlık bilincinin en güzel örneklerinden birini sergilemiştir.

Toplum hayatının her alanında bireylerin demokratik vatandaşlık bilincinin gereği davranışlar sergilemesiyle demokratik vatandaşlık bilinci kuşaktan kuşağa aktarılan bir kültür hâline dönüşür. Demokrasi kültürünün oluşturulmasında demokratik okul kültürü önemli bir yere sahiptir. Demokratik okul kültürü sayesinde, hak ve sorumluluklarını bilen bireyler, haklarını elde etme ve sorumluluklarını yerine getirme konusunda demokratik vatandaşlık davranışlarını yaşantı hâline getirirler. Demokrasi kültürünün yaygınlaşması ve yerleşmesi için bireyler, aileden başlayarak toplum hayatında üzerine düşen sorumlulukları katılımcı ve aktif bir anlayışla yerine getirmelidirler.

SORU-YORUM

*Demokratik vatandaşlık bilincine sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz?
Yaşantınızdan örnekler verebilir misiniz?*

GRUP ÇALIŞMASI

Tablo 1.2.
Toplum Hayatından
Örnek Vakalar

Tablo 1.2'yi ikiyeşerli gruplar hâlinde doldurunuz. Bu tablodaki olaylar gerçekten yaşanmıştır. Bu olaylardaki kahramanlar siz olsaydınız nasıl davranırdınız? Olayın gerçek kahramanları nasıl davranmış olabilir? İlgili yere yazınız.

AÇIKLAMA	Siz olsaydınız nasıl davranırdınız?	Sizce bu durumda nasıl davranılmış olabilir?
Alışveriş merkezinde fenalık geçirerek bayılan bir kadın gördünüz.		
Japonya'da 8.9 şiddetinde yıkıcı deprem meydana geliyor. Ardından dehşet verici bir tsunami (dev dalga) yaşanıyor. Tam da bu zamanlarda Japonya'nın bir kentindeki markette raflarda sadece on şişe su kalıyor. Dükkânda ise üç müşteri var. Siz bu müşterilerden birisiniz		
....Belediyesi'nde temizlik işçisi olarak çalışıyorsunuz. İçinde yaklaşık iki bin lira değerinde altın bulunan bir çanta buldunuz.		
Maddi imkânı kısıtlı olduğu için ilkokuldan sonra okuyamayan Murat, uzun süre sonra ortaokulu dışarıdan bitirmeyi başardı. Bununla da yetinmeyen Murat, liseye kaydolmak için harekete geçti ancak yaşı yirmiye geçtiği için hiçbir liseye kaydını yaptıramadı.		

Not: Yukarıda verilen olaylarda gerçekte nasıl davranıldığını merak ediyorsanız temanın sonunda yer alan cevaplara bakınız.

Demokrasinin Farklı Uygulanış Biçimleri ve Türkiye

Bu dersin sonunda, demokrasinin farklı uygulanış biçimlerini karşılaştırarak Türkiye'deki demokratik sistemin işleyişini, demokrasinin özellikleri açısından değerlendireceksiniz.

Bu konuda ne biliyorum?

- 1) Demokrasinin farklı uygulanış biçimleri hakkında neler biliyorsunuz?
- 2) Türkiye'de demokratik sistem nasıl işlemektedir?

DÜŞÜNME ZAMANI

Tablo 1.3'ü inceleyerek ilgili soruları cevaplayınız.

	CUMHURİYET	DEMOKRASİ
TANIM	Yöneticilerin oy hakkına sahip vatandaşlar tarafından belirli aralıklarla yapılan seçimler sonucunda seçilmesine dayanan devlet şeklidir.	Çok partili siyasal sistemlerde genel ve eşit oy mantığına dayanılarak yapılan seçimler sonucunda çoğunluğun yönetimi, halkın egemen olduğu, temel insan hakları ve azınlık haklarının bulunduğu ve herkesin kanun önünde eşit sayıldığı yönetim ve yaşam biçimine denir.
ÖZELLİKLERİ	<ul style="list-style-type: none"> • Yöneticilerin vatandaşlar tarafından seçilmesi • Seçimlerin belli aralıklarla yenilenmesi. 	<ul style="list-style-type: none"> • Çok partili sistemin varlığı • Özgür ve adil bir seçim • Çoğunluğun yönetimi • Halk egemenliği • Temel insan hakları ve azınlık hakları • Kanun önünde eşitlik

Tablo 1.3. Cumhuriyet ve Demokrasi Kavramlarının Karşılaştırılması (Kodaz, 2009)

- 1) Her cumhuriyet bir demokrasi midir? Açıklayınız.
- 2) Günümüzde adı krallık veya imparatorluk olan devletler, demokratik yönetimler olarak nitelendirilebilir mi? Niçin?

Demokratik Siyasal Sistemler

Dünya üzerinde bugün yüz doksan iki bağımsız ülkenin olduğu kabul edilmektedir (UNICEF, 2013). Bu ülkelerin bazılarının yönetim biçimi cumhuriyet olarak adlandırılmıştır. Bazı ülkeler ise monarşi, sultanlık ve prensliktir. Cumhuriyetle yönetilen ülkelerde de birbirinden farklı yönetim uygulamaları ve isimleri görülmektedir. Federal Cumhuriyet, Halk Cumhuriyeti, Federal İslam Cumhuriyeti, Federal Sosyal Cumhuriyet ve İslam Cumhuriyeti gibi tanımlamalar bunlara örnektir. Cumhuriyet rejimi ile yönetilen çoğu ülkede demokrasinin temel ilkelerinin tam olarak uygulandığı söylenemez. Aynı şekilde yönetim şekli cumhuriyet olmayan ülkelerde de demokrasinin olmadığını söylemek doğru değildir. Bunun en belirgin örneğini İngiltere’de görmek mümkündür. Resmî yönetim şekli “Anayasal Monarşi” şeklinde belirtilen ülkede, demokrasinin temel ilke ve uygulamalarının olduğu günlük yaşamda görülür.

Bir yaşam tarzı olan demokrasinin uygulanış biçimleri farklılık göstermektedir. Temelinde egemenlik yetkisini halka bırakan demokrasilerde bu yetki farklı şekillerde kullanılmaktadır. Demokrasinin uygulama biçimlerinin genel bir ayrımı yapılacak olursa, doğrudan demokrasi, yarı doğrudan demokrasi ve temsili demokrasi olmak üzere üç farklı uygulama şeklinden söz edilebilir. Aşağıda demokratik sistemin farklı uygulanış biçimleri açıklanmaktadır (Aktan, 2013).

Demokratik Siyasal Sistemler

DOĞRUDAN DEMOKRASİ

Doğrudan hükümet de denilen doğrudan demokrasi, halkın, egemenliğini bizzat ve doğrudan doğruya kullandığı demokrasi tipidir.

Devlet için gerekli olan bütün kararlar, yurttaşlar tarafından aracısız ve temsilcisz olarak bizzat alınır. Demokrasinin ideal anlamına en yakın olan sistemdir.

Antik çağda Yunan sitelerinde (Şehir Devleti) doğrudan demokrasiye rastlanır. Bu sitelerde vatandaşlar, "agora" veya "forum" denen bir meydanda toplanır; siteyi ilgilendiren kararları görüşür, tartışır ve karara bağlar.

YARI DOĞRUDAN DEMOKRASİ

Egemenliğin kullanılmasının halk ile temsilcileri arasında paylaşıldığı demokrasi tipidir. Temsili demokrasi ile doğrudan demokrasinin bir bileşimidir.

Egemenliğin kullanımı halkın seçtiği temsilcileri verilmiştir, ancak bazı durumlarda referandum gibi araçlarla seçmenler de egemenliğin kullanılmasına doğrudan doğruya katılırlar.

Halkın, egemenliğin kullanılmasına zaman zaman doğrudan doğruya katılabildiği bir demokrasi türüdür. Yarı doğrudan demokraside halk, "referandum", "halk vetosu", "halk teşebbüsü" ve "temsilcilerin azli" araçlarıyla egemenliğin kullanılmasına doğrudan doğruya katılır.

Demokratik Siyasal Sistemler

TEMSİLİ DEMOKRASİ

Parlamberter Sistem

Parlamberter sistemde yasama, yürütme ve yargı organları hukuki birbirinden bağımsızdır. Bu durum, güçler ayrılığı olarak nitelendirilir; ancak aralarında birtakım işbirliği ve etkileşim mekanizmaları da vardır.

Bu sistemde yürütme yetkisi başbakan, devlet başkanı/cumhurbaşkanı tarafından kullanılır. Başbakan yürütmede daha aktif role sahiptir. Devlet Başkanı/Cumhurbaşkanının uzlaştırıcı ve uyarıcı bir rolü bulunmaktadır. Parlamberter sistemlerde çoğunluk ilkesi esastır. Genellikle mecliste çoğunluğu sağlayan parti, hükümet görevini üstlenir ve bu partinin başkanı, başbakan olur.

Bakanlar kurulunun parlamentoya karşı sorumluluğu bulunmaktadır. Yasama ve yargı, yürütme çeşitli yollarla denetler.

Başkanlık

Başkanlık sistemi katı bir kuvvetler ayrılığı ilkesine dayanır.

Bu sistemde yürütme görevi halkın seçtiği başkan, yasama görevi halk tarafından seçilen meclis ve yargı görevi de bağımsız mahkemeler tarafından yerine getirilir. Hükümet üyeleri, genellikle meclis üyeleri dışından başkan tarafından seçilir ve azledilir. Hükümet üyeleri yasama organı içinden de seçilebilir ancak seçildikten sonra yasama organı üyeliklerini sürdüremezler.

Yürütme, yasanın güvenine dayanmaz. Yürütme, yasa teklifi veremez. Başkan, yasama organın

Yarı Başkanlık

İkili otorite yapısına sahip bir sistemdir. Belli bir süre için seçilen Başkan, yürütme yetkisini Başbakanla paylaşır.

Başbakan meclisten bağımsız olmasına rağmen tek başına veya doğrudan doğruya hükümet kurmaya yetkili değildir.

Başbakan ve kabinesi sorumlu ve ona bağlıdır. Hükümeti kurabilmek için güvenoyu almak ve kararlarını uygulamaya dönüştürmek için meclisin çoğunluğunun desteğine ihtiyaç duyarlar. Bu sistemde, başkana olağanüstü yetkiler verildiğini söyleyebiliriz. Meclisi fes etme, erken seçime girme, kimi kararları halkoyuna sunma, dış politikayı yönetme vb. yetkiler bunlardan bazılarıdır.

Bundan dolayı başkan ile başbakan ve bakanlar kurulunun birlikte çalışması zorunludur.

Meclis Hükümeti

Meclis hükümeti sistemi, meclisin üstünlüğü ilkesine dayanır.

Yasama ve yürütme yetkisi mecliste toplanmıştır. Meclis tarafından seçilen yürütme kurulu, meclis emirleri doğrultusunda, meclis adına yürütme görevini yerine getirir. Belirlenen her bir bakanlık için meclis tarafından birer bakan seçilir. Ayrıca başbakan yoktur. Her bakan meclise karşı yalnız kendi etkinliklerinden sorumludur. Meclis ile yürütme arasında görüş ayrılığı olursa, yürütme meclisin aldığı karar doğrultusunda görevine devam eder.

GRUP ÇALIŞMASI

On bina ve üç yüz daireden oluşan bir sitede yaşadığınızı düşünün. Yaşadığınız bu sitede herkesin eşit haklara sahip olduğu, ortak kuralların görüş alınarak belirlendiği, hoşgörüyü dayanan demokratik bir yaşam alanı ve yönetim oluşturmak istiyorsunuz. İkili gruplar hâlinde Tablo 1.4'te yer alan Demokratik siyasal sistemlerden birini seçiniz. Seçtiğiniz bu sistemin özelliklerini dikkate alarak bu sistemi site yönetimine uyarlayınız ve bu sistemin site yönetimindeki olumlu-olumsuz yönlerini tabloda bırakılan boşluklara yazınız.

Tablo 1.4. Demokratik Siyasal Sistemlerin Site Yönetimine Uyarlanması

Demokratik siyasal sistemin adı:

Site yönetimine uyarlanması	Olumlu yönleri	Olumsuz yönleri

Türkiye’de Demokratik Sistemin İşleyişi

Türkiye, temsilî demokrasi ve parlamenter sistem ile yönetilmektedir. Ülkemizin yönetim şekli ve devletin yapısı anayasa ile güvence altına alınmıştır. Yasama, yürütme ve yargının görev ve yetkileri birbirinden ayrılmıştır. Buna güçler ayrılığı ilkesi denir. Bu ilkenin demokrasinin temel ilkelerinden biri olduğunu ilk derste öğrendiğinizi hatırlayınız. Anayasamıza göre yürütmenin başı cumhurbaşkanıdır. Bununla birlikte, yürütme yetkisi başbakan ve bakanlar kurulu tarafından kullanılmaktadır. Yasama (kanun yapma) yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisindedir. Yargı yetkisi bağımsız mahkemeler eliyle kullanılır. Yargı ve yasama organları yürütmeyi denetler. Temsilî demokrasinin gereği olarak vatandaşlar temsilcilerini oy kullanarak seçerler. Ülkemizde her vatandaş eşit oy hakkına sahiptir. Vatandaşlar katılım hak ve sorumluluklarını hem siyasal parti hem de diğer sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerine katılarak gerçekleştirebilirler.

DÜŞÜNELİM-ÇÖZELİM

Aşağıda ülkemizin devlet yapısı ile ilgili bir doğru/yanlış testi yer almaktadır. Bu testi bireysel olarak doldurduktan sonra sınıfınızda hep birlikte kontrol ediniz.

Örnek durumlar/olaylar	Doğru	Yanlış
1 Türkiye parlamenter demokrasi ile yönetilir.		
2 Türkiye’de başkanlık sistemi uygulanır.		
3 Türkiye’de çok partili sistem vardır.		
4 Türkiye’de genel seçimler beş yılda bir yapılır.		
5 Türkiye’de güçler ayrılığı ilkesi uygulanır.		
6 Türkiye’de insanların sivil toplum kuruluşu kurma ve kurulmuş olanlara üye olma hakkı vardır.		
7 Türkiye, insan haklarına dayalı bir devlettir.		
8 Türkiye’de din ve devlet işleri birbirinden ayrılmıştır.		
9 Türkiye’de çoğulculuk ilkesi yerine çoğunlukçuluk ilkesi geçerlidir.		
10 Türkiye Cumhuriyetine vatandaşlık bağı ile bağlı olan her bireyin, siyasi parti kurma ve var olan siyasi partilere üye olma hakkı vardır.		
11 Türkiye’de yasama, yürütme ve yargı ayrılığında üstün olan meclistir.		
12 Türkiye’de yürütmeyi yasama organı olan meclis seçer.		
13 Türkiye’de yürütme, Meclisten güvenoyu almak zorundadır.		
14 Türkiye’de Cumhurbaşkanı, yaptığı iş ve işlemlerden dolayı meclise hesap verir.		
15 Türkiye’de yürütmenin (hükümet) uygulamalarına, sivil toplum kuruluşlarının karşı çıkma, önerilerde bulunma hakkı vardır.		
16 Türkiye’de bazı kişi ve grupların kanun önünde üstünlüğü vardır.		

DÜŞÜNELİM-YAZALIM

Ülkemizde demokratik sistemin işleyişini şema biçiminde gösteriniz.

DÜŞÜNELİM-YAZALIM

Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

Ülkemizde yöneticiler hangi görevlere seçimle gelir?

Ülkemizde güçler ayrılığı ilkesinin uygulanması ile ilgili neler söyleyebilirsiniz?

Ülkemizde Meclisin görev ve yetkileri ile ilgili neler söyleyebilirsiniz?

24. sayfadaki Tablo 1.2. "Toplum Hayatından Örnek Vakalar"ın cevabı

Örnek olay/durum	Gerçekte ne oldu?
Alışveriş merkezinde fenalık geçirerek bayılan bir kadın gördüğünüzü düşünün.	Yanına gelen bir kişi kadının çantasını alıp kaçıyor (İnternet haberi 1.1).
Japonya'da 8.9 şiddetinde yıkıcı deprem meydana geliyor. Ardından dehşet verici bir tsunami yaşanıyor. Tam da bu zamanlarda Japonya'nın bir kentindeki bir markette raflarda sadece on şişe su kalıyor. Dükkânda ise üç müşteri var. Siz bu müşterilerden birisiniz.	Müşterilerden her biri sadece bir şişe su alıyor. Satıcı da aynı fiyata (deprem ve tsunami öncesi sattığı fiyata) satıyor (İnternet haberi 1.2).
... Belediyesi'nde temizlik işçisi olarak çalışıyorsunuz. İçinde yaklaşık iki bin lira değerinde altın bulunan bir çanta buldunuz.	İçinde yaklaşık 2000 TL değerinde altın olan çantayı bulan işçi, bulduğu çantayı Belediye Temizlik İşleri Müdürü'ne teslim etti. Emniyet ve zabıta ekipleri çantanın sahibini bulup, çantayı kendisine iade etti (İnternet haberi 1.3).
Maddi imkânı kısıtlı olduğu için ilkokuldan sonra okuyamayan Murat, uzun süre sonra ortaokulu dışardan bitirmeyi başardı. Bununla da yetinmeyen Murat, liseye kaydolmak için harekete geçti ancak yaşı yirmiyi geçtiği için hiçbir liseye kaydını yaptıramadı.	Murat, çareyi İstanbul Valiliği'ne giderek yardım istemekte buldu. Valiye okumak istediğini anlatıp yardım isteyen Murat'ın bu arzusu geri çevrilmedi. Bahçelievler Kemal Hasoğlu Lisesi'ne kaydını yaptırdı. Liseyi başarıyla bitirdi. Bu yıl girdiği LYS'de İstanbul'da bir diş hekimliği fakültesini kazandı. Ayrıca sıralamada 5900. olarak da önemli bir başarıya imza attı (İnternet haberi 1.4).

Ne Öğrendim?

Sevgili öğrenciler;

Bu bölümde yer alan sorular birinci tema boyunca neler öğrendiğinizi ortaya çıkarmak, varsa eksik veya yanlış bilgilerinizi tamamlamak amacıyla hazırlanmıştır. Soruları dikkatlice okuyup cevaplandırmanız beklenmektedir. Tüm soruları tamamladıktan sonra cevaplarınızı öğretmenin ve sınıf arkadaşlarınızla tartışınız.

A- Aşağıdaki 5 soruyu okuyunuz. Doğru cevaba karşılık gelen seçeneği işaretleyiniz.

1- Aşağıda verilen özellikler demokratik siyasal sistemlerden hangisini yansıtmaktadır?

- Devlet başkanlığı sembolik bir görevdir.
  - Yürütme kurulunu meclis seçer.
  - Her bakanlık için meclisten bir bakan seçilir.
  - Bakanlar meclise karşı yalnız kendi etkinliklerinden sorumludur.
- A) Başkanlık   B) Yarı Başkanlık   C) Meclis Hükûmeti
D) Yarı doğrudan demokrasi   E) Parlamenter sistem

2- Aşağıdakilerden hangisi/ hangileri demokrasinin temel ilkeler olarak Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda yer almaktadır?

- I. Laiklik
  - II. Yasalar önünde herkesin eşit olması
  - III. Yöneticilerin belirli aralıklarla, özgür ve adil seçimlerle işbaşına gelmesi
  - IV. Yürütme, yasamanın güvenine dayanmaz
- A) I ve II   B) II ve III   C) I, II ve IV   D) I, II ve III   E) I, II, III ve IV

3- Aşağıdakilerden hangisi Parlamenter hükûmet sistemini, temsili demokrasinin öteki uygulamalarından ayıran başlıca özelliklerinden biri değildir?

- A) İki başlı yürütme
- B) Bağımlı ve sorumlu devlet başkanlığı
- C) Parlamente karşı sorumlu kabine
- D) Uyumlu ve birlik içinde çalışan bir bakanlar kurulu
- E) Yürütmenin yasamayı fesh edebilmesi

4- Bir ülkede halk, devlet başkanını seçimle belirlemiştir; ancak eğitim kurumlarında öğrencilere yönelik kılık kıyafet serbestliğine gidilip gidilmemesi konusunda bir referandum yapılmasına karar verilmiştir.

Bu ülke hangi demokratik siyasal sistemle yönetilmektedir?

- A) Doğrudan Demokrasi   B) Meclis Hükûmeti   C) Halk Cumhuriyeti
- D) Yarı Başkanlık   E) Yarı doğrudan demokrasi

- 5- Okuldaki tüm öğrencilerin yüzde altmış beşinin oyunu alarak seçilen Okul Meclisi Başkanı konuşmasında “Okulumuzla ilgili alınan tüm kararları ve gerekçelerini okul gazetemiz aracılığıyla sizlere duyuracağız. Amacımız herkes için en iyi kararları almak olacak. Bana oy veren ve vermeyen bütün arkadaşlarıma eşit mesafede olacağım. Hepinizden okulumuzun sorunları hakkında bilgi edinmenizi, sınıf temsilcileriniz aracılığıyla bunları iletmenizi ve öğrenci kulüplerine üye olarak okul yönetimine katılmanızı bekliyorum.” demiştir.

Okul Meclis başkanı demokrasinin hangi ilkesinden hiç söz etmemiştir?

- A) Çoğunluğun yönetimi   B) Hesap verebilirlik   C) Katılım
D) Şeffaflık   E) Özgür ve adil bir seçim

B- Aşağıdaki altı durumu okuyarak demokrasinin ilkelerinin hangisi/hangileri ile ilgili olduğunu belirleyiniz ve her ilkenin yanında yer alan rakamı verilen boşluğa yazınız.

Verilen durumlar demokrasinin ilkelerini sağlıyorsa yanına (+), sağlamıyorsa (-) işareti koyunuz.

Demokrasinin ilkeleri birden fazla durumla ilgili olabileceği gibi bazıları da hiç bir durumla ilgili olmayabilir.

1. Hukukun üstünlüğü   2. Katılım   3. Çoğunluk yönetimi
4. Hesap verebilirlik   5. Çoğulculuk   6. İnsan hakları
7. Özgür ve adil seçimler   8. Şeffaflık   9. Güçler ayrılığı

Durum	İlke	+/-
1- Din eğitimi, tüm dinlere saygı gözetilerek verilmelidir.		
2- Apartmanla ilgili alınacak kararlarda binada yaşayan kiracıların görüşlerine yer verilmemiştir.		
3- Sınıf başkanı seçiminde öğretmen, çalışkan öğrencilerden üç başkan adayını seçti ve tahtaya çıkardı. Sınıftaki öğrencilere, adayların sırayla oylanacağını ve en çok oy alan kişinin sınıf başkanı olacağını belirtti. Öğrencilerden istedikleri adayı seçmek için parmak kaldırmalarını söyledi.		
4- Belediye Başkanının bulunduğu makam aracı kırmızı ışıkta durmuştur.		
5- Ünlü bir film yıldızı, tarihî eser kaçırma suçundan yakalanıp hapse atılacağını öğrendiğinde, “Ben topluma mal olmuş biriyim, sokaktaki vatandaştan daha farklı biçimde yargılanmayı bekliyorum” demiştir; ancak hâkim, yasaların kişilere özel olmadığını, bütün vatandaşların eşit biçimde yargılanacağını belirtmiştir.		
6- Okul binası sağlıklı insanlara göre tasarlanmıştır. Okul yönetimi, öğrencilerden ve ailelerden gelen öneri dilekçelerini dikkate aldı. Tekerlekli sandalye kullanan ve görme engelli bireyler için okulda bazı düzenlemeler yapılmasına karar verildi.		

C- Aşağıdaki iki soruyu kısaca cevaplayınız.

- 1- Okulunuzda demokrasi kültürü oluşturmak için okul yönetimine bir öneri mektubu yazmanız isteniyor. **Mektubunuzda hangi demokratik değerleri vurgularsınız? Açıklayınız.**

- 2- Herkes durakta sıra beklerken en öne geçip herkesten önce otobüse binen bir bireyin **hangi demokratik vatandaşlık özelliklerinden yoksun olduğunu düşünüyorsunuz? Açıklayınız.**

D- Aşağıdaki soruyu paragrafa göre cevaplayınız.

Türk toplumunda demokrasi adına tutarlı iyileştirmeler Tanzimat'la birlikte başlamıştır. Demokrasinin eğitime yansması, eğitimi geleneksellikten kurtarıp çağdaşlığı ve bilimselliği temel alan bir anlayışı benimsemesinde etkili olmuştur. Bu çerçevede, bir yandan toplumsal refahın açlık ve baskının yerini alması öne çıkartılırken, diğer yandan ahlak öğretileri vurgulanıp kişilerin aç gözlülük ve kinden uzaklaşıp özgür ve bilimsel düşünmeyi kazanmaları ve büyük tasarılar gerçekleştirmelerini sağlayacak bir eğitim anlayışı benimsenmiştir (Touraine, 1997; Kongar, 1993). Her düzeyde yürütülen eğitimden herkesin ilgisi ve yeteneği doğrultusunda yararlanabilmesi, eğitimin okul, sınıf, spor tesisleri gibi fiziksel olanaklarının bilimsel ve demokratik eğitimin temel ilkelerine uygun koşullara kavuşturulması ve bu özelliklerin ülkenin bütün eğitim kurumlarında eşit olmasının sağlanmasına çalışılmaktadır (Kepenekçi, 2003).

Yukarıdaki metni demokratik bir toplum olmanın gerekleri açısından değerlendirdiğinizde ülkemizde Tanzimat'la birlikte eğitim alanında hangi demokratik tutum ve ilkelerin benimsendiği sonucuna varılabilir? Kutucukları işaretleyerek açıklayınız.

☐ Etkin ve sorumlu olma	☐ Eşitlikçilik	☐ Sosyal Adaletçilik
☐ Katılımcılık	☐ Farklılıklara saygılı	☐ Değişime açık olma
☐ Bilimsellik	☐ Bireysellik	☐ Millilik
☐ Diğer (lütfen yazınız): _____		

Açıklamalar:

E- Aşağıdaki tabloda verilen durumlarda demokratik olmayan davranışları belirleyerek karşlarına demokratik davranış örnekleri yazınız.

Gerçek Durum	Demokratik olmayan davranışlar nelerdir?	Demokratik birey(ler) nasıl davranmalıydı?
1- Bir arkadaşım ile kampa gitmek istiyordum. Annem ise yaz boyunca evde bazı tadilat işlerinin yapılması gerektiğini düşünüyordu. Babam yaz tatilini köyde babaannemlerde geçireceğimizi, hemen hazırlanmamız gerektiğini, itiraz istemediğini söyledi.		
2- Komşularımızın bir piknik düzenlediğini, pikniğe bizim ailemiz hariç herkesin davet edildiğini öğrendim. Davet edilmememizin nedenlerini sorduğumda herkes kaçamak cevaplar verdi, ancak komşulardan biri ağzından şu cümleyi kaçırdı "Siz, bizim mahalleye sonradan geldiğiniz için piknikteki diğer insanlarla uyum sağlayamazsınız." Ne diyeceğimi bilemedim.		
3- Voleybol takımımıza bir kaptan seçilecekti. Antrenörümüz maçtan sonra soyunma odasına gelerek herkesin kendi istediği adaya oy vermesini, aksi takdirde bizi takımdan çıkaracağını söyledi.		

F- Aşağıda verilen bilgiler doğruysa sorunun başına (D), yanlışsa (Y) yazınız.

[ ]	1- Cumhuriyet rejimiyle yönetilen ülkelerin hepsinde demokrasinin ilkeleri tam olarak uygulanmaktadır.
[ ]	2- Parlamentosu olan her devletin hükümet şekli parlamenter sistem olmayabilir.
[ ]	3- Meclis hükümetinde yürütme yetkisi başbakan ve cumhurbaşkanı tarafından kullanılır.
[ ]	4- Cumhuriyetle yönetilmeyen ülkelerde demokrasinin temel ilkeleri uygulanamaz.
[ ]	5- Parlamenter sistemlerde yasama ve yargının yürütmeyi denetlemesi söz konusu değildir.
[ ]	6- Temsili demokraside, yasama organı (meclis), egemenliği millet adına kullanır.
[ ]	7- Türkiye’de yasama, yürütme ve yargı organları arasında iş birliği ve etkileşim bulunmaktadır.

G- Bu temada neler öğrendiğinizi aşağıdaki boşluğa yazınız.

Yeni öğrendiğim kavramlar, olgular, bilgiler, düşünceler

Bu temadaki konularla ilgili duygularım, kendimle ilgili keşiflerim, değerler veya inançlarımdaki değişiklikler

Yeni becerilerim, eskisine göre farklı davranacağım durumlar, eyleme/harekete geçeceğim konular, sorumluluk alacağım sorunlar

Tema 2

İnsan Hak ve Özgürlükleri

Niçin Öğreneceğim?

- ♦ İnsan hak ve özgürlüklerinin anlamını ve özelliklerini kavrayabilmek,
- ♦ İnsan haklarının etik temellerini açıklayabilmek,
- ♦ Evrensel insan hakları ilkeleri açısından ülkemizde ve dünyada yaşanan önemli gelişmeleri belgelere dayalı olarak yorumlayabilmek,
- ♦ Hak ve özgürlüklerin kullanılması bağlamında; devletin vatandaşa, vatandaşın devlete ve diğer insanlara karşı görev ve sorumluluklarını demokrasinin hayata geçirilmesi açısından değerlendirebilmek için öğreneceğim.

Ne Öğreneceğim?

- ♦ İnsan hak ve özgürlükleri
- ♦ İnsan haklarının etik temelleri
- ♦ Belgeler insan hak ve özgürlüklerini koruyor mu?
- ♦ Toplumsal yaşamda insan hak ve özgürlükleri
- ♦ Hak ve özgürlükleri sorumlu kullanmak
- ♦ Hak ve özgürlükler için devlet vatandaş el ele

İnsan Hak ve Özgürlükleri

Bu dersin sonunda, insan hak ve özgürlüklerinin anlamını ve özelliklerini kavrayabileceksiniz.

Bu konuda ne biliyorum?

- 1) İnsan hak ve özgürlükleri nelerdir?
- 2) İnsan haklarının özellikleri nelerdir?

DÜŞÜNME ZAMANI

Aşağıda dil, din, cinsiyet, etnik köken, sosyo-ekonomik düzey ve kültürel açılarından farklı konumlarda olan insan örnekleri verilmiştir. Verilen örnekleri inceleyerek aşağıdaki soruyu tartışınız.

- İletişim için işaret dilini kullanan Kuzey Amerikalı bir çocuk
- Afrika'da temel besin maddelerine bile sahip olmayan bir genç
- Kuzey Avrupa'da yer alan bir ülkede faaliyet gösteren dünyaca ünlü bir şirketin üst düzey kadın yöneticisi
- Çalıştığı bilim dalında Nobel Ödülü alan bir bilim insanı
- Kutsal kitabı olmayan bir inanca mensup Doğu Asyalı bir yaşlı
- Yaşam destek ünitesine bağlı olarak yaşamını sürdürmeye çalışan bir hasta
- Geleneksel yaşam tarzını sürdürmeye çalışan Amerikalı bir Kızılderili

Örneklerde geçen farklı konumlardaki insanların insan hak ve özgürlüklerine eşit derece sahip olmaları gerektiğini düşünüyor musunuz? Niçin?

İnsan Hak ve Özgürlükleri

Hak, genel olarak kişinin toplumdan isteyebileceği, talep edebileceği ve kullanabileceği meşru gerekçesi olan bir iddiadır. Eğer bir öğrenci parasını ödeyerek toplu taşıma araçları için toplu taşıma kartı almışsa, kartında kontör olduğu sürece toplu taşıma araçlarından yararlanma hakkı vardır. Aldığı kartın parasını ödemesi, kişinin toplu taşıma araçlarından yararlanması için meşru bir gerekçe oluşturur. Hak kavramı hukukla birlikte anlam kazanır. Hukuk, hakların korunması için yapılmış yazılı sözleşmedir. Kişi, kartında kontörü olduğu halde bu hakkını kullanamıyor veya kullanması engelleniyorsa, hukuk yoluyla bu hakkını kullanmayı isteyebilir.

Söz konusu insan hakları olduğunda, kişinin bu haklara sahip olması için insan olmanın dışında başka bir şart gerekmez. Diğer haklar gibi insan hakları da ulusal ve uluslararası hukuk tarafından korunma altına alınırlar. Daha önceki derslerde öğrendiğiniz gibi bir yönetimin demokrasi olabilmesinin şartlarından birisi insan haklarının yasalarla güvence altına alınmasıdır. Bir ülkede insan haklarının hukukun güvencesi altına alınması, onun korunmasını kolaylaştırır. Bununla birlikte, bir insan hakkının varlığı onun hukuksal güvence altına alınmasına bağlı değildir. İnsana haklarını, uluslararası sözleşmeler, anayasalar vb. hukuki belgeler vermez. Bu haklar, insanın insan olarak doğması sonucunda kazanılır. Uluslararası veya ulusal insan hakları belgeleri sadece doğuştan getirilen bu hakların kullanılmasını güvence altına alırlar.

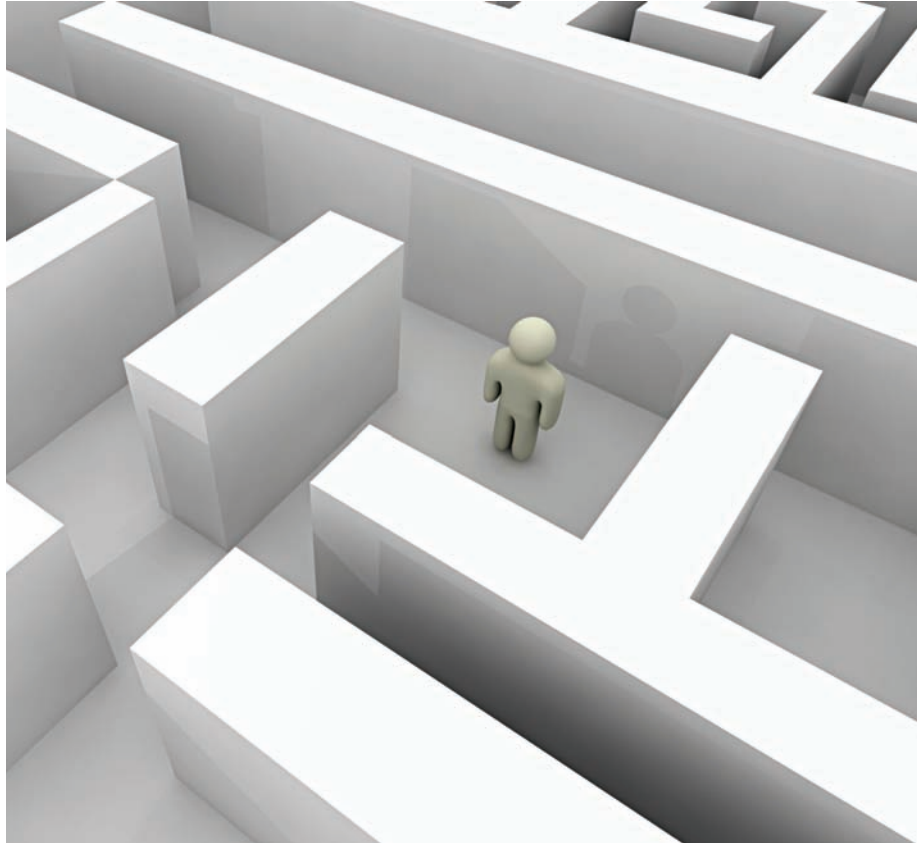
İNSAN HAKLARI

İnsanın dil, din, ırk, cinsiyet, sosyal statü, yetenek gibi farklılıkları dikkate alınmaksızın, sırf insan olduğu için doğuştan sahip olduğu haklardır.

İnsanlar arasında çeşitli açılardan farklılıklar vardır. İlk önce, kız veya erkek olarak farklı cinsiyetlere sahiptirler. Farklı kültürlerde yaşar, farklı ülkelerin vatandaşları olurlar. Kazançları, dilleri, dinleri, statüleri farklıdır. Ancak, insan hakları söz konusu olunca bu farklılıkların hiçbir değeri yoktur. Dil, din, ırk, cinsiyet, sosyal statü ayrımı yapılmaksızın insanın özü aynıdır ve sırf insan olduğu için bir değeri vardır. İnsan onuru olarak da isimlendirilen bu değer, insan haklarının temelini oluşturur. Aralarındaki farklılıklar ne olursa olsun insanların değeri eşittir. Bu değer, kişisel yeteneklerine bakılmaksızın tüm insanlara sırf insan olduğu için aynı değer verilmesini gerektirir.

İnsan hakları açısından diğer önemli bir kavram da özgürlüktür. İnsan, doğasının bir gereği olarak hayatta tercihlerde bulunmak ister. Bu, insan olma değerini gerçekleştirme yollarından birisidir. Aslında tercih yapabilme insana verilen değer de bir göstergesidir. Eğer insan hayatta kendi özgür iradesiyle kararlar alamıyorsa, bu onun insan olma değerine karşı bir saygısızlıktır. Bu nedenle insan haklarının temelinde onun özgürce tercihte bulunabilmesi yatar. Aslında çoğu insan hakkı insana verilen değer bir göstergesi olan özgürlükten (tercihte bulunma) gelir. Bu nedenle, tarihte insan hakları için mücadele, bir anlamda özgürlüklerin elde edilmesi mücadelesidir. Öte yandan, özgürlük temel bir insan hakkı olmasına rağmen sınırsız değildir. Özgürlüklerin kullanımı başkalarının özgürlüğünü sınırlamamalıdır. Bir başka deyişle kişinin özgürlüğü bir başkasının özgürlüğünün başladığı yerde biter (Çüçen, 2011; Erdoğan, 2012).

İnsanlar hedeflerine
varmak için
tercihlerde bulunurlar.

DÜŞÜNELİM-YAZALIM

Aşağıda insan haklarının temel özellikleri kısaca açıklanmıştır. İkili gruplar hâlinde her bir açıklamayı dikkatlice okuyarak açıklamanın karşısına “İnsan Haklarının Özellikleri” adlı listeden uygun olanını seçerek yazınız.

İnsan Haklarının Özellikleri

- Bütünlük
- Özgürlükçülük
- Mutlaklık
- Vazgeçilmezlik
- Bireysellik
- Doğuştanlık
- Evrensellik.

Açıklama	Temel Özelliğin İsmi
İnsan hakları, toplumsal aidiyeti, kültürel kimliği, sosyal kökeni, ırkı, dili, dini, sınıfı, siyasi görüşü, doğum veya diğer statülere bakılmaksızın tüm insanların sahip olduğu haklardır. Bu haklar zamana ve mekana bağlı değildir.	
İnsan hakları, hukukun tanıdığı veya sonradan kazanılan haklardan farklıdır. Bunlar, insan oluşumuzun ve insan olarak doğmamızın doğal sonucu olarak kişiliğimizin ayrılmaz bir parçasıdır.	
İnsan haklarının varlığı hiçbir kayıt veya koşula bağlanamaz. Varlığı inkar edilemez. İnsan haklarının varlığı, insanların topluma karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmesine bağlı değildir ve hiçbir şekilde pazarlık konusu yapılamaz.	
İnsan haklarından gönüllü olarak dahi vazgeçilemez ve başkasına devredilemez. Örneğin bir kişi ben eğitim hakkımdan vazgeçiyorum, devletin sağladığı eğitimi almak istemiyorum diyemez.	
İnsan hakları bireye özgü haklardır. Çeşitli topluluk, cemaat, grup, sınıf veya toplum gibi birçok bireyden oluşan toplulukların hakları insan hakları içine girmez. Onlar ikincil konumdadırlar.	
İnsan haklarının çoğu insanların kendi istekleri doğrultusunda karar verip eylemlerde bulunabilmesiyle ilgilidir. İnsan hakları kişilerin tercihlerini hiçbir müdahale olmaksızın yapabilmelelerini gerektirir.	
İnsan hakları birbirinden ayrı olarak düşünülemez. Onlar bir bütündür. Bir insan hakkının kullanılması başka hakların kullanılabilmesine bağlı olabilir.	

İnsan Haklarının Etik Temelleri

Bu dersin sonunda, insan haklarının etik temellerini açıklayabileceksiniz.

Bu konuda ne biliyorum?

- 1) İnsanın onurlu olması ne demektir?
- 2) İnsan haklarının etik temelleri nelerdir?

DÜŞÜNME ZAMANI

“Bir İnsanlık Onuru” başlıklı metni okuyarak ilgili soruları cevaplayınız.

Bir İnsanlık Onuru Hikayesi (I. Kısım)

Bu olay 14 Ekim 1998’de kıtalar arası bir uçuş esnasında gerçekleşmiştir.

Bir kadın, uçakta siyahi bir adamın yanında oturuyordu. Durumdan rahatsızlığını belli edercesine, hostesten başka bir yer bulmasını istedi, zira öylesine antipatik birinin yanında oturamazdı. Hostes, tüm uçağın dolu olduğunu fakat birinci sınıfta yer olup olmadığına bakacağını söyledi. Diğer yolcular şaşkınlık ve tiksintiyle olayı izliyorlardı. Bu kadının sadece terbiyesizliğine değil, bir de birinci sınıfta yolculuğa devam edeceğine şahit oluyorlardı.

Zavallı adamcağız çok kötü bir durumda olmasına rağmen cevap vermemeyi tercih etti. Bu yüksek tansiyondaki durumda kadın, birinci sınıfta ve o adamdan uzak uçabileceğinden tatmin olmuş, hostesin dönmesini bekliyordu. Birkaç dakika sonra geri gelen hostes, kadına:

Görsel 2.1. Bir İnsanlık Onuru Hikâyesi -1

- “Çok özür dilerim geciktim. Birinci sınıfta bir yer buldum. Bu yeri bulmak biraz zamanımı aldı, sonra yer değişikliği için pilottan izin almam gerekiyordu. ‘Hiç kimse sorun yaratan bir diğerinin yanında oturmak mecburiyetinde tutulamaz’ dedi ve bu izni verdi.” Diğer yolcular kulaklarına inanamıyorlardı, bu esnada kadın da bir zafer kazanmış gibi yerinden kalkmaya hazırlandı.

SORU-YORUM

- 1) Sizce hikâyenin birinci kısmında anlatılan olay ahlaki (etik) midir? Nedenleri ile açıklayınız.
- 2) Sizce onuru zedelenen siyahî erkek mi, yoksa yanında oturan kadın mıdır?
- 3) Siyahî erkek yolcunun yerinde siz olsaydınız ne hissederdiniz? Sizce bu hikâyenin sonu nasıl bitmiştir? Siz nasıl bitmesini isterdiniz?

Bir İnsanlık Onuru Hikayesi (II. Kısım)

... Aynı anda hostes, oturmakta olan siyahî yolcuya dönerek:

- “Beyefendi, sizi uçağın birinci sınıfındaki yeni yerinize götürmem için beni takip eder misiniz lütfen? Seyahat firmamız adına kaptan pilotumuz sizden böyle nahoş bir olay yaratan kimsenin yanında oturmak mecburiyetinde bırakıldığınız için çok özür diliyor.”

Görsel 2.2. Bir İnsanlık Onuru Hikâyesi -2

Tüm yolcular hep birlikte, bu olayı iyi bir biçimde sonuçlandıran uçak personelinin alkışlayarak tebrik ettiler. O yıl, kaptan pilot ve hostes uçaktaki davranışlarından dolayı ödüllendirildiler. Aşağıdaki mesaj, tüm ofislere personelin görebileceği bir biçimde iletildi: “İnsanlar onlara ne söylediğinizi unutabilirler. İnsanlar onlara ne yaptığınızı da unutabilirler. Ama insanlar, onlara kendilerini nasıl hissettirdiğinizi asla unutmazlar.” (İnternet haberi 2.1).

SORU-YORUM

- 1) Bu olayda söz konusu olan insani değer sizce nedir?
- 2) Sizce bu olayın insan hakları ile ilişkisi nedir?

İnsan Haklarının Etik Temelleri

Sosyal bir varlık olan insan toplum içinde yaşar. Toplum içinde yaşamak, çeşitli kurallara ve ilkelere uygun davranmak anlamına gelmektedir. Sahip olduğu bilinç ile diğer canlılardan ayrılan insan, uyulması gereken kurallar bütünü ve ilkeleri oluşturur. Bu kurallar ve ilkeler, insan onurunu koruyacak nitelikte olmalıdır. İnsan onurunu korumak için ise, insan hak ve özgürlüklerine bütün insanların sahip çıkması gereklidir. Bu hak ve özgürlükleri yaşatmanın temel şartı ise etik ilkelere göre davranış sergilemektir.

İnsanlar doğuştan sahip oldukları hak ve özgürlüklerinin korunması ve geliştirilmesi için eğitim almalıdırlar. İnsan hak ve özgürlükleri konusundaki eğitim, ailede, çevrede ve okulda etik ilkeler doğrultusunda gerçekleştirilmelidir. Örneğin, sevgi ve saygı gibi etik ilkeler konusundaki eğitim aynı zamanda insan hak ve özgürlüklerinin korunmasına yönelik bir eğitimidir.

Modern devletler, bu eğitimi tesadüfe bırakmazlar. Hukuki düzenlemeler yoluyla eğitimin gerçekleştiği her ortamda etik ilkeler çerçevesinde insan hak ve özgürlüklerini korurlar. Bu çerçevede bireylerin kendilerine ve topluma yararlı ve ahlaklı insanlar olmaları için insan hak ve özgürlüklerine saygılı olmaları gerekir. Çünkü insan hak ve özgürlüklerine saygılı olmadan etik değerlere saygılı olunamaz (Çüçen, 2011).

DERS İÇİ ETKİNLİK

Beyin fırtınası tekniğini kullanarak insan onurunu zedeleyen durumların neler olabileceğini belirtiniz ve ortaya çıkabilecek beş durumu yan sayfadaki tablo (Tablo 2.2) üzerine yazınız. Beyin fırtınası tekniğini uygularken şu adımları takip edebilirsiniz:

- ⚡ Sınıftaki öğrenci sayısına göre bir veya iki yazman seçilir.
- ⚡ Tartışma konusu veya problem öğrencilere sunulur.
- ⚡ Öğrencilerin tartışma konusu ile ilgili düşüncelerini duraksamadan söylemeleri istenir.
- ⚡ Yazmanlar söylenilenleri kayıt eder.
- ⚡ Kayıtlar en sonunda tartışılarak değerlendirilir.
- ⚡ Sınıfça bir sonuca varılır.

Ortaya çıkan olası durumları diğer arkadaşlarınızla gözden geçirerek en önemli bulunan beş durum belirleyiniz. Yazdığınız her durum karşısında size düşen sorumlulukları ve bu konuda neler yapabileceğinizi ayrıntılı bir şekilde Tablo 2.1'deki ilgili boşluğa yazınız.

Tablo. 2.1. İnsan Onurunu Zedeleyen Durumlar ve Yapabileceklerim

DÜŞÜNELİM-ARAŞTIRALIM

Tablo 2.1’de yazdığınız insan onurunu zedeleyen durumlardan birisini seçiniz. Bu konuda ülkemizde ve dünyada çalışmalar yapan resmî ve sivil toplum kuruluşları hangileridir? Bu durumla ilgili olarak bu kuruluşlar neler yapmaktadır? Sizce başka neler yapılabilir?

[illegible]

Belgeler İnsan Hak ve Özgürlüklerini Koruyor mu?

İki dersin sonunda; Evrensel insan hakları ilkeleri açısından ülkemizde ve dünyada yakın geçmişte veya günümüzde yaşanan önemli gelişmeleri belgelere dayalı olarak yorumlayabileceksiniz. İnsan hak ve özgürlükleri ile ilgili güncel olayları takip ederek gözlemlerinizi sınıfta paylaşacaksınız.

Bu konuda ne biliyorum?

- 1) Türkiye ve dünyadan insan hak ve özgürlükleri ile ilgili olumlu ve olumsuz gelişmelere örnekler verebilir misiniz?
- 2) İnsan haklarını korumak için oluşturulmuş belgeleri/kabul edilmiş anlaşmaları biliyor musunuz?

DÜŞÜNME ZAMANI

Aşağıdaki görseli inceleyerek soruları cevaplandırınız.

- 1) Görsel ne anlatmaktadır?
- 2) İnsan hakları koruma belgelerine neden ihtiyaç duyulmuştur?
- 3) İnsan hakları koruma belgeleri insan hak ve özgürlüklerini korumada yeterli midir?

Görsel 2.3.
Belgeler ve
İnsan Hakları

İnsan Hak ve Özgürlüklerini Koruma Belgeleri

Dünyada temel insan hak ve özgürlüklerine karşı tehditler bulunmaktadır. Dünyanın başka ülkelerinde olduğu gibi Türkiye’de de insan hak ve özgürlükleri ihlalleri yaşanmaktadır. Buna karşın, dünyada tehditleri en aza indirmek, temel insan hak ve özgürlüklerini korumak için çalışmalar da yapılmaktadır. Dünyada farklı türden insan hak ve özgürlükleri ihlalleri yaşanmaktadır. Bu ihlaller en çok yaşama hakkı, kişi dokunulmazlığı, eğitim hakkı, düşünce ve ifade özgürlüğü alanlarında yaşanmaktadır.

SORU-YORUM

Dünyada insan hak ve özgürlükleri ihlallerini tamamen ortadan kaldırmak neden mümkün olmamaktadır?

Dünyada insan hak ve özgürlükleri ihlallerini ortadan kaldırmak için çeşitli bildirgeler yayınlanmış ve sözleşmeler imzalanmıştır. Zaman içerisinde dünya devletlerinin çoğu bunlara imza atarak ihlalleri ortadan kaldırmak için birlikte çalışmayı kabul etmişlerdir. 1789 yılında ilan edilen ‘İnsan ve Yurttaşlık Hakları Bildirgesi’nde, ‘güvenlik’ ve ‘baskıya karşı direnme’ haklarını da içererek özgürlüğün tanımı yapılmıştır. Zaman içerisinde, kişisel ve siyasal haklar (birinci kuşak insan hakları), ekonomik, sosyal ve kültürel haklar (ikinci kuşak insan hakları) ve çevresel, kültürel ve gelişme hakları (üçüncü kuşak insan hakları) diye sınıflandırılmış insan haklarını güvence altına alan birçok bildirge ve sözleşme uluslararası toplum tarafından kabul edilmiştir.

Yeni kuşak haklar (dördüncü kuşak insan hakları) ise, toplumsal ve bilimsel gelişmelere paralel olarak insan hak ve özgürlüklerinin korunmasına yönelik yapılan çalışmaları içermektedir. Bu kuşak haklar, bilimin kötüye kullanılması olasılığına karşı etik ve hukuki tedbirlerin alınmasını gerektirir.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nde geçen pek çok hüküm, Birleşmiş Milletler tarafından 1966 yılında kabul edilen medeni ve siyasal haklar ile ekonomik ve kültürel haklara ilişkin iki ayrı uluslararası sözleşmeyle devletler açısından bağlayıcı hale gelmiştir (UNICEF, 2013).

İnsan hak ve özgürlükleri konusunda en çok ihlale uğrayan gruplar arasında kadınlar bulunmaktadır. Bu yüzden, kadınlara karşı ihlalleri ortadan kaldırmak için ‘Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi’ gibi uluslararası belgeler hazırlanmış ve devletler tarafından kanunlar yapılmıştır. Ülkemizde resmî ve sivil toplum kuruluşları kadın hak ve özgürlüklerini koruma çalışmalarına destek olmaktadır.

İNSAN HAKLARI EVRENSEL BİLDİRGESİ

10 Aralık 1948 yılında
Birleşmiş Milletler
Genel Kurulu’nda
kabul edilmiştir.
30 maddelik bildirge
dünyada en fazla
kabul gören insan
hakları bildirgesidir.

Kadınlar gibi, insan hakları açısından en çok sorun yaşayan toplumsal gruplardan biri de çocuklardır. Bu yüzden, çocuk hak ve özgürlüklerinin korunması için de bildirge, sözleşme ve kanun gibi düzenlemeler yapılmıştır.

SORU-YORUM

Sizce neden en çok kadın ve çocuklar insan hak ve özgürlükleri konusunda ihlallere uğramaktadırlar? Çevrenizde insan hak ve özgürlükleri konusunda mağdur olan kadın ve çocuk var mıdır?

Önceki metinlerde bahsedilen bildirge, sözleşme ve kanunlar çerçevesinde kurulmuş resmî - sivil kurum ve kuruluşlar, dünyada ve Türkiye’de insan hakları ihlallerini azaltmaya çalışmaktadır. Türkiye’de, Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Hakları Komisyonu ve T.C. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı gibi resmî kuruluşlar ile bazı sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarıyla insan hak ve özgürlükleri ihlallerinin önüne geçilmeye çalışılmaktadır. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı’nın en güncel verilerine göre, 2011 yılında Türkiye’de insan hakları ihlal iddialarının toplam sayısı 5289 olmuştur. En çok ihlal iddiaları ‘sağlık ve çevre hakkı’, ‘hasta hakkı’ ve ‘kötü muamele yasağı’ konularında olmuştur (B.İ.H.B., 2012). Bu iddia edilen ihlal konularında gerçekten insan hak ve özgürlükleri ihlal edilmemiş olabilir. Gerçekte yaşanmış olan ihlallerin hepsi resmî kurumlara bildirilmemiş de olabilir. Bu yüzden, bağımsız sivil toplum kuruluşlarının ve toplumun genelinin insan hak ve özgürlük ihlallerinin tespitinde ve önlenmesinde sorumluluk alması gereklidir. Bildirgeler, sözleşmeler, kanunlar ve resmî-sivil kurum ve kuruluşlar tek başlarına insan hak ve özgürlüklerinin korunmasında yeterli değildir.

Görsel 2.4.
Kadına Karşı
Şiddet

GRUP ÇALIŞMASI

Tablo 2.2. İnsan Hakları
ile İlgili Olaylar ve
Uluslararası Belgeler

Tablo 2.2’de dünyada ve Türkiye’de insan hakları ile ilgili olaylar verilmiştir. İki-şerli gruplar hâlinde olayları inceleyerek her bir olayın hangi insan hak ve özgürlüğü konusuna dair olduğunu ikinci sütuna yazınız. Ardından, bu kitabın sonunda verilen ‘Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’, ‘İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’ ve ‘Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi’ni inceleyerek üçüncü sütundaki soruyu cevaplayınız.

OLAYLAR	Hangi Hak ve Özgürlükleri Kapsıyor?	Bu Hak ve Özgürlükler Hangi Uluslararası Belgelerde Nasıl Yer Alıyor?
Bosna Hersek Savaşı <ul style="list-style-type: none"> 1992-1995 yılları arasında üç buçuk yıl süren savaşta, yüz binlerce masum insan hayatını kaybetmiştir. Bosna’da yaşayan Boşnak, Sırp ve Hırvat çocuk nüfusun yarısı ölmüş, yaralanmış, evinden sürülmüş ve değişik şekillerde savaştan etkilenmiştir. Savaş sırasında dört milyon kişi mecburen yer değiştirmek zorunda kalmış, evini terk etmiştir. Savaş boyunca kırk dört bin Boşnak kadına ve kıza Sırp tarafından cinsel şiddet uygulanmıştır. <i>(İnternet haberi 2.2)</i>		
Avrupa’da Romanlar <ul style="list-style-type: none"> Avrupa’da yaşayan milyonlarca Roman, okuma yazma düzeyinin düşüklüğü ve zayıf veya tamamlanmamış eğitimleri nedeniyle ciddi şekilde dezavantajlı durumda olmaya devam etmektedir <i>(UAÖ, 2012)</i>. 		
Türkiye’de İnsan Hakları <ul style="list-style-type: none"> Sosyal bakımdan korunmaya muhtaç ve/veya engelli kişiler ile ilgili olarak, engelliler ve yaşlılar için evde bakım hizmetleri yaygınlaştırılmıştır <i>(ABGS, 2012)</i>. 		
Somali Yardımları <ul style="list-style-type: none"> Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) ve Devlet Su İşleri (DSİ) işbirliğinde gerçekleştirilen sondaj çalışmalarının sonucunda ulaşılan su, yaklaşık yüz yirmi altı bin kişinin ihtiyacını karşılamaktadır. Somalili çocuklar hayatlarında ilk defa suyun altında oynamanın zevkini yaşamaktadır, kadınlar sırtlarında bidon taşımaktan kurtulmuştur. TİKA’nın koordinasyonunda yürütülen yardım kampanyalarının sonucunda Somali’de hayat iyileşme eğilimi göstermektedir. Çocuk ölümleri azalmış ve başkent Mogadişu’da kent hareketlilik kazanmıştır. Somali’nin dış yardım ihtiyacı devam ediyor olmasına rağmen, açlık riski büyük oranda ortadan kalkmıştır <i>(TİKA, 2012)</i>. 		

SORU-YORUM

Hak ve özgürlükler ile ilgili Türkiye ve dünyadaki olumlu gelişmelerin nedeni sizce neler olabilir?

İnsan hak ve özgürlüklerinin korunması konusunda sadece bilgi sahibi olmak yeterli değildir. Bireylerin, yaşanan hak ve özgürlük ihlalleri konusunda farkındalık seviyelerinin de yüksek olması gerekir. Ayrıca, bireylerin sorumluluk bilinci ile ihlallerin engellenmesi için hem bireysel hem de kurumsal olarak çalışmalara aktif bir şekilde katılması gereklidir. Her gün yazılı ve görsel medyada insan hak ve özgürlüklerine dair haberler verilmektedir. Bu haberlerin bir kısmı olumlu gelişmeleri içerirken, bir kısmı ise olumsuz gelişmeler konusundadır. Kimi zaman çevremizde yaşanan ihlalleri fark etmediğimiz gibi bazen medyada verilen haberlerin de farkına varamıyoruz. Hatta farkına varsak bile bazen duyarsız davranabiliyoruz. Her bireyin doğuştan ve sadece insan olmasından dolayı sahip olduğu hak ve özgürlüklerine karşı yapılan ihlallere habersiz ve kayıtsız kalınmamalıdır. Buna karşılık, bazı önemli ihlaller veya gelişmeler medyada hiç yer bulmayabilir, bazıları eksik veya yanlış/yanlı verilmiş olabilir. Bu yüzden, özellikle insan hak ve özgürlük ihlalleri konusundaki haberlerin kaynaklarına, haberin ve haberi yapanların amaçlarına, farklı haber kaynaklarının da aynı haberi doğruladığına dair kanıtlara dikkat edilmelidir.

DERS DIŞI ETKİNLİK

Bir hafta boyunca yazılı ve görsel medya (televizyon, gazete, İnternet vs.)'da verilen haberleri takip ediniz. Bu haberlerde geçen insan hak ve özgürlükleri konusunda olumlu/olumsuz gelişmelere dikkat ediniz. Bu haberler arasında önemli gördüklerinizi 5N1K yöntemine göre analiz ediniz. Önemli gördüğünüz haberleri analiz ederken Tablo 2.3'ü kullanınız. Birden fazla olay gözlemlemeniz durumunda bu tablonun bir benzerini her bir olay için ayrı ayrı oluşturunuz.

MEDYA	☐ Televizyon ☐ İnternet ☐ Gazete ☐ Diğer:
HANGİ HAK ve ÖZGÜRLÜKLERİ KAPSIYOR?	
NE?	
NEREDE?	
NE ZAMAN?	
NASIL?	
NEDEN?	
KİM?	

Tablo 2.3. Medya'da
İnsan Hak ve Özgürlükleri
Konusunda Türkiye ve
Dünyada Olumlu/Olumsuz
Gelişmeler

☐ Olumlu Haber☐ Olumsuz Haber

TARTIŞALIM-YAZALIM

Bir haftalık gözlemlerinizin sonuçlarını sınıfla paylaşınız. Daha sonra aşağıdaki soruları cevaplayınız.

Sınıfla paylaştığınız ihlallerin önlenmesi için neler yapılabilir?

Bu ihlaller konusunda sizler neler yapabilirsiniz?

“Hakların en birincisi, yaşamak hakkıdır. Diğer bütün haklar ve bu haklara karşılık olarak yapılan görevler, hep yaşamak hakkına dayanır. Bugünkü hukuk, insanları, her kim olursa olsun, herhangi memlekette bulunursa bulunsun, yaşamak hakkına sahip sayar. Şüphe yok, bir insanın yaşamak hakkı, onu diğerlerinin yaşamak hakkına saygı göstermek göreviyle bağlar. Bu fikri daha açık ifade edelim: Bir insanın hakkı, diğer bir insan için görev olur ve yine bir insanın görevi de diğer insanın hakkı demektir. Hak, yetki dediğimiz zaman hemen aynı şeyleri anladığımız gibi görev, zorunluluk, yükümlülük, ödev ve borç da birbirinden ayrılmayan şeylerdir. Anlıyoruz ki, hakkın bulunduğu yerde görev ve görevin bulunduğu yerde hak vardır. Yani, her insan aynı zamanda hem kendine ait birtakım haklara sahiptir, hem de başkalarına ait hakların kendine yüklediği birtakım görevlere sahiptir. İnsanlar, toplumsal yaşamda haklardan ve görevlerden örülmüş bir ağ içinde düşünülebilir.”

(ATAM, 2013).

K. Atatürk

GRUP ÇALIŞMASI

Atatürk'ün yukarıdaki sözünde dile getirdiği hak ve özgürlükler ile daha önce yazılı veya görsel medyadan bulduğunuz olay örnekleri arasında bir ilişki var mıdır? İkişerli gruplar hâlinde çalışarak bir metin yazınız.

Toplumsal Yaşamda İnsan Hak ve Özgürlükleri

Bu dersin sonunda, insan hak ve özgürlüklerini toplumsal yaşam ile ilişkilendirebileceksiniz.

Bu konuda ne biliyorum?

- 1) Toplumsal yaşam içinde insan hak ve özgürlüklerine değer verildiğini nasıl anlarsınız?
- 2) İnsan hak ve özgürlüklerinin toplum içinde yaşatılması için neler yapılabilir?

DÜŞÜNME ZAMANI

Aşağıdaki görseli inceleyerek soruları cevaplandırınız.

- 1) Görsel 2.5'i toplumsal yaşamda insan hak ve özgürlükleri açısından yorumlayınız.
- 2) Toplumsal yaşamda insan hak ve özgürlüklerinin kullanımı, bireylerin kişisel özelliklerine göre değişmekte midir?
- 3) Temel hak ve özgürlüklerin toplumsal yaşamda kullanımı ve sınırlanması konusunda rastladığınız örnekleri sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

Görsel 2.5.
Toplumsal
Yaşamda Eşitlik

Toplumsal Yaşamda Hak ve Özgürlüklerimiz

Bireyler kimi zaman günlük yaşamda kullandıkları hak ve özgürlüklerinin farkına varamayabilirler. Ancak, hak ve özgürlüklerin kullanımı bir engel veya sınırlama ile karşı karşıya kaldığında, hak ve özgürlüklerinin önemi ortaya çıkar. Bu açıdan bakıldığında insanların hak ve özgürlüklere sahip olması yanında, onları günlük yaşamda kullanması daha da önemlidir. Aynı zamanda demokratik bir toplum olmanın da en temel özelliği toplum yaşamı içinde insan hak ve özgürlüklerinin kullanılabilir olmasıdır. Demokratik bir toplumda bireyler hak ve özgürlüklerini kullanma konusunda aktif ve katılımcı olmalıdırlar.

Toplumsal yaşamda bireylerin hak ve özgürlüklerini korumak ve kullanımını teşvik etmek için günlük yaşam içinde resmî kurum ve kuruluşlar gerekli düzenlemeler yapmaktadır. Yasa ve yönetmeliklerde toplumun tamamını kapsayacak şekilde kamu ve özel alanlarda düzenlemelere yer verilmektedir. Örneğin, sigaranın ortak kullanım alanlarında yasaklanması, çevre ve insan sağlığı ile ilgili olarak belediyelerin, çöplerin belli saatlerde dışarı atılmasına ilişkin getirdikleri kurallar ve yeni yapılan binalarda depreme dayanıklılık gibi düzenlemeler bunlardan bazılarıdır. Sivil toplum kuruluşları da insan hak ve özgürlüklerinin toplumsal yaşamda kullanımı ve korunması için bireylere yardımcı olmaktadır.

Aşağıdaki fotoğraf, kaldırımlarda engelliler için hazırlanmış yürüme alanlarına dikkat çekmektedir. 5378 sayılı kanunla birlikte 7 Temmuz 2012 tarihinden bu yana kamu kurum ve kuruluşları ile kamusal alanlarda engelliler için özel yürüme alanlarına yer verilmektedir.

Görsel 2.6. Görme Engelliler İçin Oluşturulan Özel Yürüme Alanları Toplumsal Yaşamda Eşitlik Sağlamaktadır.

Bir önceki sayfada verilen örnekte olduğu gibi Sağlık Bakanlığı da toplum yaşamında tüm bireylerin sağlık hakkından faydalanması için gerekli düzenleme ve çalışmalar yapmaktadır. “Evde Bakım” hizmeti de bu alanda yapılan çalışmalardan biridir. Evde Bakım, bir hastalığın teşhis ve tedavi sonrası bakım sürecinde, ihtiyaç sahiplerine kendi ortamlarında sağlık bakımı hizmetlerinin verilmesidir. Yine hastaneye gitmeden randevu alma, gideceği hastaneyi ve doktorunu seçme, hasta olarak haklarını arama gibi düzenlemeler bireylerin sağlık hakları ile ilgili yapılan örnek çalışmalardır.

Görsel 2.7. Evde
Bakım Hizmeti

Bireylerin sağlık alanındaki hak ve özgürlüklerini korumaları ve kullanmaları konusunda resmî kurum ve kuruluşların yanı sıra STK'lar da çalışmalar yapmaktadır. LÖSEV, Türk Kalp Vakfı, Türk Diyabet Vakfı, Yeşilay, Türk Böbrek Vakfı gibi sağlık alanında çalışmalar yürüten STK'lar bireylerin sağlık hakları ile ilgili faaliyetler yürütmektedir.

Ülkemizde yerel yönetimler de toplumsal yaşamda insan hak ve özgürlüklerinin korunması ve geliştirilmesi için gerekli düzenleme ve çalışmalar yürütmektedir. Örneğin, ulaşım problemlerinin çözümü, çevre sağlığı, gıda güvenliği, meslek edindirme, spor, sanat ve kültürel faaliyetlere vatandaşların katılımını sağlamak vb. faaliyetleri yürütmektedir.

Resmî kurum ve kuruluşlar ile STK'ların toplumsal yaşam içinde bireylerin hak ve özgürlüklerini koruma ve kullanmalarıyla ilgili yaptıkları uygulamalar önemlidir. Ancak, bireylerin kendi hak ve özgürlüklerini kullanmaları daha da önemlidir. Bu çerçevede bireylerin hak ve özgürlüklerini sorumlu bir şekilde kullanması ve çevresindekileri hak ve özgürlüklerini kullanma konusunda cesaretlendirmesi önem taşımaktadır.

SORU-YORUM

Çevrenizde vatandaşların toplumsal yaşama aktif katılımını sağlamak amacıyla STK ve resmî kuruluşlar ne tür faaliyetler düzenlemektedir? Örnek veriniz.

GRUP ÇALIŞMASI

Tablo 2.4. İnsan Hakları
ile İlgili Olaylar ve
Uluslararası Belgeler

Üçerli gruplara ayrılarak Tablo 2.4'te sıralanan durumları, yaşadığınız toplumsal çevredeki insan hak ve özgürlüklerine uygunluğunu ve yapılması gerekenleri yazınız.

Yakın Çevresindeki mevcut durum	Bu durumun İnsan Hak ve Özgürlükleri Açısından Uygunluğu	İnsan Hak ve Özgürlüklerine Uygunluğu Açısından Yapılması Gerekenler
Kışın okulun ısınma durumu		
Okul servisinin ve toplu taşıma araçlarının kalabalık olma durumu		
Okulun temiz olma durumu		
Park ve oyun alanlarının yeterli olma durumu		
Cadde ve sokakların/yaşanılan yerin güvenlik durumu		
Hastane ve sağlık kuruluşlarına kolay erişim durumu		
Ailede ve okulda karar alma süreçlerine katılım durumu		
Aile bireylerinin çalışma ve meslek edinme (istihdama erişim) durumu		
Aile, okul ve toplumsal çevrede farklılıklara saygı durumu		
Yaşanılan yerde sanat, spor ve kültürel faaliyetlere ulaşma durumu		
Aile, okul ve toplumsal çevrede bireylerin düşüncelerine değer verme durumu		
Diğer (Bunların dışında sizce önem arz eden durumları ekleyebilirsiniz?)		

Hak ve Özgürlükleri Sorumlu Kullanmak

Bu dersin sonunda, hak ve özgürlüklerinizi kullanmak için kendinizi sorumlu hissetmeye başlayacaksınız.

Bu konuda ne biliyorum?

- 1) Hak ve özgürlükleri kullanma sorumluluğu ile kullanırken sorumlu davranma arasında ne gibi bir fark vardır?
- 2) Hak ve özgürlükler niçin sorumlu kullanılmalıdır?

DÜŞÜNME ZAMANI

Aşağıdaki görseli inceleyerek soruları cevaplandırınız.

- 1) Görseli inceleyerek hak ve sorumluluk arasında nasıl bir ilişki olduğunu açıklayınız?
- 2) Hak ve özgürlüklerimizi kullanabilmek için sizce neden sorumlu davranmak gerekir?

Görsel 2.8. Temiz Bir
Çevrede Yaşama Hakkı
ve Çevreyi Temiz Tutma
Sorumluluğu

Hak ve Özgürlükleri Sorumlu Kullanmak

İnsan haklarına dayalı demokrasilerde, haklar anayasalarla güvence altına alınmıştır. Ancak, bu hakların anayasalarda yer alması onların insanlar tarafından kullanılmasını sağlamamaktadır. Hakların kullanılabilmesi, onların farkında olan ve gerektiğinde kullanan bilinçli vatandaş olmayı gerektirmektedir. Örneğin, temiz bir çevrede yaşama hakkımız vardır. Erdem ailesiyle birlikte gittiği bir restoranda sigara içildiğini görmüştür. Erdem'in hakkını arayabilmesinin ilk şartı, sigara içilmeyen, temiz bir ortamda yemek yeme hakkının olduğunun bilincinde olmasıdır. İkincisi, bu hakkı ihlal edildiğinde, hakkını arama yollarını bilip, bizzat harekete geçmesi gerekir. O halde bilinçli vatandaş olmanın ilk şartı, kişinin kendisine tanınan hak ve özgürlüklerin farkında olmasıdır. İkinci şart ise, bu hak ve özgürlüklerini kullanmak için harekete geçmesidir.

SORU-YORUM

Anayasa ile güvence altına alınmış haklarınızı bildiğinizi düşünüyor musunuz?

Kişilerin hak ve özgürlüklerinin farkında olup onları kullanabilmesi için devletin bazı önlemler alması gerekir. Devlet, vatandaşlarının hak ve özgürlüklerini yasal güvence altına alarak tanır, korur ve onların uygulanması için uygun şartları hazırlar. Bununla birlikte vatandaşlar da bu hak ve özgürlüklerini kullanırken sorumlu davranmak zorundadırlar. Aslında, haklar sorumluluklarla birlikte gelir. İnsanlara tanınan her hak aynı zamanda onlara bir sorumluluk da yükler. Hak ve özgürlüklerin kullanılmasının gerektirdiği sorumluluğu iki türlü düşünmek mümkündür. Birincisi, yukarıda belirtilen hak ve özgürlüklerin farkında olma ve onları kullanma sorumluluğudur. Demokrasi, hak ve özgürlüklerin bir ülkede yasal olarak güvence altına alınmasından ziyade, onların kullanılmasıyla ilgilidir. Vatandaşların hak ve özgürlüklerinin bilincinde olarak onları kullanması demokrasi kültürünün gelişmesine katkı sağlar.

SORU-YORUM

Hak ve özgürlüklerinizi kullanmak için kendinizi yeterince sorumlu hissediyor musunuz? Yaşamınızdan örnekler verebilir misiniz?

Hak ve özgürlüklerin insanlara yüklediği ikinci sorumluluk, onları kullanma süreciyle ilgilidir. Bireyin hak ve özgürlüklerini kullanırken başkalarına ve çevresine karşı sorumlu davranması gerekir. Öncelikle, hak ve özgürlüklerini kullanırken başkalarının hak ve özgürlüklerini ihlal etmemesi önemlidir. Örneğin, aldığı ürün bozuk çıkan birinin ilgili yerlere durumu bildirmesi, kendisine tanınan tüketici haklarının bilincinde olduğunun ve bu hakkını kullanmak için harekete geçtiğinin bir göstergesidir. Ancak, şikâyetini yaparken başvurduğu satıcıya karşı onur kırıcı bir şekilde davranması, hakkını kullanırken sorumlu davranmadığı anlamına gelir.

DÜŞÜNELİM-YAZALIM

İlkili gruplar hâlinde Tablo 2.5'te verilen örneği inceleyiniz. Ailede, okulda ve çevrenizde sahip olduğunuz hak ve sorumlulukları göz önünde bulundurarak hak ve özgürlüklerinizi kullandığınız beş adet durum belirleyiniz. Bu durumlarda, belirtilen hak ve özgürlükleri kullanmak için neler yapılması ve bu hak ve özgürlükleri kullanırken ne tür sorumlulukların yerine getirilmesi gerektiğini düşünerek ilgili sütuna yazınız.

Tablo 2.5. Hak ve Özgürlükler ve Bunların Kullanılma Sürecinde Sorumluluklar

[illegible]

Hak ve Özgürlükler İçin Devlet Vatandaş El Ele

Bu dersin sonunda, hak ve özgürlüklerin kullanılması bağlamında; devletin vatandaşa, vatandaşın devlete ve diğer insanlara karşı görev ve sorumluluklarını demokrasinin hayata geçirilmesi açısından değerlendirebileceksiniz.

Bu konuda ne biliyorum?

- 1) Hak ve özgürlüklerimizi her zaman her yerde kullanabiliyor muyuz?
- 2) İnsan hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınabilmesi için bireye ve devlete düşen görev ve sorumluluklar nelerdir?

DÜŞÜNME ZAMANI

Aşağıdaki görseli inceleyerek soruları cevaplandırınız.

- 1) Görselde ne anlatılmaktadır?
- 2) İnsanlar ile haklarını bir araya getirebilmek için kimlere ne gibi görev ve sorumluluklar düşmektedir?

Görsel 2.9.
İnsanlar ve
Hakları

Hak ve Özgürlüklerin Kullanılmasında Devlet ve Vatandaş

İnsan hak ve özgürlüklerinin korunması ve geliştirilmesinde devletin, toplumun ve bireylerin hem görev hem de sorumlulukları vardır. Devletin görevi uluslararası anlaşmalar ve anayasada yer alan insan hak ve özgürlüklerinin korunmasına yönelik ilkeler doğrultusunda hukuki ve idari düzenlemeler yapmaktır. Devlet, bu düzenlemelerin yanı sıra hak ve özgürlüklerin vatandaşlar tarafından kullanılması için kurum ve kuruluşlar yoluyla gerekli hizmetleri sunar. Bunlar arasında, katılımcılığın önündeki engellerin kaldırılması ve ifade özgürlüğünü tesis etmek gibi hizmetler vardır. Bu hizmetler, hem hak ve özgürlüklerin korunması hem de yeni şartlara göre geliştirilmesi için gereklidir.

Hak ve özgürlüklerin korunması ve geliştirilmesinde en önemli sorumluluk bireye düşmektedir. Çünkü, temel insan hak ve özgürlükleri bireyin kendisine aittir. Bu haklar, doğuştan ve insan olduğundan kaynaklı olmakla birlikte ancak bireyin özgür iradesi, talebi ve çabasıyla kullanılabilir. Her hak bir sorumluluğu beraberinde getirdiği için birey de sorumsuz davranamaz. Bireyler, hak ve özgürlüklerini kullanırken hem başka bireyler ve toplumun geneline hem de devlete karşı sorumludurlar.

Sorumlulukların yerine getirilmesi diğer bireylere karşı gerçekleşecek hak ihlallerinin de önüne geçilmesi anlamına gelmektedir. Devletin, toplumsal grupların ve bireyin sorumluluklarını karşılıklı olarak yerine getirmesi, demokrasinin hayata geçirilmesi anlamına gelmektedir. Sadece demokrasi kültürünün toplum hayatının her alanında yaşandığı yerlerde, hak ve özgürlükler hukuki metinlerde kalan idealler olmaktan çıkıp bir gerçeklik haline gelebilir.

Devletin ve bireyin sorumluluklarının yanında toplumdaki çeşitli grupların da (siyasi parti, sivil toplum kuruluşları, dernekler ve cemiyetler gibi) hak ve özgürlükleri koruma ve geliştirmede sorumlulukları vardır. Katılımcı demokrasilerde toplumsal gruplar, hak ve özgürlük taleplerinin yerine getirilmesinde ve geliştirilmesinde çok etkin rol üstlenirler. Bireylerin hak ve özgürlüklerini kullanmada ihtiyaç duydukları gücü, desteği ve araçları bu toplumsal gruplar sağlar. Bu gücün, desteğin ve araçların sağlanabilmesi ve engellerin kaldırılması için Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu 1998 yılında İnsan Hakları Savunucularının Korunması Bildirgesi'ni kabul etmiştir.

GRUP ÇALIŞMASI

Aşağıda BM İnsan Hakları Savunucularının Korunması Bildirgesi'nin insan hak ve özgürlüklerinin korunmasında devlet ve vatandaşın sorumluluklarına ilişkin bazı maddeleri verilmiştir. İkişerli gruplar hâlinde bu maddeleri inceleyiniz.

BM İnsan Hakları Savunucularının Korunması Bildirgesi

Madde 1

Herkesin birey olarak ve başkalarıyla birlikte ulusal ve uluslararası düzeylerde insan hakları ve temel özgürlüklerin korunması ve gerçekleştirilmesini teşvik etme ve bunun için mücadele etme hakkı vardır.

Madde 2

- Her devletin, özellikle kendi yargı alanındaki herkesin, bireysel olarak ve başkalarıyla birlikte, uygulamada tüm hak ve özgürlükleri kullanabilmesi amacıyla bütün sosyal, ekonomik ve diğer şartları ve gereken yasal güvenceleri kabul etmek suretiyle, tüm insan haklarının ve temel özgürlüklerin korunması, geliştirilmesi ve gerçekleştirilebilir kılınması temel sorumluluğu ve ödevi vardır.
- Her devlet, bu bildirmede amaçlanan haklar ve özgürlüklerin somut olarak kullanılabilmesini sağlamak için yasamaya, yönetime ve gerekli diğer alanlara ilişkin tedbirleri alır.

Madde 5

İnsan haklarını ve temel özgürlükleri geliştirmek ve korumak amacıyla herkesin, bireysel olarak ve başkalarıyla birlikte, ulusal ve uluslararası düzeyde;

- Barışçıl biçimde bir araya gelmek veya toplantı yapmak;
- Sivil toplum kuruluşları, dernekler veya gruplar kurmak, bunlara üye olarak girmek ve katılmak;
- Sivil toplum kuruluşları veya resmî kuruluşlarla iletişim kurma hakkı vardır.

Madde 6

Herkesin, bireysel olarak ve başkalarıyla birlikte,

- Yasamaya, yargıya ve yönetime ilişkin ulusal sistemler içinde, hakların ve özgürlüklerin gerçekleştirilmesine olanak verecek tarzda bunlara ulaşma dahil tüm insan hakları ve temel özgürlüklere ilişkin bilgileri elde etmek, araştırmak, almak, kabul etmek ve muhafaza etmek;
- İnsan haklarına ilişkin belgeler ile uygulanabilir uluslararası diğer belgelere uygun olarak tüm insan haklarına ve temel özgürlüklere ilişkin düşünceleri, haberleri ve bilgileri yayınlamak, başkalarına iletmek veya özgürce yayma;
- İnsan haklarına ve temel özgürlüklere hem hukuksal olarak hem de pratikte uyulması yönünde inceleme, araştırma, saptama, değerlendirme, bu yollar ve diğer uygun yollarla kamunun dikkatini bu sorun üzerine çekme hakkı vardır.

Madde 8

- Herkesin, bireysel olarak ve başkalarıyla birlikte, ayrımcılık olmaksızın, ülkesinin yönetimine ve kamusal işlerin yürütülmesine etkin bir biçimde katılma hakkı vardır.

2- Bu hak herkes için devletin organ ve kurumlarına, aynı zamanda kamusal işlemlerle uğraşan kuruluşlara, işleyişlerin iyileştirilmesine ilişkin eleştiri ve önerileri sunma ve çalışmalarının insan hakları ve temel özgürlüklerin geliştirilmesi, korunması ve gerçekleştirilmesini engelleme ve önleme tehlikesi taşıyan tüm yönlerini bildirme hakkını içerir.

Madde 11

Herkesin, bireysel olarak ve başkalarıyla birlikte, yasaya uygun olarak iş ve mesleğini yapma hakkı vardır. Meslek ve işi çerçevesinde, başkasının insanlık onuruna, insan haklarına ve temel özgürlüklerine zarar verme riski bulunan herkes, bu hak ve özgürlüklere saygılı olmaya ve meslek davranış ve etiğine uygun ulusal ve uluslararası normlara uymaya mecburdur.

Madde 12

- 1- Herkesin, bireysel olarak ve başkalarıyla birlikte, insan hakları ve temel özgürlüklerin ihlaline karşı mücadele etmek için barışçıl etkinliklere katılmaya hakkı vardır.
- 2- Devlet, bu bildirgede amaçlanan hakların meşru kullanımı çerçevesinde şiddet, tehdit, misilleme eylemi, fiili veya hukuksal ayrımcılık, baskı veya diğer keyfi hareketlere karşı, bireysel olarak ve başkalarıyla birlikte hareket eden tüm kişilerin yetkili otoritelerce korunması için gerekli tüm önlemlerin alınmasını dikkatle izler.

Madde 14

- 1- Devletin, kendi yargı alanında bulunan tüm kişilerin sivil, politik, ekonomik, sosyal ve kültürel haklarının anlaşılmasını kolaylaştırmak için yasamaya ilişkin, tüzel, yönetsel ve diğer alanlarda gerekli tedbirleri alma zorunluluğu vardır.
- 3- Devlet, kendi yargı alanına giren tüm topraklarda, insan haklarının korunması ve geliştirilmesi için, bir arabulucu, bir insan hakları komisyonu veya başka bir ulusal kurum gibi diğer bağımsız ulusal kurumların kurulması veya atanması ve geliştirilmesini gerektiğinde güvence altına alır ve destekler.

Madde 15

Devletin, tüm öğrenim düzeylerinde, insan hakları ve temel özgürlüklerin eğitimi kolaylaştırma ve geliştirme ve avukatların, kolluk güçlerinin, silahlı kuvvetler personeli ile devlet görevlilerinin eğitimlerinden sorumlu olanların öğrenim programlarında insan hakları öğretimine uygun öğelere yer verilmesini dikkatle izleme sorumluluğu vardır (İHD, 2013).

DÜŞÜNELİM-YAZALIM

BM İnsan Hakları Savunucularının Korunması Bildirgesi'nin verilen maddelerinden yola çıkarak insan hak ve özgürlüklerinin geliştirilip korunması için devletin ve vatandaşların neler yapmaları gerektiğini yazınız.

Ne Öğrendim?

Sevgili öğrenciler;

Bu bölümde yer alan sorular ikinci temada neler öğrendiğinizi ortaya çıkarmak, varsa eksik veya yanlış bilgilerinizi tamamlamak amacıyla hazırlanmıştır. Soruları dikkatlice okuyup cevaplandırmanız beklenmektedir. Tüm soruları tamamladıktan sonra cevaplarınızı öğretmenin ve sınıf arkadaşlarınızla tartışınız.

A- Aşağıdaki soruları okuyunuz. Doğru cevabın bulunduğu seçeneği işaretleyiniz.

- 1- Bir ülkenin kanunları insan hakları standartlarını içermiyor olsa bile o ülkede yaşayan insanlar da bu haklara sahiptir. Onurlu bir yaşam için tüm insanlar özgürlük, güvenlik ve iyi bir yaşam standartlarının hepsine aynı anda sahiptir. İnsan hakları “bölünmez”.

Yukarıdaki açıklamada “bölünmez” kavramıyla insan hak ve özgürlüklerinin hangi özelliği vurgulanmaktadır?

- A) Mutlaklık   B) Özgürlükçülük   C) Bireysellik
D) Bütünlük   E) Vazgeçilmezlik

- 2- Para vermeden cep telefonundan mesaj alışverişi sağlayan bir mobil mesajlaşma uygulamasının kullanılması sonucu; kullanıcıların telefon rehberindeki tüm numaralara erişilebildiği, uygulamayı kullanmayan numaraların da kayıt altına alındığı ve kullanıcı bilgilerine ulaşıldığı için _____ ihlal edildiği gerekçesiyle ilgililer hakkında soruşturma açıldı.

Yukarıdaki boşluğa ne yazılmalıdır?

- A) düşünce ve ifade hürriyeti   B) özel hayatın gizliliği
C) mülkiyet hakkı   D) tüketici hakkı
E) basın hürriyeti

- 3- Havaalanında bir uçak rötar yaptı. Sadece bir görevli kuyruktaki tüm yolcuların uçuşlarını tekrar düzenliyordu. Birden çok kızgın bir yolcu sırada bekleyenlerin önüne geçerek “Ben birinci sınıf yolcuyum, önce benimle ilgilenmelisiniz.” dedi. Görevli “Size yardımcı olacağım efendim, ancak önce sırada bekleyenlere yardımcı oluyorum. Sonra sizinle ilgileneceğim.” deyince yolcu herkesin duyabileceği bir şekilde bağırarak, “Sen benim kim olduğumu biliyor musun?”

Kızgın yolcu, insan hak ve özgürlüklerinden hangisini ihlal etmeye çalışmıştır?

- A) Kötü muamele yasağı   B) Kişi dokunulmazlığı
C) Herkesin eşit haklara sahip olması   D) Kişi hürriyeti ve güvenliği
E) Şahsiyet ve kişi onurunun korunması

B- Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

- 1- Dünyaca ünlü bir beyin cerrahının da içinde bulunduğu araç kaza yapar. Aracın patlaması tehlikesi olduğundan saniyelerle yarışan kurtarma ekibi, ilk olarak beyin cerrahının kurtarılmasının gerektiğini, çünkü böyle değerli bir insanın yaşamının herkesten önemli olduğunu düşünür. Bu olayı insan hakları açısından değerlendiriniz.

- 2- İnsan hak ve özgürlüklerinin korunması ile ilgili belgelerden en az üç tanesinin adını ve en fazla dikkatinizi çeken maddesini yazınız.

a)

b)

c)

- 3- Okulunuzda/yakın çevrenizde ihlal edildiğini düşündüğünüz insan haklarından üç tanesini yazınız.

a)

b)

c)

- 4- Ailesi mevsimlik tarım işçisi olan çocuklar, her yıl üç ay okullarından ve arkadaşlarından uzak kalmakta, aileleriyle birlikte tarlalarda çalışmaktadır. Bu durum çocukların başarısının düşmesine de neden olmaktadır.

- a) **Bu çocukların ihlal edilen haklarıyla ilgili hangi insan hak ve özgürlükleri belgelerinden yararlanılabilir?**

- b) **Bu çocukların yeterli eğitim almaları amacıyla devlet ne tür önlemler alabilir?**

C- Aşağıdaki soruları paragrafa göre cevaplayınız.

1- Aşağıdaki verilen her bir durumun kaçınıcı kuşak hak ile ilgili olduğunu, bu ihlallerin önlenmesi için bireylere ve topluma düşen sorumlulukların neler olabileceğini yazınız.

Toplumsal, teknolojik veya ekonomik gelişmelerin insan haklarını olumsuz yönde etkilemesini önlemek için yeni haklar ortaya çıkmaktadır. İnsanın insan olmasından dolayı sahip olduğu birinci kuşak haklar, kişisel ve siyasal haklar, somut olarak uygulanamamış ve birçok eşitsizliği ortaya çıkarmıştır. İnsan hakları, yoksulların değil, zenginlerin kullandığı haklar olarak görülmüştür. İkinci kuşak hakların ortaya çıkmasıyla zengin-yoksul herkesin insan haklarından yararlanması olanağı doğmuştur. İnsanca yaşabilmek için ortak hareket etmek gerekliliğinden okyanus dipleri, Ay, uzay, Antarktika'dan elde edilecek gelirlerin paylaşılmasının ve gerektiğinde korunmasının bir insan hakkı olduğunun ileri sürülmesiyle üçüncü kuşak haklar ortaya çıkmıştır. Bilimin, teknolojik gelişmelerin kötüye kullanılması olasılığına karşı, insanın temel özelliğini oluşturan, insan onurunun korunması ile ilgili olarak ise dördüncü kuşak haklar ortaya çıkmıştır.

Durum	Kaçınıcı Kuşak Hak İle İlgilidir?	Bu Hakkın İhlalini Önlemek İçin Ne Tür Sorumluluklar Alınmalıdır?
1. Ozon tabakasındaki incelme		
2. İnsanların eşeysiz üremesini (klonlanmasını) sağlayan teknolojik imkanlar		
3. Bireylerin sosyal güvencesi olmadan ve tatil yapmadan günde 15 saat çalışması		
4. Kan davalarında insanların öldürülmesi		

- 2- Yeni kuşak hakların ortaya çıkmasının sebebi eski kuşak hakların eskimesi değildir, bütün kuşaklar birbirini desteklemekte ve tamamlamaktadır. Sizce gelecekte toplumsal, teknolojik veya ekonomik gelişmeler ne tür yeni kuşak hakların ortaya çıkmasına sebep olabilir? Açıklayınız.

D- Aşağıdaki soruları paragrafa göre cevaplayınız.

İnsan hakları bireylere aittir ve bireyler haklarıyla doğarlar. İnsan hakları; cinsiyeti, dini, etnik kökeni, siyasi ya da diğer görüşleri, ulusal ya da sosyal kökeni ne olursa olsun tüm insanlar için aynı şekilde geçerlidir. Hepimiz onurumuzla ve haklarımızla özgür ve eşit doğarız. İnsan hakları dünya üzerindeki herkes için geçerlidir, devredilemez, geri alınamaz; hiç kimse herhangi bir nedenle bir kişiyi haklarından mahrum bırakamaz.

Yukarıdaki paragrafta insan hak ve özgürlüklerinin hangi özelliklerine yer verilmiştir işaretleyerek, işaretlediğiniz maddenin özelliklerini açıklayınız.

☐ Bütünlük	☐ Özgürlükçülük	☐ Mutlaklık
☐ Bireysellik	☐ Vazgeçilmezlik	☐ Doğuştanlık
☐ Evrensellik	☐ Diğer (lütfen yazınız):	

E- Aşağıdaki ifadelerden doğru olanların sonundaki boşluğa (D), yanlış olanların sonundaki boşluğa (Y) yazınız.

1)	İnsan haklarının varlığı, onun hukuksal güvence altına alınmasına bağlıdır.	
2)	Bireyler, kendi istekleriyle insan haklarından vazgeçebilirler.	
3)	İnsan hakları, birbirine bağımlıdır.	
4)	İnsan hakları, toplumdan topluma ve zamandan zamana değişiklik gösterebilir.	
5)	İnsan hakları, kişilerin bütün istediklerini müdahalesiz ve sınırlamaksızın yapmalarını gerektirir.	
6)	İnsan haklarının tanınmadığı bir sistemin demokratik bir hukuk devleti olduğu söylenemez.	
7)	Türkiye’de yasama, yürütme ve yargı organları arasında iş birliği ve etkileşim bulunmaktadır.	

F- İnsan hak ve özgürlükleri ile ilgili aşağıdaki ifadelere katılma konusundaki düşüncenizi sağdaki kutucuklardan birini seçerek belirtiniz.

İnsan hak ve özgürlükleri ile ilgili ifadeler	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
1) Tüm insanlar eşit haklara sahip olarak doğarlar.					
2) Erkekler ve kadınlar eşittir.					
3) Çocuklar ve gençlerin sahip oldukları haklara saygı duyulmalıdır.					
4) İnsan haklarına saygı önemli bir konudur.					
5) Zengin insanlar fakir olanlardan daha fazla haklara sahiptir.					
6) Herkesin kendi haklarını bilmesi gereklidir.					
7) Kendimize saygı gösterilmesini istiyorsak başkalarının haklarına saygı göstermeliyiz.					

G- Bu temada neler öğrendiğinizi aşağıdaki boşluğa yazınız.

Yeni öğrendiğim kavramlar, olgular, bilgiler, düşünceler

Bu temadaki konularla ilgili duygularım, kendimle ilgili keşiflerim, değerler veya inançlarımdaki değişiklikler

Yeni becerilerim, eskisine göre farklı davranacağım durumlar, eyleme/harekete geçeceğim konular, sorumluluk alacağım sorunlar

H- Sınıfta 2-5 kişilik gruplar oluşturarak aşağıdaki projeyi bir ay içinde tamamlayınız.

Birey, yaşamına ilişkin kararları kendisi alır. Buna ne devlet ne de üçüncü kişiler karışabilir, sadece herkesin bu alandan yararlanabilmesi için gerekli sınırları koyarak bazı önlemler alınabilir.

- Yukarıda sözü edilen insan hak ve özgürlüğünün hangisi olduğunu belirleyiniz.
- Son elli yılda dünyada ve Türkiye’de yukarıda sözü edilen insan hak ve özgürlüğüyle ilgili ihlaller yaşanmış mıdır? Araştırınız.

Tema 3

Demokrasiyi Yaşamak: Aktif Vatandaşlık

Niçin Öğreneceğim?

- ♦ Özgür ve özerk birey olarak hak ve özgürlüklerinizi kullanmaya başlayabilmek,
- ♦ Çevrenizdekileri hak ve özgürlüklerini kullanma konusunda cesaretlendirebilmek,
- ♦ Kendinizi ilgilendiren konularda demokratik karar alma süreçlerine katılmaya başlayabilmek,
- ♦ Çevrenizdeki sorunların çözümü için yaşınıza ve komunuza uygun kuruluşlarda gönüllü olarak aktif görevler alabilmek,
- ♦ Bilinçli bir tüketici olmak konusunda çevrenizdekileri yönlendirebilmek,
- ♦ Ortak yaşam alanı olarak doğal çevrenin korunması ile insan sağlığı, üretim ve ekolojik denge arasında ilişki kurabilmek,
- ♦ Doğal çevrenin korunması konusunda yapılan çalışmalarda aktif rol alabilmek,
- ♦ Bilgi ve iletişim teknolojilerini etik ilkeler doğrultusunda kullanarak demokratik yaşama etkin bir şekilde katılmaya başlayabilmek için öğreneceğim.

Ne Öğreneceğim?

- ♦ Özgür ve özerk birey olmak
- ♦ Çevremizdekileri hak ve özgürlüklerini kullanmaya cesaretlendirmek
- ♦ Demokratik karar alma süreçlerine katılım
- ♦ Çevremizdeki sorunların çözümü için harekete geçmek
- ♦ Bilinçli tüketici olmak
- ♦ Doğanın dengesini koruyalım
- ♦ Demokratik katılım için dijital vatandaşlık

Özgür ve Özerk Birey Olmak

Bu dersin sonunda, özgür ve özerk birey olarak hak ve özgürlüklerinizi kullanmaya başlayacaksınız.

Bu konuda ne biliyorum?

- 1) Karar ve davranışlarınıza yön veren unsurlar nelerdir?
- 2) Kararlarınızı özgürce aldığınızı düşünüyor musunuz?

DÜŞÜNME ZAMANI

Aşağıdaki görseli inceleyerek ilgili soruları cevaplandırınız.

Görsel 3.1. Kukla

- 1) Görsel size ne ifade etmektedir?
- 2) Kendinizi görseldeki kuklanın durumunda hissettiğiniz hiç oluyor mu?

Özgür ve Özerk Birey Olmak

İnsanlar doğuştan özgürdürler. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin maddelerinden birisinin de 'özgürlük' olduğunu hatırlayalım. Özgürlük; her türlü dış etkiden bağımsız olarak insanın kendi iradesine, kendi düşüncesine dayanarak karar vermesi durumudur (TDK, 2013). Günlük hayatta aldığımız her türlü karar ve buna bağlı eylemlerimizde de özgürce hareket edebilmeliyiz. Bireylerin aldıkları kararlarda birçok faktörün etkisi vardır. Anne, baba, öğretmen, okul müdürü gibi yakın çevremizdeki kişilerin temsil ettiği otorite bu faktörlerden bir tanesidir. Otoritenin bireylerin kararlarını ve davranışlarını etkilemesi kaçınılmazdır. Bununla birlikte birey, otoritenin etkisini dikkate alarak özgürce hareket edebilmelidir. Bu ise bireyin hem özgür hem de özerk olmasını gerektirir.

SORU-YORUM

Kendi kararlarınızı alırken hangi faktörlerden ve kimlerden etkileniyorsunuz?

Özgürce karar alabildiğinizi düşünüyor musunuz?

Özerklik, bireyin karar ve eylemlerinde dış etkenlerden bağımsız (bazen onlara rağmen), kendi istekleri doğrultusunda hareket edebiliyor olmasıdır. Bireylerin özgürlüklerini kullanabilmesi, özerk olabilmelerine bağlıdır.

Bireylerin karar ve davranışlarını etkileyen diğer faktörlerse içinde yaşanılan toplumun kültür öğeleri (dini inanış, örf, adet, gelenek-görenek) ve hukuk kurallarıdır. Bu faktörler bireylerin özgürlüklerini koruma altına aldıkları gibi kimi zaman da sınırlandırabilir. Bu yüzden, insan hak ve özgürlüklerine saygılı demokratik toplumlarda, bireylerin özerkliklerini sağlayacak tedbirler alınmıştır. Böylece bireyin, kendi istek ve arzuları doğrultusunda yaşamını sürdürürken başkalarının özgürlüklerine ve toplumun huzuruna zarar veren davranışlarda bulunması engellenir. Bireylerin hukuki olarak özgür olması, özerk olmaları için yeterli değildir. Bireyin özerk olabilmesi için kendi hak ve özgürlüklerini bilmesi, eleştirel düşünebilmesi, bilgi kaynaklarını etkin kullanabilmesi, kendi isteklerinin farkında olabilmesi ve bağımsız karar alabilmesi gerekir. Özerk bireyin karar verme süreci, çeşitli kaynaklardan edinilen doğru bilgilerin akıl yürütme sonunda ulaşılan sentezine dayalı olmalıdır. Karar verme sürecinde verilecek kararın muhtemel sonuçlarının da dikkate alınması gerekir.

ÖZERK BİREY
Seçimlerini dış etkilerden ve şartlanmalardan bağımsız şekilde ve iç sesi doğrultusunda yapabilen kişidir.

SORU-YORUM

Özgürce karar almanıza imkân veren bir toplumda yaşıyor musunuz?

Özerk bir birey olduğunuzu düşünüyor musunuz?

DERS İÇİ ETKİNLİK

Her birey, hayatının bazı dönemlerinde aşağıda verilen senaryoya benzer durumları yaşayabilir. Aşağıda verilen senaryoda anne, baba, büyük anne, büyük baba ve lise son sınıf öğrencisinden oluşan bir ailede, öğrencinin meslek seçimi tartışılmaktadır. Senaryoda aile bireylerinin rolleri kısaca açıklanmıştır. Bu rolleri dikkate alarak rol oynama etkinliğini gerçekleştiriniz.

Görsel 3.2.
Aile Toplantısı

Lise son sınıf öğrencisi İsmail, girmiş olduğu üniversite sınavında tüm puan türlerinden oldukça yüksek puanlar almıştır. İsmail'in hangi mesleği seçeceği aile içerisinde tartışılmaktadır.

Anne

Aileden biri hasta olduğunda ona yardımcı olması için İsmail'in doktor olmasını istemektedir.

Baba

Toplumdaki saygın mesleklerden biri olduğu için İsmail'in inşaat mühendisi olmasını istemektedir.

Büyükanne

Kendisinin olmayı hayal ettiği meslek olan öğretmenliği İsmail'in seçmesini istemektedir.

Büyükbaba

İsmail'in kendisi gibi polis olmasını ve topluma hizmet etmesini istemektedir.

İsmail

Tiyatro sanatçısı olmak istemektedir. Aynı zamanda rehber öğretmeni, İsmail'in tiyatroya yatkın olduğunu söylemiştir. Ayrıca, Türkçe öğretmeni de İsmail'in toplum önünde rahat ve etkili konuştuğunu belirtmiştir.

Rol oynama etkinliğinden sonra aşağıdaki soruları sınıfta tartışınız.

- İzlediğiniz canlandırmada anlatılmak istenen nedir?
- Sizce İsmail mi yoksa ailenin diğer üyeleri mi haklıdır? Neden?
- İsmail'in yerinde olsaydınız nasıl davranırdınız?
- İsmail içinden geldiği gibi mi yoksa bazı verilere dayalı mı karar almak istiyor?
- Sizce insanlar hak ve özgürlüklerini kullanmak üzere karar alırken neyi esas almalıdır?

Çevremizdekileri Hak ve Özgürlüklerini Kullanmaya Cesaretlendirmek

Bu dersin sonunda, çevrenizdekileri hak ve özgürlüklerini kullanma konusunda cesaretlendireceksiniz.

Bu konuda ne biliyorum?

- 1) Haksızlığa uğrayan birini gördüğünüzde ne yaparsınız?
- 2) Çevrenizdeki insanların hak ve özgürlüklerini kullanma konusunda yeterince cesaretli olduklarını düşünüyor musunuz?

DÜŞÜNME ZAMANI

Aşağıdaki görseli inceleyerek ilgili soruları cevaplandırınız.

Görsel 3.3.
Görmedim,
Duymadım,
Bilmiyorum

- 1) Yukarıda verilen görseli, toplumsal yaşamda hak ve özgürlüklerin kullanımı açısından değerlendiriniz.
- 2) Toplumsal yaşamda hak ve özgürlüklerin kullanımı ile ilgili çevrenizdekileri cesaretlendirme konusunda tavır alırken hangi görsele uygun hareket edersiniz? Açıklayınız.

Hak ve Özgürlüklerini Kullanmaları İçin Çevremizdekileri Cesaretlendirelim

Hak ve özgürlükler, toplum yaşamı içinde yasalarla güvence altına alınmıştır. Günlük yaşam içinde haksız bir durumla karşı karşıya kaldığımızda yasal yollarla haklarımızı arayabiliriz; ancak yasal süreçler öncesinde uzlaşma ile sorunların çözümü yoluna da gidilebilir. Her sorun uzlaşma ile çözülemeyebilir. Sorunların uzlaşma ile çözülmediği durumlarda demokratik yollara başvurulmalıdır. Yasal yollara başvurmak gerektiği zaman iki yol izleyebiliriz. Biri yargı yoluyla hak arama, diğeri ise idari başvuru hakkını kullanmadır.

SORU-YORUM

Çevrenizdekiler haklarını nasıl kullanacaklarını ve koruyacaklarını biliyorlar mı?

Hakkımızı bağımsız mahkemeler yoluyla arayabileceğimiz gibi, idari başvuru yoluyla da arayabiliriz. İdari başvuru hakkımızı kullanırken dilekçe ile başvurabilir, ilgili kurum ve kuruluşların şikâyet ve bilgi edinme merkezlerine de başvurularımızı yapabiliriz. Sorumlu bir vatandaş olarak yasal hak arama süreçlerini takip etme konusunda cesaretli olmak ve çevremizdekileri haklarını arama konusunda cesaretlendirmek gerektiğini de unutmamalıyız. Aktif vatandaşlar, sadece kendi haklarının farkında olan ve onları kullanan vatandaşlar değil, aynı zamanda başkalarının haklarını koruyan ve onları, haklarını koruma konusunda cesaretlendiren vatandaşlardır. Örneğin; Hakan'ın komşusu Zahide Hanım'ın zihinsel engelli bir çocuğu vardır. Zahide Hanım, devletin özel eğitime muhtaç çocuklara sağladığı eğitim hizmetinden yeterince haberdar değildir ve bu konuda ne yapacağını bilmemektedir. Aktif ve sorumlu bir vatandaş olarak Hakan, Zahide Hanım'ı devletin özel eğitime muhtaç çocuklara sağladığı eğitim hizmetleri konusunda bilgilendirerek Rehberlik Araştırma Merkezi'ne yönlendirmiştir.

Temel insan hak ve özgürlüklerinin ihlali konusunda mahkemelere başvuru yapılabileceği gibi her il ve ilçede bulunan "İnsan Hakları Kurulu"na bireysel başvurular da yapılabilir. Yine tüketici olarak hakların korunması için valilik veya kaymakamlık içinde yer alan "Tüketici Koruma Hakem Heyeti"ne başvurulabilir. Benzer şekilde, günlük yaşam içinde hastanelerde, bankalarda, alışveriş merkezleri vb. yerlerdeki hak ihlallerinde de aynı yol izlenebilir. Karşılaştığımız sorunların çözümünde izlediğimiz yolları çevremizdekilerle de paylaşabiliriz. Bu sayede çevremizdekiler, haklarını arama konusunda cesaretlenerek haksızlıklar karşısında izleyeceği yolları da öğrenmiş olurlar.

KAMU DENETÇİLİĞİ KURUMU (OMBUDSMANLIK)

Vatandaşlar arasında oluşan hak ve özgürlük ihlalleri ve uygulamadan doğan adaletsizlikleri incelemek, araştırmak ve çözümü için çalışan bir kurumdur.

Aşağıdaki boşluğa yazınız.

Tablo 3.1'de günlük yaşamda hak ve özgürlükler konusunda bir kısıtlama, ihlal ve haksızlığa uğranıldığında başvurulabilecek kamu kurum ve kuruluşlarına ilişkin bilgiler yer almaktadır. Bu bilgi notunda yer alan kamu kurum ve kuruluşları inceleyerek varsa eklemek istediğiniz kamu kurum ve kuruluşları veya sivil toplum kuruluşlarını tablonun sonuna yazınız.

Tablo: 3.1. Hak ve Özgürlük İhlallerinin Önlenmesi ile İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları

Başvuru konusu	Başvuru yapılacak kurum
İnsan hak ve özgürlüklerinin ihlali	<p>İl İnsan Hakları Kurulu</p> <p>İlçe İnsan Hakları Kurulu</p> <p>Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı</p> <p>Alo 150 Başbakanlık İletişim Merkezi (BİMER) (http://bimerapplication.basbakanlik.gov.tr/Forms/pgMain.aspx)</p> <p>İçişleri Bakanlığı İnsan Hakları İhlali İddiası Başvurusu (https://www.e-icisleri.gov.tr/insanHaklari/basvuru.aspx)</p> <p>İçişleri Bakanlığı e-Dilekçe Başvuru Sayfası (https://www.e-icisleri.gov.tr/EVRAK/Dilekce/DilekceBasvuru.aspx)</p> <p>Alo 183 Aile, Kadın, Çocuk, Özürlü ve Sosyal Hizmet Hattı</p> <p>Cumhuriyet Savcılığı</p> <p>RTÜK</p>
Tüketici hakları	<p>Tüketici Sorunları Hakem Heyetleri (Bu heyetler illerde Ticaret İl Müdürlüğü, ilçelerde Kaymakamlık bünyesinde oluşturulmuştur.)</p> <p>Tüketici Mahkemeleri</p> <p>Tüketici hakları konusunda faaliyet gösteren dernekler</p> <p>Alo 174 Gıda Hattı</p> <p>Belediyelerin gıda denetim birimleri</p> <p>Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Şikâyet/İhbar Başvuru Formu (http://bim.sanayi.gov.tr/temp/webform1.aspx)</p>
Eğitim	<p>Alo 147 Millî Eğitim Bakanlığı İletişim Merkezi</p> <p>MEB Bilgi Edinme Sistemi Başvuru Ekranı (http://bilgiedinme.meb.gov.tr/Internet/onbasvuru.aspx?kurum=meb)</p>
Sağlık	<p>Alo 148 Sağlık Bakanlığı İletişim Merkezi</p>

Günlük yaşamda karşılaşılan haksızlıklar karşısında başvuru yapabileceğimiz merkezler veya kuruluşları Tablo 3.1’de inceledik. Bu merkez veya kuruluşlara başvuru yapmak ve çevremizde haksızlıklara uğrayanları bu merkezlere başvuru yapmaları konusunda cesaretlendirmek son derece önemlidir. Çevremizdekileri hak ve özgürlüklerini kullanmaları konusunda cesaretlendirirken sorumlu bir şekilde davranılması gerektiği de unutulmamalıdır. Yukarıda verilen numaralar gerekli olduğu durumlarda kullanılmalıdır. Bu numaraları gereksiz yere kullanmak veya hak aramak adına başkalarını mağdur edecek durumlara yol açmak gerekir. Bu konulara dikkat etmek ve çevremizdekileri de uyarmak bilinçli bir vatandaş olarak sorumluluğumuzdur.

Tablo 3.2’de hak ve özgürlük ihlalleri ile ilişkili bazı durumlara örnekler verilmiştir. Üçer kişilik gruplar oluşturunuz. Tablo 3.1’deki bilgi notundan da faydalanarak hak ve özgürlük ihlallerinin giderilmesi için nereye ve nasıl başvuru yapılması gerektiğini verilen boşluklara yazınız. Ardından ilgili kişinin başvurusunda istek/şikâyet/öneri ve bunun gibi görüşlerini nasıl dile getireceğini “Başvuru içeriği” isimli sütuna yazınız.

Tablo: 3.2. Hak ve özgürlük ihlalleri ile ilişkili bazı durumlar

Başvuru konusu	Başvuru yeri ve yöntemi	Başvuru içeriği
1. Ali’nin ailesi mevsimlik işçilik yaparak geçimini sağlamak tadır. Okulların açılmasına rağmen Ali okula gidememektedir.		
2. Rahatsızlanan Berna Hanım doktora gitmiştir. Doktorun uyguladığı tedaviden sonra durumu daha da kötüleşmiş ve başka bir doktora gitmiştir. Burada kendisine yanlış teşhis konulduğu ve buna bağlı olarak yanlış tedavi uygulandığı ortaya çıkmıştır.		
3. Can, üniversite yerleştirme sınavına evde hazırlanmaktadır. Sınava az bir süre kalmıştır. Bu sırada mahallelerinde açık havada yüksek sesli müzikle düğün yapılmaktadır.		
4. Bir gazetenin muhabiri Orhan Bey’in izni olmadan onun özel hayatına ilişkin görüntüleri çekerek haber yapmıştır.		

Demokratik Karar Alma Süreçlerine Katılım

Bu dersin sonunda, kendinizi ilgilendiren konularda demokratik karar alma süreçlerine katılmaya başlayacaksınız.

Bu konuda ne biliyorum?

- 1) Demokratik yaşama katılım hangi yollarla gerçekleştirilir?
- 2) Demokratik yaşama katılımın demokrasi kültürü açısından önemi nedir?

DÜŞÜNME ZAMANI

Aşağıdaki görüşleri okuyarak soruları tartışınız

Emir ve Esra'nın demokratik yaşamda vatandaşların üstlenmesi gereken rollerle ilgili görüşleri:

EMİR

Demokrasilerde halkın kendi yöneticilerini seçmesi esastır. Bunun için oy verme hakkına sahip vatandaşların belirli aralıklarla yapılan seçimlerde kendilerini yönetecek temsilcileri seçmesi ve o temsilcilerin halk adına kararlar alması demokrasinin sağlıklı işlemesi için gerekli ve yeterlidir.

ESRA

Demokrasilerde halkın belirli aralıklarla kendileri adına karar verecek temsilcileri seçmesi yeterli değildir. Halkın sadece seçimden seçime oy vermesi yetmez. Halk, kendisini ilgilendiren konularda daha aktif bir rol üstlenerek sivil toplum örgütlerine üye olma, çeşitli toplantılara katılma, protesto vb. yollarla politik süreçte rol almalıdır. Demokrasi, demokratik hayata daha aktif katılmayı gerektirir.

Vatandaşların karar alma süreçlerine katılımını gerektiren durumlar konusunda Emir'in mi yoksa Esra'nın mı görüşüne katılıyorsunuz? Niçin o görüşe katılıyorsunuz? Açıklayınız.

Demokratik Karar Alma Süreçlerine Katılım

Daha önceki derslerde belirtildiği gibi, demokrasi sadece halkın kendisini yönettiği bir sistem değil, bir yaşam şeklidir. Bu yaşam, demokrasi kültürünü gerektirmektedir. Demokrasi kültürü ise halkın yaşama aktif katılımını zorunlu kılmaktadır. Halk, yaşadığı her yerde, ailede, işte, çevrede, toplumda aktif katılımcı olarak demokratik yaşam kültürünün gelişmesine katkıda bulunmalıdır. Ayrıca, sadece seçimlerde oy kullanma yerine, çeşitli yollarla kendisini ilgilendiren konularda karar alma süreçlerine de katkı yapabilir. Örneğin; dilekçe, imza kampanyası, milletvekillerine mektup yazma, yüz yüze görüşme, kamu bürokrasisine fikir, istek belirtme, itiraz etme, barışçıl gösteri düzenleme veya gösteriye katılma vb. yollarla vatandaşlar politik sürece daha aktif katılabilir. Demokrasinin bu uygulanış biçimine de katılımcı demokrasi denilmektedir. Aktif vatandaşlık, halkın karşılaştığı sorunların çözümü için katılımcı olmayı gerektirmektedir. Demokrasi kültürünün gelişmesi için sadece ülke yönetimine seçimler ve yukarıda belirtilen diğer yollarla katılmak yetmez. Yaşanılan her yerde, evde, okulda, çevrede, toplumda kişinin kendini ilgilendiren konularda karar alma süreçlerine katılımı gerekir.

SORU-YORUM

Ailenizde, okulda veya yakın çevrenizde kendinizi etkileyecek karar alma süreçlerine katılıyor musunuz? Katılıyorsanız bunlar hangi konularla ilgilidir?

DÜŞÜNELİM-TARTIŞALIM

Tablo 3.3'te Avrupa Birliği'nin bazı ülkelerinde on sekiz yaş altı gençlerin demokratik hayata nasıl ve ne kadar katıldıkları ile ilgili bilgiler sunulmuştur. Bu bilgileri inceleyip kendi yaşamınızla karşılaştırarak arkadaşlarınızla tartışınız.

Tablo: 3.3. Avrupa Birliği'nin Bazı Ülkelerinde 18 Yaş Altı Gençlerin Demokratik Hayata Katılım Biçimi ve Oranları (EACEA, 2013).

Katılım Biçimi	%
Politik konularda tartışma	46
İmza kampanyalarına katılma	32
Yardım kuruluşlarına para bağışlama	31
Ulusal seçimlerde veya Avrupa seçimlerinde oy kullanma	7
Yerel seçimlerde oy kullanma	7
Bir ideali desteklemek için bir ürüne fazla para ödeme	27
Gösterilere katılma	21
Bir amaç veya yardım kuruluşu için gönüllü çalışma	23
Politik nedenlerle bir ürünü boykot etme	14
Sosyal medyada anketlere katılma	19
Sosyal medyada politik yorumlar yapma	17
Siyasi seçim dışında bir seçimde aday olma	18
Sosyal medyada yardım kuruluşlarını veya partileri izleme	14
Sendika vb. gruplara katılma	6
Bir yardım kurumu veya partinin gazetesine abone olma	9
Bir politikacı veya organizasyona mektup yazma	8
Bir siyasi parti veya partinin gençlik kollarına katılma	3
İmza kampanyasına öncülük etmek	4

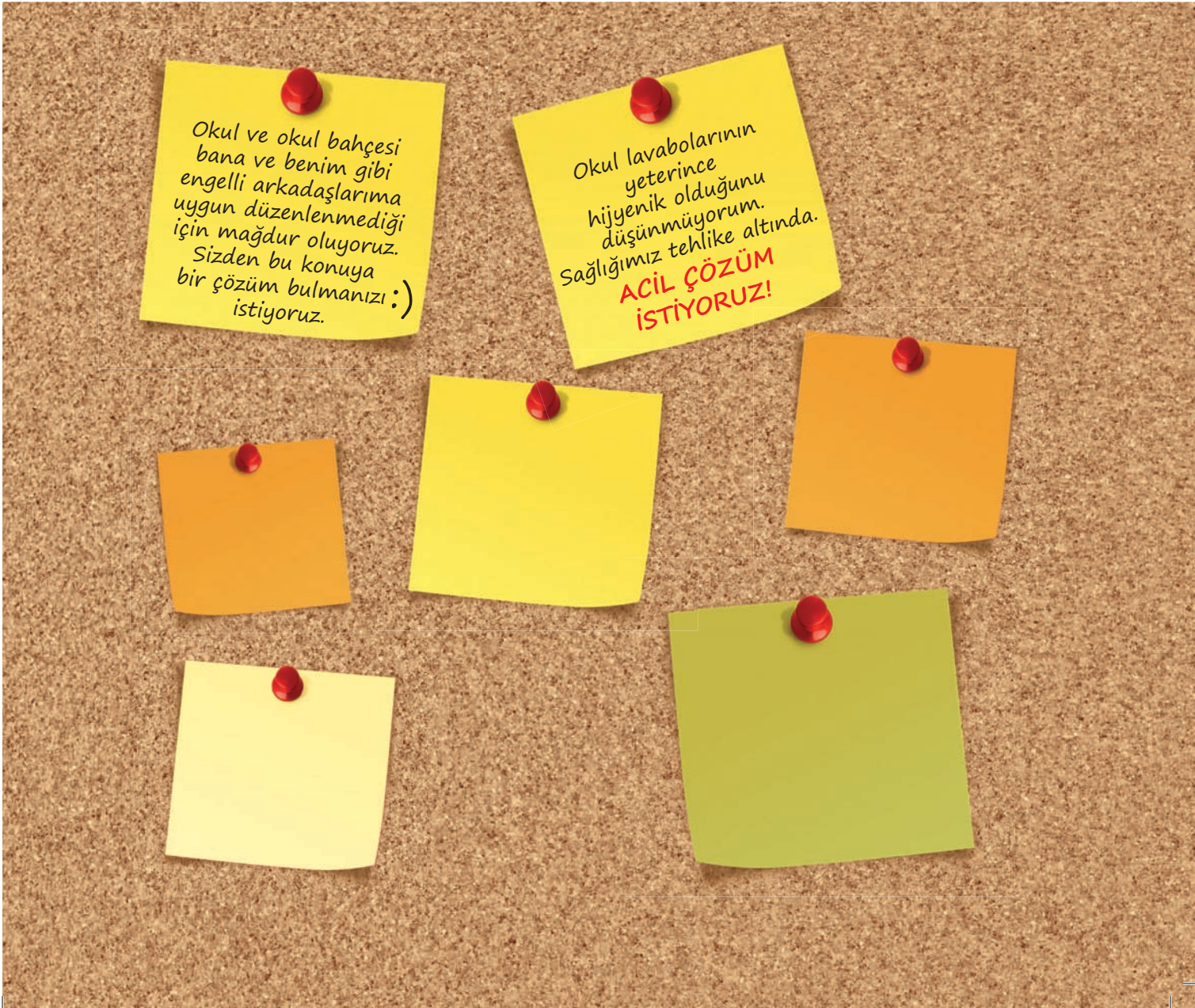
DERS İÇİ ETKİNLİK

Öğrenci konseyi seçimi için aday olmak isteyenlerin listesini tahtaya yazınız. Bu listeden üç kişiyi belirlemek için gizli oy açık sayım esasına göre seçim yapınız. Seçimde en yüksek oyu alan üç kişiyi öğrenci konseyi temsilcisi olarak belirleyiniz.

DERS İÇİ ETKİNLİK

Görsel 3.4'te verilen öneri ve dilek panosunda yazılı örnek problemlere benzer, okulunuzda yaşadığınız problemleri belirleyiniz. Belirlediğiniz problemleri tüm sınıfla tartışarak beş probleme indirerek boş bırakılan yerlere yazınız. Daha sonra tüm sınıfla bu problemlere yönelik çözüm önerileri düşününüz ve önerilerinizi bir sonraki sayfadaki tabloda (Tablo 3.4) ilgili yerlere yazınız.

Görsel 3.4. Okul Sorunlarıyla İlgili Öneri ve Dilek Panosu

DÜŞÜNELİM-YAZALIM

Tablo: 3.4. Okulda
Karşılaşılan Sorunlar
ve Çözüm Önerileri

Bir önceki etkinlikte sınıf olarak tesbit ettiğiniz sorunları ve bu sorunlara yönelik çözüm önerilerinizi aşağıdaki tabloya yazınız. Çözüm önerilerinizi ayrı bir kâğıda yazarak okul yönetimine ulaştırmak üzere sınıfınızın öğrenci konseyi temsilcisi aracılığı ile okul meclisi temsilcisine ulaştırınız.

Sorunlar	Çözüm Önerileri
1-	
2-	
3-	
4-	
5-	

Çevremizdeki Sorunların Çözümü İçin Harekete Geçmek

Bu dersin sonunda, çevrenizdeki sorunların çözümü için yaşınıza ve konunuza uygun kuruluşlarda gönüllü olarak aktif görevler alabileceksiniz.

Bu konuda ne biliyorum?

- 1) Olaylar karşısında takındıkları tutum veya davranışlar bakımından sizce kaç tip vatandaş vardır?
- 2) Eğitim, sağlık ve çevre konularında faaliyet yürüten sivil toplum kuruluşlarına örnekler verebilir misiniz?

DÜŞÜNME ZAMANI

Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

- 1) Çevrenizde şahit olduğunuz herhangi bir sosyo-kültürel veya çevresel bir sorun oldu mu?
- 2) Bu sorunun çözümünde kimler ne gibi rol aldı? Sizin bu sorunun çözümüne bir katkınız oldu mu?

Görsel 3.5.
Çevrelerindeki Sorunun
Çözümü İçin Harekete
Geçmiş Vatandaşlar

Aktif Vatandaş Olmak İçin Harekete Geçmek

Çevrenizde toplumsal yaşam, doğal çevre ve sağlık ile ilgili birçok sorun yaşıyor olabilir. Bu sorunların çözümünde kimlerin ne tür roller üstlendiklerini hiç düşündünüz mü? Hatta bunun da ötesinde bu sorunların çözümünde siz de bir rol almak ister miydiniz? Belki de sorunların çözümünde bir rol almak istediniz ama bunu nasıl yapacağınız konusunda yeterli bilgi sahibi olmadığınızdan dolayı somut bir girişimde bulunamadınız. Ayşe de duyarlı bir genç olarak toplumsal konularda bir şeyler yapmak istemekte ancak ne yapacağını lösemi konusunda faaliyet gösteren bir STK ile tanışana kadar bilememekteydi. Bu STK ile tanıştıktan sonra toplumda çok fazla lösemi hastası olduğunu, lösemnin erken teşhisle tedavi edilebileceğini öğrendi. Bu konudaki çalışmalara gönüllü olarak destek vermeye başladı. Şu anda Ayşe, bu STK ile birlikte lösemi konusunda kamuoyu oluşturmakta ve lösemili çocuklarla ortak etkinlikler düzenlemektedir. Bu problemin çözümüne katkı sağladığı için de kendisini mutlu hissetmektedir. Siz de bir STK'ya gönüllü olarak destek verebilir ve böylece çevrenizde yaşanan bir sorunun çözümüne katkı sağlayabilirsiniz. Çevrenizde var olan bir problemin çözümünde, Ayşe'nin yaptığı gibi aktif bir rol alarak ilgili kurum ve kuruluşlar ile görüşebilir, bu konuda faaliyetler yürüten STK'lara üye olabilir ve gönüllü olarak çalışabilirsiniz. Örneğin, doğal çevreyi korumak için çevre konusunda çalışmalar yürüten bir STK'ya üye olabilirsiniz. Üye olduğunuz STK ile birlikte yakın çevrenizde gördüğünüz bir problemin çözümü konusunda yerel yönetimlerle iş birliği yapabilirsiniz. Çözümü zor olan veya uzlaşma ile çözülemeyen konularda ise ilgili kurumlara dilekçe ile başvuru yapabilir, kamuoyu oluşturup var olan problemi yazılı ve görsel basına taşıyarak çözümü için çalışabilirsiniz.

Tablo: 3.5.
Vatandaş Tipleri

Tablo 3.5'te verilen vatandaş tipleri ile ilgili açıklamaları inceleyerek soruları cevaplayınız.

Vatandaş Tipleri

Duyarsız Vatandaş	Pasif Vatandaş	Duyarlı Vatandaş	Aktif Vatandaş
Toplumsal sorunların farkında olmayan, Toplumsal sorunlar karşısındaki rolünden habersiz, İlgisiz, katılımcı olmayan	Toplumsal sorunlar hakkında yeterince bilgiye sahip olmayan, Toplumsal sorunlar karşısında ancak başkalarının yönlendirmesiyle harekete geçen	Toplumsal sorunların altında yatan nedenleri sorgulayan, Toplumdaki rolünün bilincinde ancak toplumsal konular karşısında harekete geçmekte çekimser olan	Günlük yaşamında toplumun sorunlarını ön plana alan, Toplumsal sorunların insan hakları ve demokrasi doğrultusunda çözümü için harekete geçen katılımcı vatandaştır.

SORU-YORUM

- İncelediğiniz vatandaş tipleri arasında sizce en ideal vatandaş tipi hangisidir? Neden?
- Bu vatandaş tiplerinden hangisini kendinize daha yakın görüyorsunuz? Neden?

DERS İÇİ ETKİNLİK

Tablo 3.5'i inceledikten ve ilgili soruları cevapladıktan sonra aşağıdaki örnek olayı aranızdan gönüllüler belirleyerek canlandırınız.

Dört arkadaş Mehmet, Zehra, Mustafa ve Funda okul bahçesinde, köylerinin yakınında faaliyet gösteren fabrikanın hayatlarına verdiği zararı tartışıyorlar.

Mehmet Arkadaşlar, yavaş yavaş hayatımız mahvoluyor. Bu fabrika yüzünden zehir soluyoruz, içtiğimiz su içilmez oldu, piknik yapacak yerimiz kalmadı, hayvanlar telef oldu.

Zehra İyi de ne yapabiliriz ki? Ne diyorsanız onu yapalım.

Mustafa Bana ne ya. Biz zaten bu yaz köyden taşınacağız.

Funda Bence bu konuda acilen bir şeyler yapmalıyız. Ben İnternette araştırdım, bu konuda çalışmalar yapan sivil toplum kuruluşları var. Onlarla birlikte köyde yaşayanları organize edip buna engel olabiliriz.

Not: Verilen örnek olayı, bulunduğunuz çevre şartlarını göz önünde bulundurarak değiştirebilirsiniz.

Görsel 3.6.
Doğal Çevrenin
Kirlenmesi

SORU-YORUM

Örnek olayın canlandırılmasından sonra aşağıdaki soruları cevaplayınız:

- Örnek olayda yer alan karakterler, vatandaş tiplerinden hangisini temsil etmektedir?
- Sizce hangi vatandaş tipi sorunların çözümünde daha etkin rol oynayabilir?
- Vatandaşların sorunların çözümünde Sivil Toplum Kuruluşlarından (STK) destek almalarının ve bu kuruluşlarda aktif rol almalarının demokrasi açısından önemi nedir?

Bulunduğunuz çevrede konuyla ilgili bir Sivil Toplum Kuruluşu yok ise ilgili kuruluşun merkezî yönetimi ile iletişime geçerek bulunduğunuz bölgede bir şube açılması için girişimde bulunabilirsiniz.

Tablo: 3.7. Tüzüğünde Eğitim, Sağlık ve Çevre İle İlgili Alanlarda Faliyet Yürütmekle İlgili Kayıt Bulunan Sivil Toplum Kuruluşlarından Bazıları

Sivil Toplum Kuruluşlarından Bazıları	
1. Altı Nokta Körler Derneği	24. Ankara Lösemili Çocuklar Vakfı (LÖSEV)
2. Ana ve Çocuk Sağlığı Yardım ve Eğitim Derneği	25. Beyaz Nokta Gelişim Vakfı
3. Ankara Telsiz ve Radyo Amatörleri Kulübü Derneği	26. Bilim ve Sanat Vakfı (BİSAV)
4. Arama Kurtarma Derneği (AKUT)	27. Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı (ÇEKÜL)
5. Darüşşafaka Cemiyeti	28. Çocuk Vakfı
6. Evde Sağlık Hizmetleri Derneği	29. İlköğretim Okullarına Yardım Vakfı (İLKİYAR)
7. Fakir ve Muhtaçlara Yardım Derneği	30. Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı (KEDV)
8. Halk Sağlığını Koruma Derneği	31. Sağlık Vakfı
9. Hayvanları Koruma Derneği	32. Sağlık ve Sosyal Yardım Vakfı (SSYV)
10. Huzurevleri Kurma ve Yaşatma Derneği	33. Sigarayla Savaşanlar Vakfı
11. İlgi Otizm Derneği	34. Su Vakfı
12. Kadın Hakları Koruma Derneği	35. Türkiye Erozyonla Mücadele Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı (TEMA)
13. Tüketici Hakları Derneği	36. Toplum Gönüllüleri Vakfı
14. Tüketicini Koruma Derneği	37. Türkiye İnsan Hakları Vakfı
15. Türk Diabet Cemiyeti Derneği	38. Türk Demokrasi Vakfı
16. Türk Eğitim Derneği	39. Türk Eğitim Vakfı (TEV)
17. Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği	40. Türkiye Bilişim Vakfı (TBV)
18. Türkiye Kızılay Derneği	41. Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı (TEGV)
19. Türkiye Sakatlar Derneği	42. Türkiye Doğal Hayatı Koruma Vakfı
20. Türkiye Tabiatını Koruma Derneği	43. Yüksek Öğretimde Rehberliği Tanıtma ve Rehber Yetiştirme Vakfı
21. Türkiye Trafik Kazalarını Önleme Derneği	
22. Türkiye Yeşilay Cemiyeti	
23. Yardımcı Engelli ve Muhtaçlar İçin Eğitim Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği	

Bilinçli Tüketici Olmak

Bu dersin sonunda, bilinçli bir tüketici olmak konusunda çevrenizdekileri yönlendirebileceksiniz.

Bu konuda ne biliyorum?

- 1) Bilinçli tüketici olmak ne demektir?
- 2) Telif ve patent hakları ne demektir?

DÜŞÜNME ZAMANI

Aşağıdaki görseli inceleyerek ilgili soruları cevaplandırınız.

- 1) Görseldeki tüketicinin hangi tip tüketici olduğunu görselin altındaki boşluğa yazınız.
- 2) Alışverişe çıkmadan önce siz ve aileniz önceden planlama yapar mısınız?
- 3) Alışveriş yaparken sizce nelere dikkat edilmelidir?

Görsel 3.7.

Tüketirken de Bilinçliyiz

Günümüz dünyasında bilinçli tüketici olmak birçok açıdan son derece önemlidir. Birincisi, doğal kaynakların tasarruflu bir şekilde kullanılması gerekliliği bilinçli tüketici olmayı zorunlu kılmaktadır. Günlük hayatımızda kullandığımız birçok tüketim malının ham maddesi doğada sınırlı miktardadır. Bu ham maddeler elde edilirken, mallar üretilirken ve tüketilirken doğal çevre zarar görebilmektedir. İkincisi, mevcut para kaynaklarının tasarruflu bir şekilde kullanılması gerekmektedir. İnsanların tüketimine sunulan mal ve hizmetler çok miktarda ve çok çeşitli hâldedir. Buna karşın, ihtiyaç duyulan mal/hizmetler ve bunları temin etmede kullanılacak para ise o kadar fazla değildir. Bu yüzden, ihtiyaçları bir önem sırasına koyup mevcut parayı bu sıralamaya göre tasarruflu harcamak gerekir. Dünyanın hemen her yerinde olduğu gibi ülkemizde de bilinçsiz tüketim alışkanlığı israfa neden olmaktadır.

Bilinçli tüketici olma konusunda en çok dikkat edilmesi gereken noktalardan birisi de tüketilen ürünlerin canlı ve çevre sağlığına zarar vermemesidir. Bazı mal ve hizmetlerin hem üretimleri hem de tüketimleri esnasında canlı sağlığı zarar görebilmektedir. Hâlbuki, her canlının sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı vardır. Diğer önemli bir konu ise tükettiğimiz mal ve hizmetlerin üretiminde düşük ücretle işçi veya çocuk işçi çalıştırma gibi olumsuzlukların varlığıdır. Bu durum, tükettiğimiz malların üretim koşullarının da araştırılmasını gerekli kılmaktadır. Önemli konulardan bir tanesi ise, alışverişe konu olan mal ve hizmetlerin adil rekabet kuralları içinde ve vergilendirilmiş olarak kullanıma sunulmasıdır. Bu yüzden satın aldığımız kitap, müzik ve film CD'leri gibi ürünlerin korsan olmamasına ve alışverişlerimizde her zaman fiş almaya dikkat etmeliyiz.

Çevrenin korunması, tüketici hakları, tüketici sağlığı, işçi hak ve güvenliği, çocuk işçiliği gibi birçok alanda kanuni düzenlemeler vardır; ancak bunlar yeterli olmamaktadır. Diğer birçok toplumsal alanda olduğu gibi bu konularda da en büyük görev bireylere düşmektedir. Hepimiz bilinçli tüketici olarak alışverişlerimizde sorumlu hareket etmeliyiz. Tüketici bilinci ve hakları konularında çalışan sivil toplum kuruluşlarına, resmî kuruluşlara ve tüketici kulüplerine üye veya destek olabilir, çevremizdekileri de bu doğrultuda yönlendirebiliriz. Aile içinde harcamaları yaparken ebeveynlerimizi, kardeşlerimizi ve yakın akrabalarımızı bilinçli tüketici olmaları konusunda yönlendirmeliyiz. Çevremizde ve okulumuzda arkadaşlarımızla birlikte diğer akranlarımızın bilinçli tüketim alışkanlığı kazanmaları için çeşitli etkinlikler düzenleyebiliriz.

SORU-YORUM

Diğer insanların bilinçsiz tüketici olduğu bir çevrede sizin tek başınıza bilinçli bir tüketici olmanız yeterli midir? Açıklayınız.

ISRAF

Gereksiz yere para, zaman, emek vb. ni harcamaya, savurganlık

TASARRUF

Para biriktirme, artırım. (TDK, 2013).

BİLİNÇLİ TÜKETİCİ

Sınırlı kaynakları ile sınırsız istekleri arasındaki dengeyi kurabilen, alışverişten önce hazırladığı ihtiyaç listesine uygun alışveriş yapan kişidir.

Cevabınızı aşağıdaki boşluğa yazınız.

GRUP ÇALIŞMASI

Beşer kişilik gruplar hâlinde çalışınız. Gruptaki arkadaşlarınızla birlikte Bilinçli Tüketim İlkeleri başlıklı metni inceleyiniz. Bu ilkelerden bir veya birkaçını seçerek seçtiğiniz ilkeler konusunda başkalarını bilinçlendirmek için bir ürün (resim, karikatür, şiir, düz yazı, afiş, poster vb.) geliştiriniz. Okuldaki diğer öğrencileri bilinçli bir tüketici olma konusunda yönlendirmek için geliştirdiğiniz ürünlerin okul içerisinde tanıtımını yaparak sınıf veya okul panosunda sergileyebilirsiniz. Bilinçli Tüketim İlkelerini ve geliştirdiğiniz ürünleri ailenizle de paylaşarak onların da bilinçli tüketici olmalarına katkı sağlayabilirsiniz.

Bilinçli Tüketici İlkeleri

- Alışveriş için önceden planlama yapınız.
- Yapacağınız tüketimin çevreye ve topluma etkisini dikkate alınız.
- Yalnızca gerçekten ihtiyacınız olanları satın alınız.
- Satın aldığınız ürünleri ve paketlerini gerektiğinde tamir ederek ya da yeniden kullanarak çevreye verdiğiniz zararı en aza indiriniz.
- Atık ürünlerinizi geri dönüşüm için türlerine göre ayırınız.
- Kredi kartını kullanarak yapacağınız taksitli alışverişlerde ihtiyacınız olan ürünü almanız ve ödeme durumunuzu gözetmeniz gerektiğini dikkate alınız.
- Alışveriş yaparken yalnızca ürünün fiyat ve kalitesini değil, o ürünü üreten firmanın topluma, çalışanlarına ve çevreye karşı sorumluklarını yerine getirme durumunu da hesaba katınız.
- Korsan ve kaçak ürünleri satın almayınız. Her zaman yasal satış merkezlerinden alışveriş yapınız. Böylece yasal iş olanaklarının sağlanmasına ve organize suç örgütleriyle mücadelede katkıda bulunacağınızı unutmayınız.
- Firmalara ürünleri ve hizmetleri hakkında eleştiri ve önerilerinizi ulaştırarak ürünlerin ve hizmetlerin geliştirilmesine katkı sağlayınız.
- Bilinçli tüketici kavramını yaygınlaştırınız. Bilinçli tüketim ile ilgili bilgi, değer ve uygulamalardan diğer tüketicilerin haberdar olmaları ve bu konuda farkındalık geliştirmeleri için aktif rol alınız.
- Bilinçli tüketimin yaygınlaştırılması ve uygulanabilirliğinin artırılması için politikacılardan destek isteyiniz.
- Tüketim alışkanlık ve tercihlerinizi etkileyen ilkeleri sürekli gözden geçiriniz (AKATU, 2013).

Doğanın Dengesini Koruyalım

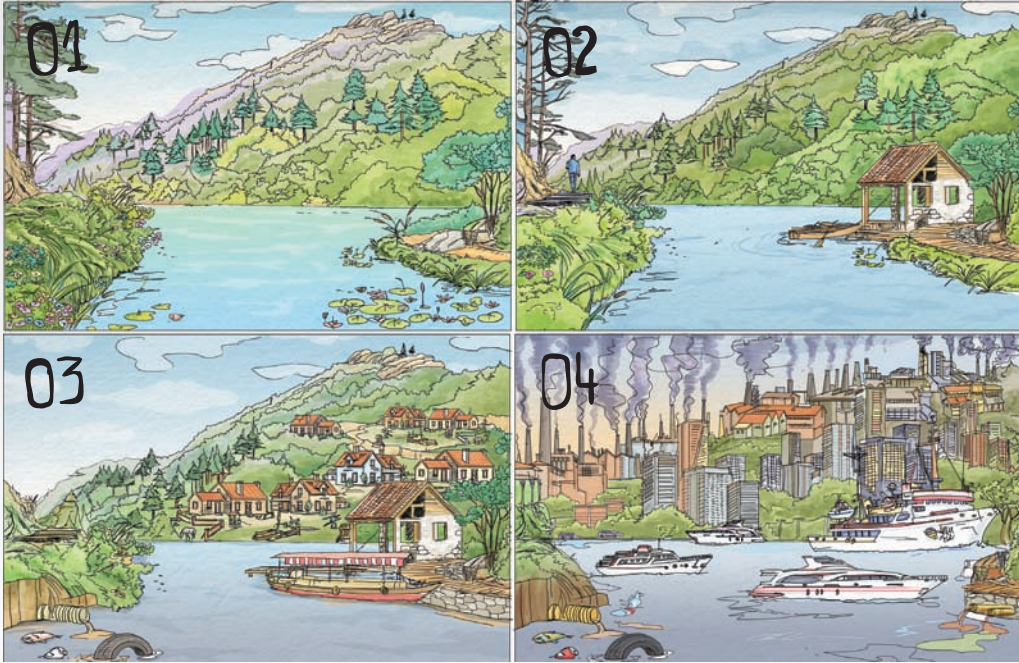
İki dersin sonunda, ortak yaşam alanı olarak doğal çevrenin korunması ile insan sağlığı, üretim ve ekolojik denge arasında ilişki kuracaksınız. Doğal çevrenin korunması konusunda yapılan çalışmalarda aktif rol alacaksınız.

Bu konuda ne biliyorum?

- 1) Nasıl bir doğal çevrede yaşamak istersiniz?
- 2) Doğal çevrenin kirlenmesi ne tür problemlere neden olabilir?
- 3) Doğal çevrenin korunması için neler yapılmalıdır?

DÜŞÜNME ZAMANI

Aşağıdaki görselleri inceleyerek ilgili soruları cevaplandırınız.

Görsel 3.8. Doğal Çevrenin Değişimi

Yukarıda aynı bölgenin zaman içindeki değişimini gösteren farklı görseller yer almaktadır. Bu görsellere dayalı olarak aşağıdaki soruları cevaplayınız.

- Zaman içinde doğal çevre nasıl bir değişime uğramıştır?
- Doğal çevrede meydana gelen değişim canlı yaşamını nasıl etkilemiştir?
- Yaşanan değişimin olumlu ve olumsuz yönleri nelerdir?
- Şehir yaşamı ve üretim faaliyetleri ile birlikte doğal çevrenin korunması için neler yapılabilir?

Doğal Çevre ve İnsan

İnsan ve doğal çevre arasında karşılıklı bir ilişki vardır. Doğal çevre insan yaşamını etkilerken insanlar da doğal çevreyi değiştirmektedirler, ancak bu ilişkide kuralları koyan ve değiştiren insandır. İnsanlar kendileri için yaşam alanı oluşturup üretim faaliyetleri yaparken bazen dikkatli davranmayıp ekolojik dengenin de bozulmasına neden olmaktadır. Bu yüzden zaman içinde insanların yaptıkları çeşitli faaliyetlere dayalı olarak doğal çevrede birtakım sorunlar meydana gelmektedir. Ekolojik dengenin bozulması, çevre sorunları ile birlikte başta insan sağlığı olmak üzere diğer canlılarda da sağlık sorunlarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Aşağıda insan faaliyetlerine bağlı olarak ekolojik dengenin bozulmasına neden olan bazı durumlar yer almaktadır:

- 1) Göçler ve plansız şehirleşme,
- 2) Tüketilen enerji, su, kâğıt vb. kullanımındaki artış,
- 3) Ormanların tahribi ve yangınlar,
- 4) Atmosfer olayları ve doğal afetler,
- 5) Su, hava, toprak kirliliği,
- 6) Katı atıklar,
- 7) Maden, kireç, taş ve kum ocakları,
- 8) Gübre ve zirai mücadele ilaçları,
- 9) Sulak alanların ve göllerin kurutulması,
- 10) Arazilerin yanlış kullanımı,
- 11) Kaçak avlanma,
- 12) Elektronik cihazlardan kaynaklanan radyasyon (Sevinç, 2009; Yıldız, Sipa-hioğlu ve Yılmaz, 2008).

EKOLOJİK DENGİ

Canlıların yaşamlarını sürdürebilmeleri için birbirleriyle ve çevreleriyle olan uyumlu birlikteliğidir (Sevinç, 2009; Keleş, 2001).

SORU-YORUM

Yukarıda listelenenler dışında insan faaliyetlerine dayalı olarak ekolojik dengeyi bozan başka hangi faktörler vardır?

Görsel 3.9.
Ekolojik Denge
ve Çevre Kirliliği

Günlük yaşamımızda bilinçsizce çevreye attığımız ve önemsemediğimiz atıklar doğal çevrenin kirlenmesine ve ekolojik dengenin bozulmasına yol açmaktadır. Örneğin; bir litre sıvı yağın suya karışması ile bir milyon litre su kirlenmektedir. Piknik alanlarında dikkatsizce çevreye atılan bir plastik şişe veya poşet, doğada uzun yıllar bozunmadan kalabilmektedir. Bozduğu ekolojik dengeyi eski hâline getirmek için daha fazla uğraşan insanlar, çoğu zaman bunun için geç kalmış olurlar. Bu yüzden çevre konusunda en başta duyarlı olmak ve ekolojik dengenin korunması için önlemler almak gerekir.

SORU-YORUM

Doğal çevrenin kirlenmesi insan sağlığını ve ekolojik dengeyi nasıl etkiler?

İklim değişikliği ve etkileri üzerine çalışmalar yapan uluslararası bir sivil toplum kuruluşu, 2010 yılında hazırladığı İklim Değişikliği İzleme Raporu'nda, küresel ısınmanın etkisiyle oluşan iklim değişikliğinin yirmi yıl içinde toplam yüz milyon insanın hayatını tehdit edeceğine yer verdi.

Aynı raporda, 2010 yılında iklim değişikliğinin dünya ekonomisine 1.2 trilyon dolar zarar verdiği de belirtilmektedir. Ayrıca, küresel ısınmanın başlıca nedenleri olarak sera gazı salınımı, karbon emisyonu ve fosil yakıt tüketimi seviyesi gösterilmektedir (DARA, 2012).

Görsel 3.10.
Küresel Isınmanın
Doğal Çevreye Etkisi

SORU-YORUM

*Küresel ısınmada insan etkisini nasıl açıklarsınız?
Küresel ısınma ekolojik dengeyi nasıl etkilemektedir?*

Üretim, Tüketim, Ekolojik Denge ve İnsan Sağlığı

Üretim faaliyetlerinin yapıldığı tesisler zaman zaman doğal çevrede tahribata yol açabilmektedir. Bu tahribat, bazen üretim tesislerinin kurulum aşamasında bazen de kurulduktan sonra tesisten doğaya bırakılan zararlı atıklar yoluyla olmaktadır. Bunların dışında bazı üretim faaliyetlerindeki olumsuz çalışma koşulları da insan sağlığını tehdit edebilmektedir. Örneğin; taş ocakları ve tersaneler ile döküm, metal sanayi ve kot taşıma gibi iş kollarında çalışan insanlar, meslek hastalıkları olarak nitelendirilen hastalıklara yakalanmaktadır. Bu iş kollarında çalışma koşullarının daha sıkı gözden geçirilmesi ve sağlık önlemlerinin alınması gerekmektedir.

Üretim faaliyetleriyle birlikte tüketim sırasında da insan sağlığını ve ekolojik dengeyi etkileyen faktörlere dikkat edilmesi gerekir. Günlük alışverişlerimizde çok da önemsemediğimiz ancak sağlığınıza ve doğal çevreye zararlı olan pek çok ürün vardır. Genetiği değiştirilmiş gıda maddeleri, çeşitli temizlik ürünleri, deodorantlar ve naylon poşetler insan ve çevre sağlığı açısından tehlike oluşturabilir.

Bilinçli tüketiciler olarak, tükettiğimiz ürün ve hizmetlerin üretim sürecinde canlıların sağlığı ve ekolojik dengenin korunmasına ne derece dikkat edildiğini hesaba katmalıyız. Örneğin; doğal ürünler kullanarak ekolojik dengenin korunmasına ve canlı sağlığına olumlu katkıda bulunabiliriz. Alışverişlerimizde geri dönüşümlü paket ve ambalajlı ürünler tercih edilebiliriz. Atıklarımızın geri dönüşüme kazandırılması için daha dikkatli olabiliriz.

BİLİYOR MUSUN?

San Francisco, Paris, Bangladeş, İsrail, Londra, Kanada, Güney Afrika, Tayvan, Singapur, Kenya naylon poşet kullanımını yasakladı. Boston ve Oackland yasaklama yolunda. İrlanda vergilendirdi. Çin ise naylon poşetleri ücretli yaparak her yıl 37 milyon fıçı petrol tasarrufu gerçekleştiriyor (MEB, 2013).

Görsel 3.11. Üretim tesislerinin doğal çevre tahribatı

SORU-YORUM

- Üretim ve tüketim faaliyetleri ile ekolojik denge ve insan sağlığı arasında nasıl bir ilişki vardır? Açıklayınız.
- Alışverişlerimizde doğaya zarar vermeyen ve geri dönüşümü olan ürünleri satın almaya neden dikkat etmeliyiz?
- Doğayı korumak için geri dönüşüm dışında neler yapılabilir? Açıklayınız.

Çevremizi Koruyalım

Bilinçli veya bilinçsiz olarak ekolojik dengenin bozulmasına neden olan insan-
noğlu, aynı zamanda doğal çevrenin korunması için de önemli çalışmalar yap-
maktadır. Günümüzde uluslararası toplum, politik ve ekonomik sorunların yanı
sıra çevre sorunlarının çözümü için de önemli politikalar geliştirmektedir.

Örneğin; yüz doksan ülkenin imzaladığı, küresel ısınma ile mü-
cadele konusunda en önemli girişim olan ve atmosfere
zehirli gazların salınımını sınırlandıran Kyoto Protoko-
lü bunlardan biridir. Avrupa Konseyi ve Birleşmiş
Milletler gibi uluslararası kuruluşların yürüttüğü
“Avrupa İçin Çevre” ve “Akdeniz Eylem Planı”
(TÜBİTAK, 2013) vb. projeler de doğal çevre-
nin korunması adına yapılan önemli çalışma-
lardandır.

Ülkemiz de doğal çevrenin korunması ko-
nusunda uluslararası sözleşmelere taraf
olarak katılmıştır. Bunun yanı sıra ülke-
mizde resmî ve sivil toplum kuruluşları
doğal çevreyi korumak için pek çok ça-
lışma sürdürmektedir.

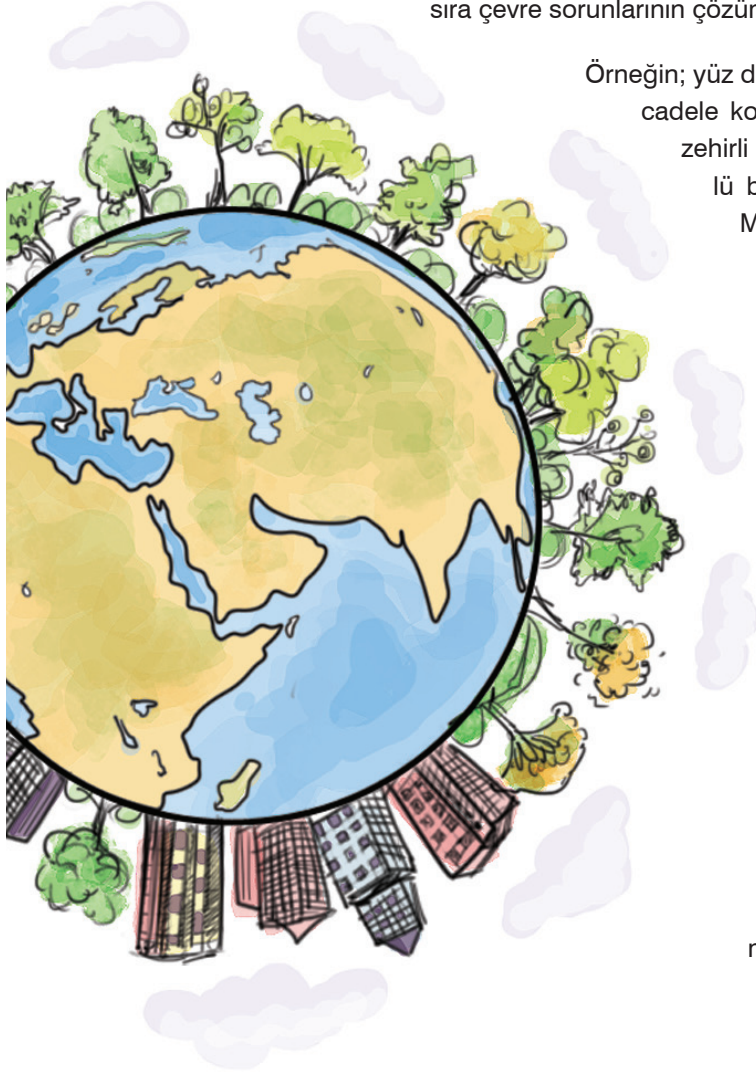
Orman ve Su İşleri Bakanlığı, ulusal
ağaçlandırma seferberliği kapsamında
2008-2012 yılları arasında 2.300.000 hek-
tar alanda ağaçlandırma yaparak erozyo-
nun önlenmesi çalışması yapmıştır. Resmî
ve sivil toplum kuruluşlarının yanında bireyle-
re de doğal çevrenin ve canlı sağlığının korun-
masında sorumluluklar düşmektedir.

SORU-YORUM

Ülkemizde çevre konusunda yürütülen hangi
projeleri biliyorsunuz?

Bu projelerden hangisine katılmak istersiniz?
Neden?

Tablo: 3.8. Doğal Çevreyi Korumak için Evde ve Okulda Yapabileceklerimiz

[illegible]

Demokratik Katılım İçin Dijital Vatandaşlık

Bu dersin sonunda, bilgi ve iletişim teknolojilerini etik ilkeler doğrultusunda kullanarak demokratik yaşama etkin bir şekilde katılmaya başlayacaksınız.

Bu konuda ne biliyorum?

- 1) Dijital vatandaşlık ne demektir?
- 2) Dijital yollarla demokratik yaşama nasıl katılabiliriz?

DÜŞÜNME ZAMANI

Aşağıdaki görseli inceleyerek ilgili soruları cevaplandırınız.

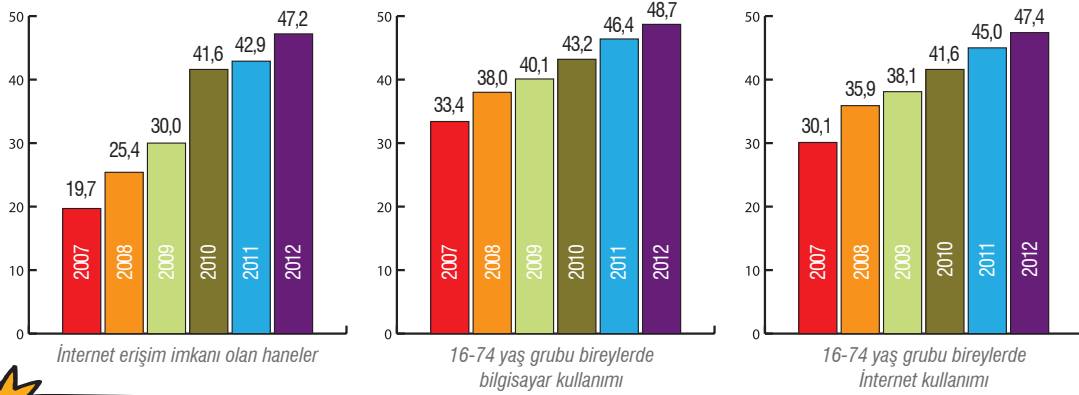
- 1) Sizce görselde ne anlatılmak istenmektedir?
- 2) Görselde anlatılmak istenenin etik değerlerle ilişkisi nedir?

Görsel 3.12. Bilgi ve
İletişim Teknolojilerinin
Etik Kullanımı

Demokratik Katılım İçin Dijital Vatandaşlık

Günümüzde bilgi ve iletişim teknolojileri, yaşamın ayrılmaz bir parçası hâline gelmiştir. Gün geçtikçe bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanan insanların sayısı artmaktadır. Görsel 3.13'te TÜİK verilerine göre ülkemizde 2007-2012 yılları arasında İnternet ve bilgisayar kullanım istatistikleri görülmektedir. Verilen grafikleri inceleyerek aşağıdaki soruları cevaplayınız.

SORU-YORUM

- Türkiye’de 2012 yılında İnternet erişimi olan hanelerin oranı nedir?
- Türkiye’de 2012 yılında 16-74 yaş grubunda bireylerin yüzde kaç bilgisayar kullanmaktadır?
- Türkiye’de 2012 yılında 16-74 yaş grubundaki bireylerin İnternet kullanım oranları nedir?
- Türkiye’de 2007-2012 yılları arasında İnternet kullanım oranları nasıl bir eğilim göstermiştir?

Görsel: 3.13.
Türkiye’de
2007-2012 Yılları
Arasında Bilgisayar
ve İnternet Kullanım
Oranlarıyla İlgili Temel
Göstergeler
(TÜİK, 2013).

Tüm dünyada bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi ve yaygınlaşması yeni bir vatandaşlık anlayışının doğmasına neden olmuştur. Bu vatandaşlık anlayışına dijital vatandaşlık denir. Dijital teknolojiler iletişim, eğitim, ticaret, sosyal ve siyasal yaşama katılım gibi birçok alanda vatandaşlara yeni katılım yolları ve fırsatları sunmaktadır.

SORU-YORUM

- Günlük hayatta hangi bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanıyorsunuz?
- Bilgi ve iletişim teknolojilerini hangi sıklıkla kullanıyorsunuz?
- Bilgi ve iletişim teknolojilerini hangi amaçla kullanıyorsunuz?

TÜİK verilerine göre (TÜİK, 2013) 2012 yılı ilk üç ayında İnternet kullanan bireyler, İnterneti en çok % 72,5 ile çevrimiçi haber, gazete/dergi okuma ve haber indirme için kullanmışlardır. Bunu sırasıyla; % 66,8 ile e-posta gönderme/alma, % 61,3 ile mal ve hizmetler hakkında bilgi arama, % 49,1 ile oyun, müzik, film, görüntü indirme ve oyun oynama takip etmektedir.

Görsel 3.14. E-Devlet sitesinde vatandaşlık işlemlerini takip eden genç vatandaş.

SORU-YORUM

TÜİK verileri ile sizin İnterneti kullanma amaçlarınız ne derece birbirine benzemektedir?

Dijital vatandaşlık insanlara, demokratik yaşama katılım konusunda birçok kolaylıklar getirmektedir. Bilgiye ulaşım kolaylığı bunlardan birisidir. İnternet, bilgiye ulaşımı kolaylaştırmakla birlikte bilgi kirliliğine neden olabilmektedir. Bu nedenle, günümüzde dijital vatandaşların bilginin güvenilirliğini sorgulama ve doğru bilgiye ulaşma konusunda beceri sahibi olmaları gerekmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin vatandaşlara yüklediği önemli bir sorumluluk da, onu kullanırken etik ve uygun davranma sorumluluğudur. Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanırken şu etik ilkelere dayalı olarak hareket edilmelidir (CEI, 2013):

- Bilgi ve iletişim teknolojileri, diğer insanlara zarar vermek için kullanılmamalıdır.
- Diğer insanların bilgi ve iletişim araçlarındaki kişisel verilerine müdahale edilmemelidir.
- Bilgi ve iletişim teknolojileri amacına uygun, diğer kişi ve kurumlara zarar vermeyecek şekilde kullanılmalıdır.
- Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanırken bedeli ödenmemiş bir yazılım kopyalanmamalı ve kullanılmamalıdır.
- Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanırken yetkili olunmayan ve bedeli ödenmeyen hizmetlerden faydalanılmamalıdır.
- Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanırken yazılı, görsel basın ile bilişim alanındaki yazılım ürünlerinde telif ve lisans haklarına uyulmalıdır.
- Bilgi ve iletişim teknolojileri kullanılarak yapılan işlemlerin kişisel ve toplumsal sonuçları düşünülmelidir.
- Bilgi ve iletişim teknolojileri diğer insanlar düşünülerek ve onlara saygı gösterilerek kullanılmalıdır.

DİJİTAL VATANDAŞ

Bilgi ve iletişim kaynaklarını eleştirel olarak kullanabilen, bilgi ve iletişim teknolojilerini etik ilkelere göre kullanan vatandaşdır (Mossberger, Tolbert ve McNeal, 2007).

DÜŞÜNELİM-YAZALIM

İkili gruplar hâlinde bilgi ve iletişim teknolojilerinin etik kullanılmamasına örnek bir durum belirleyiniz. Daha sonra bu durumun çözümü için, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak neler yapılabileceğini, arkadaşlarınızla tartışarak ilgili yere yazınız.

Tablo: 3.9. Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Etik Kullanılmamasına Örnek Bir Durum ve Bunun Çözüm Yolu

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin etik kullanılmamasına örnek bir durum	Bu durumun çözümü için bilgi ve iletişim teknolojileri kullanılarak neler yapılabilir

GRUP ÇALIŞMASI

Dijital Katılım: E-Demokrasi

Okulunuzda demokratik sürece daha etkin katılım için sosyal paylaşım ağları üzerinde bir e-demokrasi paylaşım grubu oluşturunuz. Bunu yaparken aşağıdaki noktalara dikkat ediniz:

- Bir sosyal paylaşım ağı üzerinde e-demokrasi paylaşım grubu kurmak için okul yönetimine başvurunuz.
- Arkadaşlarınızla birlikte, hangi sosyal paylaşım ağında paylaşım grubunun kurulacağına karar veriniz.
- Sınıftan bilgi ve iletişim teknolojilerini iyi kullanan bir öğrenciyi e-demokrasi paylaşım grubunun yöneticisi olarak belirleyiniz.

Not: E-demokrasi paylaşım grubunu okulun açıldığı ilk haftalarda oluşturabilirsiniz.

Kurduğunuz e-demokrasi paylaşım grubunu aşağıdaki amaçlar için kullanabilirsiniz:

- Demokratik vatandaşlık ve insan hakları konularında bilgi kaynağı olarak
- Demokratik vatandaşlık ve insan hakları ile ilgili tartışmalar yapmak
- Demokratik vatandaşlık ve insan hakları ile ilgili materyal üretmek
- Demokratik vatandaşlık ve insan hakları, okul ve yakın çevresi ile ilgili faaliyetler planlamak ve gerçekleştirmek

Ne Öğrendim?

Sevgili öğrenciler;

Bu bölümde yer alan sorular üçüncü temada neler öğrendiğinizi ortaya çıkarmak, varsa eksik veya yanlış bilgilerinizi tamamlamak amacıyla hazırlanmıştır. Soruları dikkatlice okuyup cevaplandırmanız beklenmektedir. Tüm soruları tamamladıktan sonra cevaplarınızı öğretmeniniz ve sınıf arkadaşlarınızla tartışınız.

A- Aşağıdaki soruları okuyunuz. Doğru cevabın bulunduğu seçeneği işaretleyiniz.

1- Bireyin özerk olabilmesi için aşağıdakilerden hangisi gerekli değildir?

- A) Kendi düşüncelerinde ısrarcı olması
- B) Bilgi kaynaklarını etkin kullanması
- C) Eleştirel düşünmesi
- D) Hak ve özgürlüklerini bilmesi
- E) Kendi isteklerinin farkında olması

2- Yol kenarında unutulmuş bir kuş kafesi gören vatandaşlardan bazıları aceleleri olduğu gerekçesiyle, bazıları da çevrede yardım edecek başkaları var diyerek kimseye haber vermediler. İkinci gün kuşun öldüğünü fark eden Ali önceki gün aynı yoldan geçtiği halde kuşu nasıl görmediğine şaşırı.

Yukarıda ne tür vatandaşlardan söz edilmektedir?

I. Aktif   II. Pasif   III. Duyarlı   IV. Duyarsız

- A) Yalnız II   B) II ve III   C) II ve IV
- D) II, III ve IV   E) I ve III

3- Sıcaklardan şikayet eden ve evine klima taktırmak isteyen Sibel, klimanın harcadığı elektriği, renklerini, garanti süresini, yetkili servislerini ve taksit sayısını uzun süre araştırdıktan sonra en az ses çıkaran ve alerjiye sebep olmayan klimayı satın almıştır.

Sibel alışverişinde klimanın hangi özelliğini dikkate almamıştır?

- A) Canlı sağlığına zarar vermemesine dikkat etmek
- B) Üretim koşullarının araştırılması
- C) İhtiyaç duyulması
- D) Korsan olmaması
- E) Ödeme kolaylığı

4- Kırmızı ışıkta durduğunuz sırada on yaşında bir çocuk gelip aracınızın camlarını silmeye başladı. Bu çocukla ilgili olarak aşağıdaki numaralardan hangisini aramanız uygun olur?

- A) Alo 147   B) Alo 153   C) Alo 174   D) Alo 183   E) Alo 189

- 5- İnsanlar neden kararsızlık yaşar anlamıyorum. Tek yapmamız gereken, seçenekler arasından bilinçli ve akılcı bir tercih yapmak olduğu halde, kendi kendimize karar veremediğimiz durumlarda büyüklerimizin deneyimlerini ve uzmanların görüşlerini de dinleriz. Hatta bazen bunlarla da yetinmeyip mahalle halkının adetlerini de göz önünde tutarız.

Yukarıda karar verme ile ilgili hangi unsur(lar)dan söz edilmemiştir?

- I. Otorite etkisi
- II. Kültürel unsurlar
- III. Hukuk kuralları
- IV. Farklı kaynaklardan bilgi edinme
- V. Kararın olası sonuçları

- A) Yalnız I   B) Yalnız III   C) I ve II   D) I, II ve III   E) III ve V

B- Aşağıdaki soruları kısaca cevaplayınız.

- 1- Bireylerin özerkliğine değer verilmeyen toplumlarda demokrasinin hangi ilke-leri olumsuz etkilenebilir?

- 2- İnsan hak ve özgürlüklerine saygılı ve demokratik bir sınıfta bireyleri özerk davranmaya teşvik etmek için neler yapılmalıdır? Açıklayınız.

- 3- Komşunuzun aldığı peynir bozuk çıktı. Komşunuza bozuk peyniri iade edebileceğini söylediniz o da size “Üç kuruşluk peynir için uğraşamam.” dedi. Komşunuzu, sorumlu bir vatandaş olarak yasal haklarını aramaya nasıl ikna edebilirsiniz?

- 4- Girdiği sınavda kendisine haksızlık yapıldığını düşünen bir öğrenci, haklarını aramak için hangi yollara başvurabilir?

C- Aşağıdaki soruları paragrafa göre cevaplayınız.

Sınavla kazandıkları Fen Lisesinin, Anadolu Lisesi hâline getirildiğini öğrenen öğrenciler kitlesel bir yürüyüş yaparak tepkilerini göstermek istediler. Yoldan geçen araçların çoğu korna çalarak eyleme destek verirken bir dolmuş şoförünün aracını öğrencilerin üzerine sürmesi tepkilere neden oldu. Öğrencilerin eylemine destek olan öğrenci velilerinin yazdığı dilekçeler kayda geçirilmediği gibi ne okul müdürü ne de ilçe millî eğitim müdürü öğrencilerle görüşmeyi kabul etti.

1- Yukarıdaki olayda bireyler demokratik tepkilerini göstermek için hangi yollara başvurmuşlardır?

☐ İmza kampanyası	☐ Sosyal medyada politik yorumlar yapma
☐ Yüz yüze görüşme	☐ Kamu bürokrasisine fikir, itiraz, istek belirtme
☐ Gösteriye katılım	☐ Barışçıl gösteri düzenleme
☐ Dilekçe	☐ Diğer (Lütfen Yazınız):

2- Bireylerin siyasal sürece aktif olarak katılmaları hangi yollarla engellenmiştir?

3- Bireylerin siyasal sürece aktif olarak katılmalarının hangi yollarla engellenmesi, demokrasi ve insan hakları açısından ne tür sorunların ortaya çıkmasına neden olabilir?

4- Siz yukarıdaki öğrencilerden biri olsaydınız hakkınızı aramak için başka hangi yollara başvururdunuz? Açıklayınız.

D- Aşağıdaki ifadeleri okuyunuz ve ifadenin ne tür vatandaşlığa uygun olduğu konusundaki düşüncenizi sağdaki kutucuklardan birini seçerek belirtiniz.

İnsan hak ve özgürlükleri ile ilgili ifadeler	Aktif	Pasif	Dijital	Duyarlı	Duyarsız
1) İnsanlık dışı koşullarda çalıştırılan insanlarla ilgili imza kampanyası başlatılmalıdır.					
2) Hastalara kötü davranan hastabakıcıyı Sağlık Bakanlığına dilekçeyle bildirdim.					
3) Paylaşım sitelerini kullanırken güvenlik ayarlarını özenle okurum.					
4) Üç gündür odama kapandım ders çalışıyordum, sınav sisteminin değiştiğini bile duymamışım.					
5) Yazın kuşlar için su koyan insanları takdir ediyorum.					
6) Kotların beyazlatılması işlemi insan sağlığına zarar verdiği için "kot'a hayır" yürüyüşüne katıldım.					
7) Gece dışardan bir çığlık duydum ama nasılsa birisi polisi arar diye yataktan çıkmadım.					
8) Çocukların İnternette yer alan fotoğraflarının izinsiz olarak kullanılmasına birisi dur demeli.					

E- Aşağıdaki ifadelerden doğru olanların başındaki boşluğa (D), yanlış olanların başındaki boşluğa (Y) yazınız. Yanlış olan ifadelerin doğrularını altlarındaki noktalı yere yazınız.

- ☐ 1) Bireylerin hukuki olarak özgür olması, özerk olmaları için yeterlidir.
- ☐ 2) Temsili demokrasilerde halkın katılımı sadece seçimlere indirgenmemektedir.
- ☐ 3) Duyarlı vatandaşlar sosyal sorunlarda başkalarının yönlendirmesiyle harekete geçerler.
- ☐ 4) Tüketim mallarının hammaddeleri elde edilirken, mallar üretilirken ve tüketilirken doğal çevre zarar görmektedir.
- ☐ 5) Dijital vatandaşlık insanların bilgiye ulaşımını kolaylaştırmakla birlikte bilgi kirliliğine neden olmaktadır.

F- Bu temada neler öğrendiğinizi aşağıdaki boşluğa yazınız.

Yeni öğrendiğim kavramlar, olgular, bilgiler, düşünceler

Bu temadaki konularla ilgili duygularım, kendimle ilgili keşiflerim, değerler veya inançlarımdaki değişiklikler

Yeni becerilerim, eskisine göre farklı davranacağım durumlar, eyleme/harekete geçeceğim konular, sorumluluk alacağım sorunlar

G- Aşağıdaki performans görevlerinden birini seçiniz 15 gün içinde tamamlayıp öğretmeninize teslim ediniz.

- Eğitim, sağlık ve çevre ile ilgili alanlarda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarından birini seçerek bu kuruluşu tanıtan bir broşür hazırlayınız.
- Karbon Ayak İzlerini Sıfırlamak için okulunuzda neler yapılabileceğini araştırınız ve bulgularınızı bir afiş haline getiriniz.
- Yakın çevrenizdeki insanların STK'lara üye olup olmadıklarını araştırınız.
- Herhangi bir STK'ya üye olan bireylerin ne tür çalışmalara katıldıklarını öğreniniz ve yazınız.
- Herhangi bir STK'ya üye olmayan bireylerin neden üye olmadıklarını öğreniniz ve yazınız.
- Vatandaşların STK'lara üye olmaları konusunda nasıl cesaretlendirilebileceği konusundaki önerilerini yazınız.

Tema 4

Çeşitliliğe Çoğulcu Bakış

Niçin Öğreneceğim?

- ♦ Yerel, millî ve evrensel düzeyde kültürel farklılıkların doğal olduğunun bilincinden hareketle farklı kültür ve değerlere saygı duyabilmek,
- ♦ Tüm insanların eşit olduğu gerçeğinden hareketle, çeşitliliğin bir zenginlik olduğunu kabul ederek düşünce, inanç ve etnik çeşitliliğin ülkenin bölünmez bütünlüğü içinde korunması gerektiğini savunabilmek,
- ♦ Toplumsal birlik ve beraberliğin sağlanmasında ortak değerlerin öneminin bilincinde olarak kendi ulusal kültürümüze ait değerleri önemseyebilmek,
- ♦ Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına katkı olarak konunuza uygun sorumluluklar üstlenebilmek,
- ♦ Çeşitliliğin barış içinde varlığını sürdürebilmesi için ön yargı, sosyal dışlama ve ayrımcılığa karşı çıkabilmek,
- ♦ Yaşlı ve engelliler gibi dezavantajlı grupların toplumsal yaşama etkin katılımı için sorumluluk üstlenebilmek için öğreneceğim.

Ne Öğreneceğim?

- ♦ Çeşitliliğin uyumlu birlik-teliği
- ♦ Toplumsal birliğin harcı: değerler
- ♦ Toplumsal cinsiyet eşitliği
- ♦ Çoğulcu bir demokrasi için ön yargı, sosyal dışlama ve ayrımcılığa karşı çıkmak
- ♦ Engellerim engel olmasın

Çeşitliliğin Uyumlu Birlikteliği

Bu dersin sonunda; Yerel, millî ve evrensel düzeyde kültürel farklılıkların doğal olduğunun bilincinden hareketle farklı kültür ve değerlere saygı duyacaksınız. Tüm insanların eşit olduğu gerçeğinden hareketle, çeşitliliğin bir zenginlik olduğunu kabul ederek düşünce, inanç ve etnik çeşitliliğin ülkenin bölünmez bütünlüğü içinde korunması gerektiğini savunacaksınız.

Bu konuda ne biliyorum?

- 1) Sizce yerel, millî ve evrensel düzeyde kültürel farklılıklar nelerdir?
- 2) Düşünce, inanç ve etnik çeşitliliklerin korunması neden gereklidir?

DÜŞÜNME ZAMANI

Erasmus programına katılmış olan Yıldız'ın yaşadığı tecrübeyi anlatan aşağıdaki metni okuyunuz ve metin ile ilgili soruları cevaplayınız.

Görsel 4.1.
Bir Grup
Erasmus Öğrencisi

Erasmus: Farklı Kültürlerin Buluşma Noktası

“Erasmus, Avrupa Birliğine üye ve aday olan ülkelerin üniversite öğrencilerinin öğrenimlerinin bir bölümünü yurt dışında sürdürmelerine olanak veren bir öğrenci değişim programıdır. Ben de o programa dahil olan şanslı öğrencilerden biriydim. Üniversite eğitimimin iki dönemini Polonya’da bir üniversitede tamamlamıştım. Polonya’ya indiğimde havaalanında uçağını beklerken uyuyan insanları görünce çok yadırgamıştım en başta. ‘Bu insanlar da ne tuhaf, havaalanında

uyunur mu hiç?’ demiştim kendi kendime. Daha sonra fikrim değişti, zira yurt dışında kaldığım sürece yaptığım geziler sırasında ben de defalarca havaalanında uyumayı tercih etmiştim. İnsanların kıyafetleri, saçları, konuşmaları nasıl da tuhaf gelmişti bana. Kış ortasında incecik giysiler giyiyorlar, her yere bisikletle gidiyorlardı. Bir gün ben de bisikletimle gidiyordum ve arkamda bir gölge hissettim. Acemi olduğum için dönüp bakamıyordum. Bir döndüm ki otobüs var arkamda. Şoför sabırla benim ilerlememi bekliyordu.

Kaldığım yurdun mutfağında Romanyalı bir arkadaşımın dünya yemekleri hazırlamak en büyük eğlencemizdi, ama bir gün musakkanın pişirilme biçimi konusunda anlaşılamamış ve kavga etmiştik. Meğer, Sırbistan’da musakkanın içine haşlanmış yumurta da konuluyormuş. Ben de yumurtanın ne işi var musakkada demiştim. Bir kaç saat küs kaldıktan sonra kendimize çok gülmüştük. Osmanlı’dan gelen bir kültürü paylaşıyorduk ama yine de farklılıklarımız vardı. O günden sonra bir daha hiçbir yabancı arkadaşımın kavga etmedim ve onları tanımaya, anlamaya çalıştım.

Yunanlılarla aynı kahveyi farklı şekilde pişiriyorduk ama onlar Grek kahvesi, biz Türk kahvesi diyorduk ve onlar fal bakmayı bilmiyordu. Sırbistanlı arkadaşlarımla ne kadar çok ortak kelime kullandığımızı fark edince çok şaşırmıştık.

Polonya’dan Türkiye’ye dönmeme yakın okulumuzda ‘Uluslararası Kültür Paylaşımı Gecesi’ düzenlenmişti. Bu paylaşım gecesi farklı ülkelerin kültürlerini tanımanın yanında, kendi ülkemizi de en iyi şekilde tanıtmak için bir fırsattı. Japonların geleneksel kıyafeti ‘kimono’nun yakından çok güzel görüldüğünü, Macarların geleneksel bir et yemeği olan ‘gulaş’ın ne kadar lezzetli olduğunu, Hint yemeklerinin aşırı baharatlı olduğunu, Meksika yemeklerinin insanı yerinden zıplatacak kadar acı olduğunu bizzat yaşayarak öğrendim. “Bir şeyi öğrenmenin en iyi yolu yapmaktır.” derlerdi de inanmazdım. Ben de diğer Türk arkadaşlarımla beraber ülkemizi tanıtmak adına bu gece için yaprak sarması, içli köfte, mantı, hazır yufkadan baklava ve el açması gözleme hazırladım. Arkadaşlarımdan biri bindallı giyip Türk kahvesi ve çay servisi yaparak bu içeceklerin kültürümüzün bir parçası olduğunu gösterdi. Gecenin sonunda her ülke öğrencileri, kendi kültürüne özgü danslar sergileyerek bu geceyi, katılan herkes için unutulmaz kıldılar.

Erasmus sadece akademik bir eğitim değil, kültürel bir eğitimdi. Erasmus; eğlence demek, dünyanın farklı ülkelerinden arkadaşların olması demek, farklı kültürlerin yemeklerini tatmak demek, farklı kültürlerin danslarını öğrenmek demek. Kısaca Erasmus, dünyadaki kültürel zenginliği anlamak ve yaşamak demektir. Dünyayı anlamak ve sevmek için her öğrencinin Erasmus deneyimini yaşaması gerek bence. Bunun ötesinde yurda döndükten sonra ülkemizde de ‘Mevlana Değişim Programı’ adı altında bir program olduğunu öğrendim. Dünyadaki farklı kültürleri tanımak için tüm öğrencilere bu programdan yararlanmalarını öneriyorum”.

SORU-YORUM

- 1) Erasmus programıyla yurt dışına eğitim almaya giden Yıldız, yurt dışında kaldığı süre içerisinde ne tür kültürel farklılıklarla karşılaşmıştır?
- 2) Yurt dışına eğitim almaya giden Yıldız'ın karşılaştığı kültürel farklılıklar karşısındaki duygu ve tepkileri nasıl olmuştur?

Demokratik Değerler ve Demokrasi Kültürü

Toplum, farklı kültür ve değer sistemlerini bünyesinde barındırmaktadır. Bu durum, toplumu meydana getiren bireylerin farklı kültür ve değerlere sahip olmasının doğal sonucudur; ancak çeşitliliğin ve farklılığın yaşandığı çok kültürlü bir toplumda bir değer çatışması ve buna bağlı olarak bir değer bunalımı yaşanması olasılığı oldukça yüksektir. Bu tür durumların yaşanmasına fırsat vermemek için toplumda çoğulcu bir anlayışı yerleştirmek gerekir. Bu nedenle günümüz demokratik toplumlarında çoğulculuk anlayışı önem kazanmıştır. Çoğulcu anlayış, her bireyin sahip olduğu kültür ve değerler sistemini yaşatabilmesinin garantisidir.

Tarih boyunca birçok medeniyete beşiklik etmiş olan ülkemiz, tarihî ve kültürel çeşitlilik açısından benzersiz bir konuma sahiptir. Bu kültürel çeşitliliği örf, âdet, tarih, müzik, resim, din, inanç, mimari yapı, el sanatları, giyim tarzı vb. unsurlar oluşturmaktadır. Böylesine zengin bir çeşitliliğe sahip olan toplumumuzu bir arada tutacak olan anlayış, çoğulcu yaklaşımdır.

Bu çoğulcu yaklaşım, kültürel farklılıkların ülkenin bölünmez bütünlüğü içinde yaşabilmesine katkı sağlayacaktır.

Görsel 4.2. Çeşitlilik Zenginliktir

DERS İÇİ ETKİNLİK

Beyin fırtınası tekniğiyle insanlar arasında ne tür farklılıklar olduğunu belirleyip tahtaya listeleyiniz. İkili gruplar hâlinde bunlardan hangilerinin bireysel, hangilerinin kültürel farklılıklar olduğunu belirleyerek Görsel 4.3 üzerine yazınız. Daha sonra şeklin altındaki soruları cevaplayınız.

Görsel 4.3.
Bireysel ve Kültürel
Farklılıklar

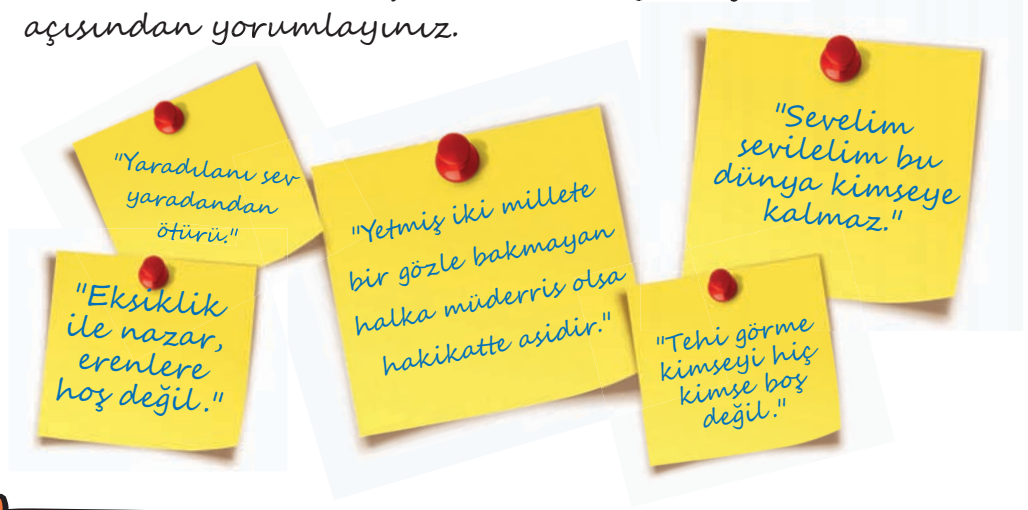
SORU-YORUM

- Görsel 4.3 üzerinde belirlediğiniz kültürel farklılıklardan hangileri yakın çevrenizde görülmektedir?
- Görsel 4.3 üzerinde belirlediğiniz kültürel farklılıkların bir arada uyumlu bir şekilde yaşaması için sizce neler yapılmalıdır?

SORU-YORUM

Yunus Emre'nin aşağıda verilen sözlerini, onun insanlar arasındaki farklılıklara yaklaşımı açısından yorumlayınız.

Tehi: Boş.
Müderris: Medresede
öğretmen
(TDK, 2013).

DÜŞÜNELİM-YAZALIM

Düşünce, inanç ve etnik çeşitliliklerin korunması ve devam ettirilmesi konusunda siz neler yapabilirsiniz? Düşüncelerinizi aşağıdaki boşluğa yazarak sınıfla paylaşınız.

DERS DIŞI ETKİNLİK

Toplumumuzdaki bir arada yaşama kültürünü güçlendirecek haberler bularak bunları sınıfa getiriniz. Sınıfa getirilen haberleri panoda sergileyiniz. Ayrıca bir önceki etkinlikte oluşturulan e-demokrasi paylaşım grubunda paylaşabilirsiniz.

Toplumsal Birliğin Harcı: Değerler

Bu dersin sonunda, toplumsal birlik ve beraberliğin sağlanmasında ortak değerlerin öneminin bilincinde olarak millî kültürümüze ait değerleri önemseyeceksiniz.

Bu konuda ne biliyorum?

- 1) Ortak değerlerimiz nelerdir?
- 2) Toplumsal birlik ve beraberliğin sağlanmasında ortak değerler neden önemlidir?
- 3) Bu değerlerin korunmasına önem verilmeli midir?

DÜŞÜNME ZAMANI

Aşağıdaki görseli inceleyerek soruları cevaplayınız.

Görsel 4.4.
Ortak Değerlerimiz

- 1) Görselde verilmek istenen mesaj sizce nedir?
- 2) Harita üzerine dökülen harfler ile hangi ortak değerler oluşturulabilir?

Toplumsal Birliğin Harcı: Değerler

Değerler, doğrudan ve dolaylı bir şekilde insan hayatına yön verir. Bireyler, hayatları boyunca aldıkları kararlarda ve gerçekleştirdikleri eylemlerde sahip oldukları değerler çerçevesinde hareket ederler. Bir toplumu oluşturan bireylerin ortaklaşa sahip oldukları değerler, toplumsal değerlerdir. Bu değerler, toplumların birlik ve beraberliklerinin sağlanması ve korunmasında önemlidir. Her toplumun öne çıkan bazı değerleri vardır. Ortak dilimiz, inancımız, vatanımız ve bayrağımız bizi bir arada tutan en önemli değerlerimizdir. Bunların ötesinde en önemli değer insanın kendisi ve ona verilen değerdir. Bu değer, toplumumuzdaki tüm insanları bir arada tutan en önemli unsurdur. Bunların yanında toplumumuzda öne çıkan diğer değerler arasında misafirperverlik, yardımseverlik, büyüklere saygı ve hoşgörü sayılabilir. Millî ve manevi değerler; tarihsel geçmiş, toplumun ahlak ve din yapısıyla şekillenir. İnsanların davranışlarına yön verdikleri için de, toplumun ortak bir karaktere bürünmesini sağlarlar. Toplumsal değerler toplumdaki topluma değişebilir. Hatta bir toplum içinde de değerler zaman içinde değişebilir veya önemini yitirebilir. Örneğin; eskiden misafirperverlik toplumumuzda en önemli değerler arasındayken günümüzde önemini yitirmeye başlamıştır.

DEĞER

Bireylerin düşünce, tutum ve eylemlerinde birer standart olarak ortaya çıkan kültürel öğelerdir (Çağlar, 2005).

SORU-YORUM

Çevrenizdeki insanların toplumsal değerlere ne derece sahip olduğunu düşünüyorsunuz?

Toplumsal değerlerin yanında, dünyadaki tüm insanlar tarafından paylaşılan ortak değerler de vardır. Bunlara evrensel değerler denir. Adalet, eşitlik, insan onuru, özgürlük gibi değerler evrensel değerlerden bazılarıdır.

Küreselleşmeden dolayı dünyadaki toplumların birçoğunda değerlerde değişimler yaşanmaktadır. Bu değişimler evrensel değerlerin yaygınlaşmasında olumlu etki yapabileceği gibi toplumların millî birlik ve beraberliklerini sağlayan değerlerde yozlaşmaya da sebep olabilmektedir. Örneğin, küreselleşmenin etkisiyle insan haklarına saygı değeri önem kazanırken İngilizce'nin tüm dünya gibi ülkemizi de etkilemesi Türkçemizin yozlaşmasına neden olmaktadır. Bu yozlaşmaların önüne geçmek için ailelere, toplumun geneline ve eğitim kurumlarına önemli görevler düşmektedir. Örneğin, ortak tarihsel hatıralar canlı tutulmalıdır. Çanakkale Savaşı, Kurtuluş Savaşı gibi milletçe var olma mücadelesi verilmiş büyük olaylar toplumsal birlik ve beraberliğin önemini göstermiştir. Bu savaşlarda Türkiye'deki herkes, vatanın bağımsızlığı ve özgürlüğü için birlikte savaşmıştır. Bunlar aynı zamanda ortak tarih bilinci oluşması ve gelecekte birlikte yaşama ülküsünün yeni nesillere aktarılması için de ortak değerler olmuşlardır.

GRUP ÇALIŞMASI

Cumhurbaşkanımızın Ramazan Bayramı mesajını okuyarak ikiyeşerli gruplar hâlinde sorulara cevap veriniz.

Sayın Cumhurbaşkanımız Abdullah Gül'ün Bayram Mesajları

"Değerli Vatandaşlarım,

Birlik ve beraberliğimizin temel unsurlarından Ramazan Bayramı'nı hep birlikte karşılamamızın mutluluğunu yaşıyoruz. Bayramın ülkemiz Türk ve İslam dünyası ile tüm insanlık için hayırlara vesile olmasını diliyorum.

Güzel ülkemizin huzur içinde bir Bayram geçirmesini temenni ediyorum. Bu duygularla bütün vatandaşlarımızın Ramazan Bayramı'nı kutluyorum.

Huzur ve mutluluğun, dostluğun, sevginin, saygının, barışın, hoşgörünün pekişmesine vesile olan, insanı insan yapan değerlerin yaşanmasına ve paylaşılmasına fırsat yaratan bayramların, toplum hayatında eşsiz bir yeri vardır. Bayramların; güzel ahlâkı, insanlara iyi davranmayı, küçüklerimizi sevindirmeyi, büyüklerimize saygıyı ve onları ihmal etmemeyi hatırlatan yönünü unutmamalıyız.

Bununla birlikte bayramlar, birlik olma ve bir arada yaşama şuuru ile insan ilişkilerinin güçlendiği özel günlerdir. Aziz milletimizin bu mübarek günleri, maneviyatına uygun olarak en iyi şekilde değerlendireceğine inanıyorum.

Aziz Vatandaşlarım,

...

Sizlerin de bildiği gibi, bayramlar aynı zamanda bir sevgi, yardımlaşma ve dayanışma günüdür. Dünyanın hangi ülkesinde yaşarsa yaşasın açlıkla, yoksullukla mücadele eden insanlara sahip çıkma ve kucak açma günüdür. Vatandaşlarımızın zor durumda olan insanlara, her zaman olduğu gibi büyük bir hassasiyetle yardım eli uzatacaklarından şüphe duymuyorum.

...

Milletimizin farklılıklarını zenginlik olarak görmesi ve sarsılmaz bağlarla birbirine bağlı olması, ülkemizin en önemli gücünü oluşturmaktadır. Gücümüzün temeli ise birlik ve beraberliğimiz, yüzyıllar boyunca büyük bir itina ile yaşattığımız kardeşlik ruhudur. Ramazan Bayramı dolayısıyla bir kez daha vurgulamak isterim ki, bu ülke hepimizindir. Herkes bu ülkenin eşit haklara sahip, asil ve özgür vatandaşlarıdır. Bu topraklarda bin yıldır olduğu gibi bundan sonra da, birbirimizi severek hoşgörü ve diyalog kültürünü egemen kılarak, değerlerimize saygı göstererek barış içinde yaşayacağız. Sorunlarımızı büyük bir öz güvenle aşacağız ve güzel yarınları hep birlikte kucaklayacağız."

(www.tccb.gov.tr) (Düzenlenmiştir.)

Abdullah GÜL
Cumhurbaşkanı

- Metinde toplumsal birlik ve beraberliğin sağlanmasında hangi ortak değerler vurgulanmaktadır?
- Ülkemizde toplumsal birlik ve beraberliğin güçlenmesinde ne tür olaylar etkili olmaktadır? Günümüzdeki olayları düşünerek örnekler veriniz.

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Bu dersin sonunda, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına katkı olarak konunuza uygun sorumluluklar üstlenmeye başlayacaksınız.

Bu konuda ne biliyorum?

- 1) Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları arasında nasıl bir fark vardır?
- 2) Toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama konusunda duyarlı olduğunuzu düşünüyor musunuz?

DÜŞÜNME ZAMANI

Aşağıdaki metni okuyarak soruları cevaplayınız.

Kariyer mi Çocuk mu?

Biri makine mühendisi, diğeri manken olan genç çiftin evliliklerinin üzerinden beş yıl geçmiştir. Henüz çocukları yoktur; ancak her iki gencin anne ve babaları, artık torun sahibi olmak istediklerini sık sık dile getirmeye başlamışlardır. Bu isteklerini de gittikçe artan bir sıklıkla seslendirerek genç çiftin çocuk sahibi olmaları için baskı yapmaktadırlar. Buna karşın, anne ve babalar tarafından bu konu ne zaman dile getirilse, her iki genç de henüz çocuk sahibi olmak için erken olduğunu, bir süre daha iş hayatına odaklanmak istediklerini, eğer çocukları olursa meslekî yaşantılarında bazı sorunlar oluşabileceğini ileri sürmektedirler.

- 1) Sizce bu çiftin çocuk sahibi olmaları meslekî yaşantılarını nasıl etkileyebilir?
- 2) Metindeki mühendis ve mankenin cinsiyetleri ne olabilir? Cevabınızı gerekçelendirerek açıklayınız.

Toplumsal Cinsiyet Algısı

Toplumda kadın ve erkeklere ait farklı roller vardır. Bu rollerin bazıları kadın ve erkeklerin biyolojik özelliklerine bazıları ise tamamen toplumun algısı ve kültürel özelliklerine dayalı olarak belirlenmiştir. Kadın ve erkekler arasındaki biyolojik farklılıklar cinsiyet kavramı ile açıklanırken toplumun kadın ve erkeklerden beklentileri, yüklediği sorumluluk ve rolleri ise toplumsal cinsiyet kavramı ile açıklanır (Özkan ve Gündoğdu, 2011).

Toplumsal cinsiyet, günlük yaşamda kadın ve erkeklerin rollerini, statülerini, haklarını ve sorumluluklarını büyük ölçüde etkilemektedir. Toplumun ortak algı ve kültürel özelliklerine göre belirlenen bu durum, her toplumda farklı şekillerde görülebilmektedir. Çoğu toplumda toplumsal cinsiyet; eğitime erişim, siya-

SORU-YORUM

- 1) Toplumda kadın ve erkeklere özgü olarak algılanan meslekler hangileridir? Örnek veriniz.
- 2) Seçmeyi düşündüğünüz meslekte toplumsal cinsiyet algısı sizin için önemli bir etken oluşturmakta mıdır? Açıklayınız.

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Sorumluluklarımız

Toplumun cinsiyete dayalı olarak geliştirdiği ön yargılar, beraberinde kadın ve erkek arasında cinsiyete dayalı bir ayrımcılığı getirebilmektedir. Cinsiyete dayalı olarak yapılan ayrımcılığın temelinde, toplumda cinsiyete dayalı olarak yapılan iş bölümü yatmaktadır (Alkan, 2005). Bu iş bölümünde toplumsal cinsiyet algısı, genelde kadınların aleyhine olmaktadır. Toplumda kadın ve erkeklerin iş yaşamında aynı görev ve sorumlulukları paylaşmaları kabul edilse bile çoğunlukla aile içinde görev ve sorumlulukları aynı eşitlikte algılanmamaktadır. Örneğin; aynı iş yerinde aynı statüde, eşit hak ve sorumluluklarla çalışan bir çiftin işten geldikten sonra çoğunlukla aynı sorumluluklara sahip olmadıkları görülmektedir. Kadının eve geldiği andan itibaren, ev işleri ve çocuklarla erkeğe oranla daha fazla ilgilendiği bilinen bir gerçektir.

Görsel 4.6. Toplumsal
Cinsiyet Eşitsizliği

SORU-YORUM

Yukarıdaki görseli toplumda cinsiyet eşitliği açısından yorumlayınız.

Kadın ve erkeklerin toplumsal yaşama eşit düzeyde katılması ve yaşamın her alanındaki fırsatlardan aynı oranda faydalanmaları toplumsal cinsiyet eşitliği ile mümkündür. Yasal düzenlemeler yapmak toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için tek başına yeterli değildir. Bununla birlikte, başta eğitim kurumları olmak üzere, medya ve STK'ların, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması konusunda çalışmalar yapması gerekir. Bireysel olarak da toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması konusunda duyarlı olmak ve bu konudaki uygulamalara destek vermek gerekmektedir.

GRUP ÇALIŞMASI

Tablo 4.1'de toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile ilgili örnek olaylar verilmiştir. İkişerli gruplar oluşturarak verilen örnek olayların toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayacak şekilde sonuçlanması için neler yapılabileceğini verilen boşluğa yazınız. Verilen örnek olaylar dışında siz de örnek olaylar ve çözümler düşünerek tablonun altındaki boş bırakılan yere yazınız.

Tablo: 4.1.
Toplumsal cinsiyet
eşitsizliği ile ilgili
örnek olaylar

Örnek olaylar	Bu konuda yapılabilecekler
1. Zeynep'in babası liseden sonra kızını üniversiteye göndermeyi istememektedir. Kız çocuklarının liseden sonra ailesinin yanında kalması gerektiğine inanan babası, Zeynep üniversiteyi kazansa bile göndermeyeceğini söylemiştir.	
2. Mehmet ve Cansu ikiz kardeşler. Her ikisinin harcamaları ve harçlıkları arasında fark vardır. Cansu'ya daha fazla harçlık verilmekte ve onun istekleri daha çabuk yerine getirilmektedir.	
3. Bir lisede müdür olan Halil Bey, okulda spor faaliyetlerine sadece erkekleri teşvik etmektedir. Spor takımlarının erkeklerden kurulmasını sağlayan Halil Bey'e kız öğrenciler de spor etkinlikleri için alternatif teklifler götürmüşlerdir. Ancak teklifleri kabul görmemiştir.	
4. Hasan Amca'nın beş çocuğu vardır. Bu çocuklardan ikisi erkek üçü ise kızdır. Hasan Amca sağlığında köydeki tüm arsalarını sadece iki erkek çocuğuna bağışlamış ve kız çocuklarına miras olarak bir şey bırakmamıştır.	

Çoğulcu Demokrasi İçin Ön Yargı, Sosyal Dışlama ve Ayrımcılığa Karşı Çıkmak

Bu dersin sonunda, çeşitliliğin barış içinde varlığını sürdürebilmesi için ön yargı, sosyal dışlama ve ayrımcılığa karşı çıkmaya başlayacaksınız.

Bu konuda ne biliyorum?

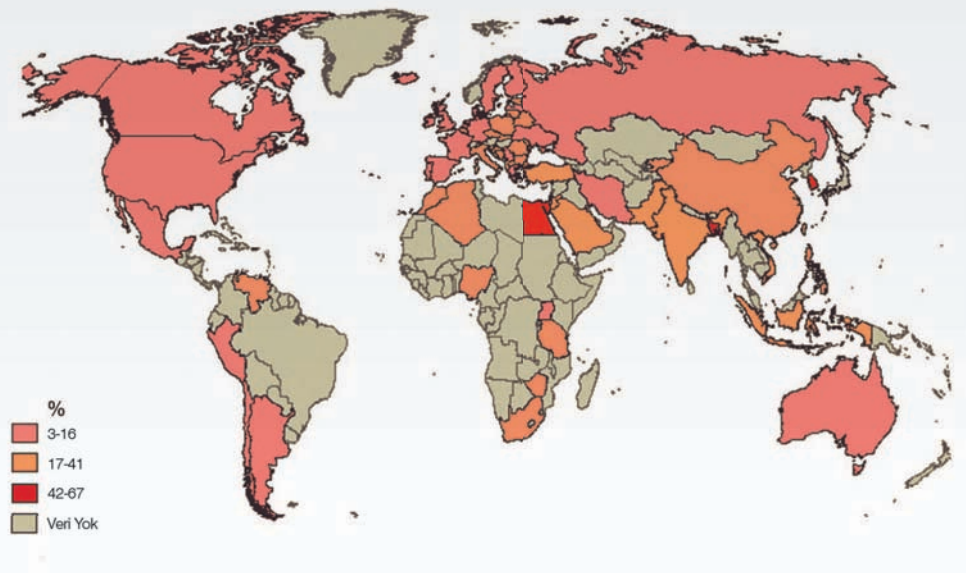
- 1) Ön yargı, kalıp yargı, sosyal dışlama ve ayrımcılık kavramları ne anlama gelmektedir? Bunlara karşı çıkmak neden önemlidir?

DÜŞÜNME ZAMANI

Aşağıdaki haritayı inceleyerek ilgili soruları cevaplayınız.

- 1) Dünyada komşusunun göçmen veya yabancı işçi olmasını istemeyen insanların oranı hakkında ne söyleyebilirsiniz?
- 2) Türkiye’de komşusunun göçmen veya yabancı işçi olmasını istemeyenlerin oranını diğer ülkelerle karşılaştırdığınızda ne söyleyebilirsiniz?
- 3) Komşunuzun göçmen veya yabancı işçi olmasını ister miydiniz? Niçin, açıklayınız.

Görsel 4.7. Dünyada komşusunun göçmen veya yabancı işçi olmasını istemeyen insanların oranını gösteren harita

Çoğulcu Demokrasi İçin Önyargı, Sosyal Dışlama ve Ayrımcılığa Karşı Çıkmak

Daha önceki derslerde belirtildiği gibi demokrasi ve insan haklarının temel ilkelerinden biri eşitliktir. İnsanlar dil, din, ırk, cinsiyet, sınıf, yetenek veya statü ayrımı yapılmaksızın aynı değere sahiptirler. Bu temel ilke, anayasa ve yasalarda yer almış ve böylece insanların eşitliği hukuki olarak güvence altına alınmıştır. Bununla birlikte, günlük yaşamda insanlar arasında eşitliğin tam olarak sağlandığını söylemek maalesef mümkün değildir. İnsanlar sahip oldukları doğal farklılıkları, bazen birbirlerini ötekileştirmenin kaynağı olarak görebilmektedirler. İnsanlar toplumda cinsiyet, ten rengi, dil, yetenek, din, eğitim, sosyo-ekonomik durum ve güç bakımından birbirlerinden farklıdırlar. Bu farklılıklar insanların kendi grubu dışında kalan grupları ayrı görmelerine neden olabilmektedir. Örneğin; bazı toplumlarda ten rengi koyu olanlar, ten rengi açık olanlar tarafından ayrımcılığa tabii tutulabilmektedir. İnsanlar arasındaki bu ayrımcılığın kökleri kalıp yargı ve ön yargılara dayanmaktadır.

“Kalıp yargılar; belli bir nesneye ya da gruba ilişkin bilgi boşluklarını dolduran, böylece onlar hakkında karar vermeyi kolaylaştıran, önceden oluşturulmuş bir takım izlenimler, atıflar bütünü olarak zihnimizde oluşturduğumuz imgelerdir.” (Çayır ve Ceyhan, 2012, s.23). Örneğin; Japonların çalışkan olduğu, Çinlilerin kısa boylu olduğu, kadınların duygusal erkeklerin soğukkanlı olduğu gibi kalıp yargılar hem olumlu hem de olumsuz olabilir. Kalıp yargıların olumsuz olanları ön yargıların oluşmasında etkilidir.

ÖN YARGI

Bir grup hakkında gerçek bilgiye sahip olmadan varılan olumsuz duygular ve tutumlardır (Taylor, Peplau ve Sears, 2007).

DÜŞÜNELİM-TARTIŞALIM

Bir kız bir erkek olacak şekilde ikili gruplar hâlinde aşağıdaki soruları cevaplayınız.

En sevdiğim renk _____

En sevdiğim spor _____

En sevdiğim meslek _____

Verdiğiniz cevapları önce grup arkadaşınızla daha sonra da tüm sınıfla paylaşınız.

Kız ve erkek öğrencilerin en sevdiği renk, spor ve meslekleri birbirlerine benziyor mu? Benziyorsa sizce bunun nedeni ne olabilir? Tartışınız. Toplumda başka ne tür kalıp yargılar vardır? Açıklayınız?

SORU-YORUM

Aşağıdaki fotoğrafta ne anlatılmak istenmektedir?
Günlük yaşamınızda ön yargılarınızın oluşturduğu olumsuzluklar var mıdır? Varsa nasıl bir olumsuzluğa neden olmuştur?

Görsel 4.8. Ön Yargılarımız

Ön yargıyı her ne kadar günlük yaşamda bilgiye dayalı olmadan önceden oluşturulmuş yargı olarak kullansak da, bilimsel literatürde ön yargı olumsuz bir anlam içermektedir. Ön yargı bir birey veya grup hakkında gerçek bilgiye sahip olmadan sırf o grubun üyesi olduğu için birey veya grubun olumsuz değerlendirilmesidir. Önyargının diğer bir özelliği de daha çok duyguları içermesidir. Örneğin; X ülkesinden olan insanlar sevimlidir (Taylor, Peplau ve Sears, 2007).

Belirli bir grup hakkındaki ön yargılar davranışa dönüştüğünde buna ayrımcılık denilmektedir. Ayrımcı davranışlara işte, evde, eğitimde kısaca yaşanan her yerde rastlanılabilmektedir. Aşağıda verilen durum iş yerinde ayrımcılığa bir örnektir:

Uluslararası bir mobilya mağazasının Fransa bürosu çalışanlarından biri, "koyu tenli" insanların işe alınmaması için şirket yöneticilerine bir rehber sunduğundan dolayı 4527 Avro cezaya çarptırıldı.

Dört sendikanın birlikte yaptığı başvuru üzerine hem suçlu bulunan çalışanı hem de mobilya mağazasının Fransa bürosu toplam 15.240 Avro tazminat ödemek zorunda kaldı.

AYRIMCILIK

İnsanları, belli bir gruba ait oldukları için dezavantajlı duruma koyup, ona göre davranmaya ayrımcılık denir (Taylor, Peplau ve Sears, 2007).

Ayrımcılığın bir çeşidi de sosyal dışlamadır. Kişilerin, yaşamını onurluca sürdürecektir ekonomik, sosyal ve kültürel haklardan mahrum kalarak toplumla bağının kopma derecesine gelmesine sosyal dışlama denmektedir. Ayrımcılığın çeşitli yollarla meşrulaştırılarak toplumsal bir olgu hâline gelmesi durumunda ayrımcılık, sosyal dışlamaya dönüşebilmektedir. Örneğin; üst sosyoekonomik düzeydeki ailelerin çocuklarının devam ettiği bir okulda alt sosyoekonomik düzeydeki ailelerin çocuklarının ayrı bir sınıfa konması bir sosyal dışlamadır.

GRUP ÇALIŞMASI

Neden Katılmıyorum?

İkişerli olarak A ve B gruplarına ayrılınız. A grubundaki arkadaşınız Tabloda 4.2’de A sütununda verilen ifadeleri okuyacak B grubundaki arkadaşınız ise bu ifadeye katılmadığını gerekçeleriyle birlikte karşıt cümleler kurarak açıklayacaktır. Bu üç ifadeyle ilgili çalışma tamamlanınca A ve B gruplarındaki öğrenciler rollerini değiştirerek aynı çalışmayı tekrarlayacaktır.

Tablo: 4.2.
Neden Katılmıyorum?

A	B
<ul style="list-style-type: none"> Hiç tadına bakmadığım halde, işkembe çorbasından da kokoreçten de nefret ederim. 	<p>Katılmıyorum, çünkü</p> <hr/> <hr/> <hr/>
<ul style="list-style-type: none"> Kısa boylu öğrenciler okulun basketbol takımına giremezler. 	<p>Katılmıyorum, çünkü</p> <hr/> <hr/> <hr/>
<ul style="list-style-type: none"> Down sendromlu bir çocukla aynı havuzda yüzmek istemem. 	<p>Katılmıyorum, çünkü</p> <hr/> <hr/> <hr/>

Engellerim Engel Olmasın

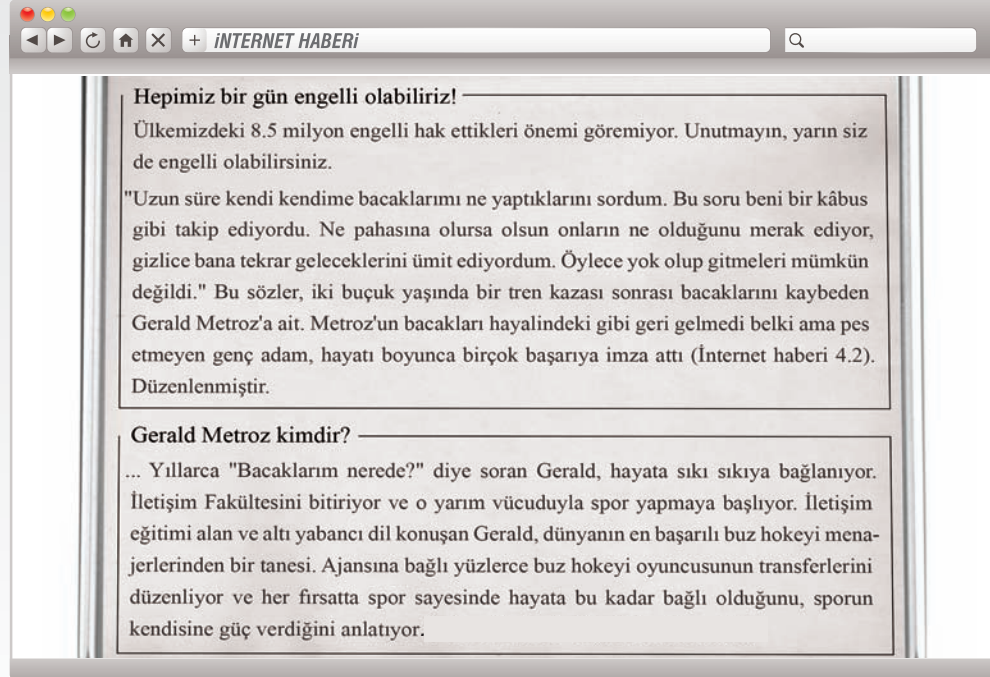
Bu dersin sonunda, yaşlı ve engelliler gibi dezavantajlı grupların toplumsal yaşama etkin katılımı için sorumluluk üstleneceksiniz.

Bu konuda ne biliyorum?

- 1) Toplumsal yaşamda dezavantajlı olarak nitelendirilen gruplar hangileridir?
- 2) Bu gruplara niçin dezavantajlı gruplar denilmektedir?
- 3) Dezavantajlı grupların toplumsal yaşama etkin katılımı için neler yapılabilir?

DÜŞÜNME ZAMANI

İnternet haberlerini okuyarak ilgili soruları cevaplayınız.

İnternet Haberi 4.3, Düzenlenmiştir.

- 1) İlk haberin başlığı neden "Hepimiz bir gün engelli olabiliriz!" şeklinde atılmış olabilir?
- 2) Gerald'ın engellerine rağmen günlük hayattan kopmamasını sağlayan şey nedir?
- 3) Gerald'ın toplumsal yaşama katılmasını kendi yaşamına ve topluma etkisi açısından değerlendiriniz.

Engellerim Engel Olmasın

Önceki sayfada yer alan İnternet haberlerinde hakkında bilgi verilen kişi, toplum içinde yaşayan milyonlarca engelliden birisidir. Onun yaşadığı durum engellilik şeklinde ifade edilmektedir. Engellilik kelimesinin birçok karşılığı bulunmaktadır. Bu karşılıklardan bir tanesi şu şekildedir: “Fiziksel ve sosyal engellerden dolayı toplumsal yaşama diğer bireylerle eşit düzeyde katılım fırsatlarının kaybı ya da eksikliğidir” (Oliver, 1996, akt. Erdugan, 2010, s. 7).

1900’lü yılların ilk yarısında yaşanan iki büyük dünya savaşının meydana getirdiği yıkım, engelli nüfusun milyonlarca artmasına neden olmuştur. 1950’li yıllara gelindiğinde engellilik, uluslararası alanda tartışılmaya başlanmış ve bu alanda toplumsal hareketler gündemin üst sıralarına çıkmaya başlamıştır.

Engelli hakları uluslararası ve ulusal düzeyde güvence altına alınmaya çalışıldı-ğı hâlde engelliler, vatandaşlık haklarını kullanmada sorunlar yaşamaktadırlar. Buna karşın son yıllarda engellilerin toplumda hak ettikleri yeri almaları için çalışmalar hız kazanmıştır.

Önceleri topluma katkıda bulunmayan ve bakıma muhtaç hastalar olarak görülen engellilerin, zamanla toplumdaki diğer bireyler gibi her türlü vatandaşlık haklarına sahip oldukları kabul edilmiştir. Günümüzde engelliler, toplumun tam katılımcı bir üyesi olarak hak ettikleri yeri almaya başlamışlardır (Avrupa Konseyi, 2003).

Toplumda engellilerin de içinde yer aldığı dezavantajlı gruplar olarak adlandırılan daha büyük bir kesim bulunmaktadır. Bunlara şiddet mağduru kadınlar, bakıma muhtaç olan kişiler, mülteciler, göçmenler, eski hükümlüler, uzun dönem işsizler gibi gruplar örnek olarak gösterilebilir. İnsan hakları konusundaki gelişmeler, diğer insanlar gibi dezavantajlı gruplarda yer alan insanların da toplumsal yaşama etkin bir biçimde katılmaları gerektiği fikrini dünyaya yaymıştır.

ENGELLİ HAKLARI BİLDİRGESİ

9 Aralık 1975 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda Engelli Hakları Bildirgesi kabul edilmiştir. 13 maddeden oluşan bu bildirme, engelli kişilerin toplumda yerlerini almaları, topluma etkin bireyler olarak katılmalarını ve toplumun engellilere karşı sorumluluklarını belirlemektedir.

Görsel: 4.9.
Engelliler için ayrılan özel park yerlerinin gereksiz kullanımına karşı duyarlı olmalıyız.

SORU-YORUM

Çevrenizde dezavantajlı grupların topluma etkin olarak katıldığını düşünüyor musunuz?

Bu konuda size düşen sorumluluklar neler olabilir?

GRUP ÇALIŞMASI

Beşerli gruplar oluşturarak aşağıda verilen durumlardan birini seçiniz. Seçtiğiniz durumla ilgili muhtemel sorunları aranızda tartışarak bu durumla ilgili sorunları bir sonraki sayfada verilen Tablo 4.3'e yazınız.

Durum-1

Yaşlı bir adam torununun okuduğu lisedeki rehber öğretmenden torunu hakkında bilgi almak istiyor. Rehber öğretmenin odası okulun üçüncü katındadır.

Durum-2

Tekerlekli sandalye kullanmak zorunda olan bir öğrenci okula gitmek için evinden çıkıyor.

Durum-3

Kısmi görme engelli bir öğrenci okul kütüphanesinde araştırma yapmak istiyor.

Durum-4

Kısmi işitme engelli bir veli, çocuğunun durumunu öğrenmek için okuldaki veli toplantısına katılmak istiyor.

DURUM

Tablo: 4.3.
Engellilik Durumu ve
Muhtemel Sorunlar

MUHEMEL SORUNLAR

1-

2-

3-

4-

5-

6-

7-

8-

9-

10-

DÜŞÜNELİM-YAZALIM

Grup olarak seçtiğiniz durumdaki kişinin yerine kendinizi koyarak aşağıdaki soruların cevaplarını yazınız.

Yukarıda belirlediğiniz sorunları yaşayacağınızı bildiğiniz hâlde aynı davranışı sergiler miydiniz?

Evet, çünkü

Hayır, çünkü

DERS DIŞI ETKİNLİK

Dezavantajlı gruplardan birisiyle ilgili araştırma yaparak bu grubun yaşadığı bir soruna yönelik çözüm önerisi geliştirerek aşağıdaki formu doldurunuz.

SORUNUN TANIMI

SORUNUN ÇÖZÜMÜ İLE İLGİLİ KURUM ve KURULUŞ

SORUNUN ÇÖZÜMÜNE YÖNELİK ÖNERİNİZ

SORUNUN ÇÖZÜMÜNE SİZİN KATKINIZ

ÖĞRETMENİN YORUMU

Not: Çözüm önerisi formunu ilgili kurum ve kuruluşlara ulaştırabilirsiniz.

Ne Öğrendim?

Sevgili öğrenciler;

Bu bölümde yer alan sorular dördüncü temada neler öğrendiğinizi ortaya çıkarmak, varsa yanlışlarınızı düzeltmek ve/veya eksik bilgilerinizi tamamlamak amacıyla hazırlanmıştır. Soruları dikkatlice okuyup cevaplandırmanız beklenmektedir. Bütün soruları tamamladıktan sonra cevaplarınızı öğretmeniniz ve sınıf arkadaşlarınızla tartışınız.

A- Aşağıdaki soruları okuyunuz. Doğru cevabın bulunduğu seçeneği işaretleyiniz.

- 1- Vatan, dil, bayrak, milli marş, sanat, resim, müzik, tarih gibi ortak değerler bireyleri bir amaç doğrultusunda bir arada tutar ve onların kendilerini bu varlığın bir parçası olarak hissetmelerini sağlar.

Yukarıda toplumsal değerlerin hangi özelliğinden söz edilmektedir?

- A) Bireysel yetenekleri geliştirme
- B) Bireylerin davranışlarına yön verme
- C) Evrensel değerlere ulaşmayı sağlama
- D) Milli değerleri tarihsel geçmişle şekillendirme
- E) Toplumsal birliği güçlendirme

- 2- Aşağıdaki ifadelerden hangisi kalıp yargı özelliği taşımaz?

- A) Okul müdürlüğü erkek mesleğidir.
- B) Karadenizli kadınlar çalışkandır.
- C) Duyarlı insanlar önyargısızdır.
- D) Bolulular güzel yemek yapar.
- E) İzmirli simite gevrek der.

- 3- Konuşulan dili saymazsak dünyanın hangi ülkesine gidersem gideyim hiç yabancılik çekmiyorum. Her yerde aynı türden mağazalar, aynı markalarda ürünler bulabiliyorsunuz. Şirince pazarından aldığınız Pinokyo kuklasının aynısı Roma'da da var; tek farkı daha pahalı olması. Bölgeye özgü yemek aramanız da gereksiz, her yerde pizzacılar ve hamburgerciler karşılıyor sizi.

Yukarıda, evrensel değerlerin hangi olumsuz etkisi vurgulanmaktadır?

- A) İnsanları yabancı dil öğrenmek zorunda bırakması
- B) Yerel kültürü yozlaştırması
- C) Yöresel yemekleri lezzetsizleştirilmesi
- D) Kıyafetleri benzer kılması
- E) Hediyelik eşyaların yurt dışında pahalı olması

4- Aşağıdakilerden hangisi dezavantajlı grupların ortak özelliklerinden biri değildir?

- A) Eğitimde ayrımcılık ve eşitsizliğe maruz kalma
- B) Kendi kendine yetememe
- C) İş gücü piyasasına yeterince katılamama
- D) Sorunlarını tek başına çözememe
- E) Toplumsal cinsiyet nedeniyle dışlanma

B- Aşağıdaki soruları kısaca cevaplayınız.

- 1- “Çağımızda kültürel farklılıkları ortadan kaldırmak veya yok saymak mümkün değildir, ama kültürel çatışmaları demokratik yöntemlerle önlemek, ‘çeşitlilik içinde birliği’ korumak mümkündür.”

Yukarıdaki alıntıda “çeşitlilik içinde birliği korumak” ifadesiyle ne anlatılmak istenmektedir? Açıklayınız

- 2- Arkadaşları okul öncesi öğretmenliği bölümünde okuyan Okan’la “çocuk bakkısı” diye dalga geçmektedir. Okan’la dalga geçenlerin davranışlarının olası nedenlerini toplumsal cinsiyet kavramı açısından açıklayınız.

- 3- Komşularınızla kendi ailenizin yemek, giyinme, konuşma biçimi, fiziksel görünüş açısından ne tür farklılıklara sahip olduğunu örneklerle açıklayınız.

C- Aşağıdaki tabloda verilen dezavantajlı grupların sorunlarını araştırınız ve her bir soruna ilişkin bireylere ve topluma düşen sorumlulukların neler olabileceğini ve sorunlar için çözüm önerilerini yazınız.

Dezavantajlı Grup	Yaşadıkları Sorunlar	Sorunlara Çözüm Önerileri
• Mülteciler		
• Şiddet Mağduru Kadınlar		
• Bakıma Muhtaç Olanlar		
• Eski Hükümlüler		
• Uzun Süreli İşsizler		
• Okula gönderilmeyen kız çocukları		

D- Aşağıdaki soruları paragrafa göre cevaplayınız.

Farklı dinlerin birlikte yaşadığı başlıca yerlerden biri olan Balkanlar, gelenekleri, inançları, gelenekleri ve adetleri ile kimi zaman mozaik kimi zaman da ebru olmaya çalışan, karmaşık bir etnoloji müzesi görünümündedir. Etnik gruplaşmalar, biyolojik olmaktan çok; kültürel değerlere göre şekillenmiştir ve birçok alanda yaşam tarzı farklılıklarını göstermektedir. Demografik özelliklerin çeşitliliği Balkan tarihi boyunca toplumlar arasında rekabet, mücadele, yerel gerginlikler ve sürtüşmelere sebep olmuştur. Bölgede Türk, Boşnak, Arnavut, Pomak ve Çerkez olmak üzere pek çok insanın yaşadığı topluluklar arasındaki ortak nokta da Osmanlı tarihi ve kültürüdür. Neredeyse tüm Balkan ülkelerinde kulağa hitap eden melodiler çok benzer ve coşkuları da aynıdır. Bu bölge, çoğu eski çağlara dayanan eşsiz geleneklerden oluşan muazzam bir çeşitliliğe sahiptir.

Yukarıdaki paragrafta Balkanlar'da toplumsal yaşamın hangi özellikleri vurgulanmaktadır? Vurgulanan özelliklerden ilgili olanları işaretleyerek işaretlediğiniz maddelerden birinin kültürel farklılıkları koruma açısından önemini açıklayınız.

- ☐ Çoğulculuk   ☐ Çok kültürlülük   ☐ Gelenek   ☐ Irk   ☐ Kültürler arası iletişim
☐ Etnik köken   ☐ Ortak Dil   ☐ Ortak inanç   ☐ Çatışma   ☐ Farklılıklara saygı
☐ Diğer (lütfen yazınız) _____

E- Aşağıdaki ifadeleri okuyunuz ve ifadenin hangi kavrama uygun olduğu konusundaki düşüncenizi sağdaki kutucuklardan birini seçerek belirtiniz.

Bireylerin davranışları ile ilgili ifadeler	Ön Yargı	Kalıp Yargı	Sosyal Dışlama	Ayrımcılık
1) Kitaplarda babaların otoriter olduğunun vurgulanması.				
2) Spor salonuna giden iki müşteriden birine dış görünüşünden dolayı daha kötü davranılması.				
3) İşyerinde fotoğraf makinesi kaybolan kişinin temizlikçilerden şüphelenmesi.				
4) Babası eski hükümlü olan bir öğrencinin onur koluna seçilmemesi.				
5) İnsanların AIDS hastası olan bir bireyden uzak durmaları.				
6) Sarhoş bir insan yere düşünce kimse-nin yardımcı olmaması.				

F- Aşağıdaki ifadelerden doğru olanların başındaki boşluğa (D), yanlış olanların başındaki boşluğa (Y) yazınız. Yanlış olan ifadelerin doğrularını altlarındaki noktalı yere yazınız.

- [ ] 1) Kalıp yargılar her durumda önyargıya ve ayrımcılığa yol açar.
- [ ] 2) Evrensel değerler tüm ortak değerleri değersizleştirerek kültürel yozlaşmaya neden olur.
- [ ] 3) Önyargılı kişiler, diğer insanlarla onların kişisel niteliklerine değil, onların sosyal rollerine ve hangi etnik gruptan olduklarına bakarlar.
- [ ] 4) Toplumsal cinsiyet, kız ve erkek çocuklarına kadın ve erkek rollerinin benimsenmesidir.
- [ ] 5) Önyargı, kalıp yargı ve ayrımcılık genelde bir arada görülür, biri olmadan diğ-
rinin olması mümkün değildir.

G- Bu temada neler öğrendiğinizi aşağıdaki boşluğa yazınız.

Yeni öğrendiğim kavramlar, olgular, bilgiler, düşünceler

Bu temadaki konularla ilgili duygularım, kendimle ilgili keşiflerim, değerler veya inançlarımdaki değişiklikler

Yeni becerilerim, eskisine göre farklı davranacağım durumlar, eyleme/harekete geçeceğim konular, sorumluluk alacağım sorunlar

Tema 5

Barış ve Uzlaşma

Niçin Öğreneceğim?

- ◊ Bireyin kendisiyle barışık olması ile toplumsal barış arasında ilişki kurabilmek,
- ◊ Okul ve yakın çevrenizdeki çatışmalara, şiddet içermeyecek şekilde çözüm önerileri geliştirebilmek,
- ◊ Toplumsal yapının bütünlüğü ve devamlılığı için her türlü şiddeti reddederek barışçıl davranışlar sergileyebilmek,
- ◊ Uluslararası barışın sağlanması ve korunması için ülkemizin dünya barışına nasıl katkılar yapabileceği konusunda fikirler üretebilmek,
- ◊ Dünya barışı için faaliyet yürüten önemli bazı uluslararası kuruluşları tanıyabilmek için öğreneceğim.

Ne Öğreneceğim?

- ◊ Bireysel barıştan toplumsal barışa
- ◊ Çatışmaları barışçıl yollarla çözme
- ◊ Şiddete karşı uzlaş
- ◊ Türkiye'nin dünya barışına katkısı
- ◊ Dünya barışı için çalışan uluslararası kuruluşlar

Bireysel Barıştan Toplumsal Barışa

Bu dersin sonunda, bireyin kendisiyle barışık olması ile toplumsal barış arasında ilişki kuracaksınız.

Bu konuda ne biliyorum?

- 1) Bireyin kendisiyle barışık olması sizce ne anlama gelmektedir?
- 2) Bireyin kendisiyle barışık olması toplumsal barışı nasıl etkiler?

DÜŞÜNME ZAMANI

Aşağıdaki sözü okuyarak soruları cevaplayınız.

“Barış, bireysel olarak her birimizle başlamalıdır. Barışın anlamı üzerinde ciddiyet ve sükûnetle düşünerek insanlar arasında anlayış, dostluk ve iş birliğini geliştirmenin yeni ve yaratıcı yolları bulunabilir.”

Perez de Cuellar, BM Eski Genel Sekreteri, 1982-1992

- 1) “Barış, bireysel olarak her birimizle başlamalıdır.” ifadesi sizce neyi anlatmak istiyor?
- 2) Perez de Cuellar, bireysel barış ile toplumsal barış arasında nasıl bir ilişki kurmaktadır?

Kendisiyle Barışık Olma

Birey, sahip olmadığı bir şeyi çevresine veremez. İnsan kendisiyle barışık değilse diğer insanlarla da barışık olması mümkün değildir. Çoğu insan çevresel baskılar karşısında sakin kalamadığı ve kendisini kontrol edemediği için diğer insanlarla sorunlar yaşar. Bazı insanlar baskıya maruz kaldıklarında çok çabuk telaşlanır, sinirlenir ve şiddete yönelirler. Daha sonra diğer insanlara zarar verdikleri ve davranışlarını kontrol edemedikleri için pişman olurlar. Böylesi davranışlar, bu kişilerin iç dünyalarına dönerek özlerindeki barışı, gücü ve gerçeği fark etmelerini sağlar. İçsel barış; saf düşünce, duygu, güdü ve isteklerden oluşur (UNESCO, 2001). Kendisiyle barışık olan birisi, iç çatışmalardan arınmış, yaşama sevinci olan, nazik, merhametli ve ruhsal sağlığı yerinde olan kişidir.

SORU-YORUM

Kendinizle barışık olduğunuzu düşünüyor musunuz? Açıklayınız.

DERS İÇİ ETKİNLİK

Erhan; fiziksel görüntüsünden hoşnut olmayan, kendisini sevmeyen, dolayısıyla kendisine güvenmeyen ve kendi yeterliklerinin farkında olmayan bir lise öğrencisidir. Erhan, aile içerisinde ve bulunduğu çevrede iletişim sorunları yaşamaktadır. Çevresinde yeterince arkadaşı olmayan, diğer insanlarla arkadaşlık kurma konusunda sorun yaşayan Erhan, kendi iç dünyasına çekilmiştir. Bu durumda Erhan kendisi için sığınacak bir liman olarak İnterneti görmüştür. Erhan, İnternet üzerinden tanımadığı ve ne kadar güvenilir olduğunu bilmediği insanlarla iletişim kurmaktadır. Bu durum ailenin diğer üyelerini çok rahatsız etmektedir. Aile bireyleri bir araya geldiğinde Erhan'ın durumu üzerine konuşmaya başlarlar.

Anne, baba, kız kardeş ve Erhan'dan oluşan aile bireyleri arasında geçmesi muhtemel tartışmayı rol oynama yöntemiyle canlandırınız.

İÇSEL BARIŞ

(Kendisi ile barışık olma-bireysel barış)
İç çatışmalardan arınarak, fiziksel, zihinsel ve ruhsal olarak kendini iyi tanıma ve olduğu gibi kabul etmedir.

DÜŞÜNELİM-TARTIŞALIM

Erhan'ın yaşadığı bireysel sorunlar ailenin huzurunu nasıl etkilemektedir?

DÜŞÜNELİM-YAZALIM

Selam
Yola çıkınca her sabah,
Bulutlara selam ver.
Taşlara, kuşlara, atlara, otlara,
İnsanlara selam ver
Ne görürsen selam ver
Sonra çıkarıp cebinden aynanı
Bir selam da kendine ver
Hatırın kalmasın el gün yanında.
Bu dünyada sen de varsın!
Üleştir dostuğunu varlığında,
Bir kısmı seni de sarsın.

Üstün Dökmen
(Dökmen, 2006).

Şiirde sizce ne anlatılmaktadır?

Şair, "Bir selam da kendine ver."
ifadesiyle neyi vurgulamış olabilir?

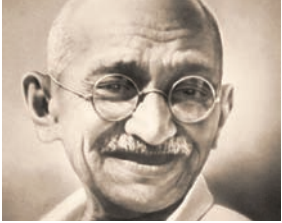

Ailenizdeki, okulunuzdaki veya yakın çevrenizdeki barışa nasıl katkı sağlayabilirsiniz? Aşağıdaki alana yazınız.

DÜŞÜNELİM-YAZALIM

Dünya barışına katkı sağlamış aşağıdaki kişilerden birini veya kendi belirlediğiniz bir kişiyi seçerek yaşamını araştırınız. Daha sonra aşağıdaki başlıkları dikkate alarak bir rapor yazınız.

*Mustafa Kemal Atatürk**Dalai Lama**Mahatma Gandhi**Şirin Ebadi**Tawakkol Karman***Dünya Barışına Katkı Sağlayan Kişi ile İlgili Bilgiler****ADI SOYADI****ÜLKESİ****DÜNYA BARIŞINA YAPTIĞI KATKI****KISACA YAŞAM HİKAYESİ****YORUMUNUZ**

Çatışmaları Barışçıl Yollarla Çözme

Bu dersin sonunda, okul ve yakın çevrenizdeki çatışmalara şiddet içermeyecek şekilde çözüm önerileri geliştireceksiniz.

Bu konuda ne biliyorum?

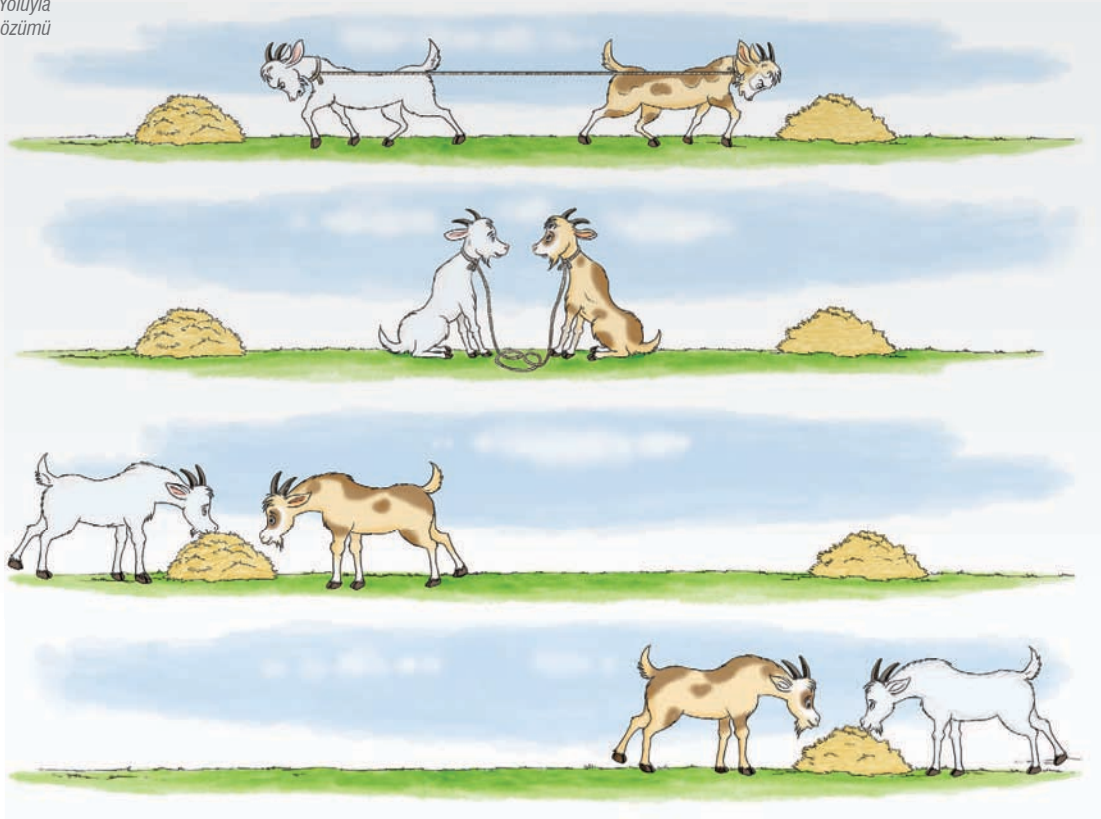
- 1) Çatışma ne demektir?
- 2) Okul ve yakın çevrenizde ne tür çatışmalarla karşılaşıyorsunuz?
- 3) Okul ve yakın çevrenizdeki çatışmalar nasıl çözüme kavuşturulmaktadır?

DÜŞÜNME ZAMANI

Aşağıdaki görseli inceleyerek soruları cevaplayınız.

- 1) Sizce görselde anlatılmak istenen ana mesaj nedir?
- 2) Siz de okulda ya da çevrenizde çatışma durumları yaşıyor musunuz?
- 3) Yaşıyorsanız bunları nasıl çözüyorsunuz?

Görsel 5.2.
Çatışmaların
Uzlaşma Yoluyla
Çözümü

Çatışma Nedir?

Bireyler farklı istek ve arzulara sahiptirler. Bu yüzden bazı isteklerini yerine getirmek isterlerken diğer isteklerini yapamayabilirler. Örneğin; Nil, babasından aldığı para ile hem kendisine bir elbise almak hem de arkadaşları ile sevdikleri sanatçının konserine gitmek istemektedir. Ancak parası, bu ikisini birden yapmaya yetmemektedir. Nil karar vermekte zorlanmaktadır. Dolayısıyla bir çatışma yaşamaktadır. Sosyal hayatta bazı durumlarda bireyler veya gruplar arasında çatışma ortamları oluşur. Okulda da benzer şekilde çatışma ortamları ve hatta şiddet olaylarıyla karşılaşılabilir. Örneğin; Seda, matematik dersinde en ön sırada Ahmet'in yanında oturmak istemektedir. Leyla da Ahmet'in yanında oturmak istemektedir. Seda ve Leyla arasında bir çatışma yaşanmaktadır.

Sosyal hayatın bir parçası olan okulda da çatışmalar kaçınılmaz olduğuna göre çatışmaları, gelişimin bir aracı olarak kullanmak gerekir. Birey kendi istek ve arzularını gerçekleştirirken bencil davranır, başkalarını düşünmezse diğer insanlarla çatışma yaşar. Bazı insanlar kendilerini sözel olarak ifade edemediklerinde telaşlanır, sinirlenir ve şiddete yönelirler. Buna karşılık diğer insanlar da sinirlenir ve çatışma şiddete dönüşür. Bireyler birbirlerinden fiziksel olduğu gibi duygusal olarak da farklıdır. Bireyler çeşitli kültürel özellikler taşırlar. Bireylerin farklı istek ve arzuları vardır. Her bireyin birbirinden farklı olması toplumun zenginliğidir.

ÇATIŞMA

Kişinin kendisiyle veya kişilerarası etkileşiminde ilgi, istek, ihtiyaç veya amaçlarında ortaya çıkan uyumsuzluk durumudur.

SORU-YORUM

- Kendinizle veya başkalarıyla çatışma yaşadığınız durumlar oluyor mu?
- Oluyorsa bunlar ne tür çatışmalardır.

Çatışmalar yaşamın bir gerçeğidir ve onlardan kaçmak mümkün değildir. Aslında çatışma bazen de gereklidir. Önemli olan hayatta çatışmalar yaşayıp yaşamamak değil onları nasıl çözdüğümüzdür. Örneğin; Mehmet kendi ilgi, istek ve yeteneğinin olduğuna inandığı bir bölümde okumak istemektedir. Ailesi ise oğullarının tıp okumasını istemektedir. Mehmet'in ailesiyle çatışmaya düşmek için isteğinden vazgeçmesi, istemediği bir bölümde okumasına neden olmaktadır. Çatışma denince insanların aklına şiddet, savaş gibi kavramlar gelmektedir. Halbuki şiddet ve savaş, çatışmaların çözümünde bazılarının başvurduğu bir yoldur. Çatışmaları şiddete başvurmadan çözmek de mümkündür.

SORU-YORUM

- Hayatınızda yaşadığınız bir çatışma durumu düşününüz.
- Çatışmayı nasıl çözdünüz? Çözüm sizin için olumlu mu yoksa olumsuz muydu? Neden?

Çatışmayı Çözme Yolları

İnsanlar karşı karşıya kaldıkları çatışmaları farklı yollarla çözmeye çalışmaktadırlar. İnsanların çatışma durumlarında beş farklı davranış sergiledikleri görülmektedir (Koruklu, 2010).

Tablo 5.1.
Çatışmaları Çözme
Davranışları

Yöntem	Açıklama
Kavga - Zorlama	Taraflardan birisinin kendi isteklerini karşısındakine zorla kabul ettirme arzusu.
Kaçınma	Taraflardan birisinin, diğerinin isteklerine kayıtsız kalması.
Uyma	Taraflardan birisinin kendi isteklerini göz ardı ederek, diğerinin isteklerini yerine getirmek için çaba harcaması.
Uzlaşma	Taraflardan birisinin, diğerinin isteklerinden bir kısmını karşılamak için kendi isteklerinin bir kısmından vazgeçerek iki istek arasında bir orta yol bulma çabası.
Problem çözme - işbirliği	Çatışma yaşayan tarafların birbirlerini suçlamadan ve birbirlerine zarar vermeden sorunlarının üzerinde tartışarak uzlaşması.

SORU-YORUM

Sizce Tablo 5.1’de belirtilen çatışma çözme davranışlarından hangisi veya hangileri insan haklarına daha uygun bir davranıştır? Niçin?

İnsan haklarına dayalı demokratik bir toplumda çatışmaların barışçıl yollarla çözümü gerekir. Çatışma çözümü, çatışmaların barışçıl bir şekilde çözümünü kolaylaştırmak için gerekli yöntem ve süreçleri ifade etmektedir. Çatışmaların etkili çözümü için üç farklı yöntem vardır. Bunlar; hakem kararı, pazarlık ve arabuluculuk yöntemleridir.

Hakem Kararı: Taraflar çatışmalarını çözmek için tarafsız ve karar verme yetkisine sahip üçüncü bir kişi ya da kişilere giderler. Bunlar, çatışma durumuyla ilgili bilgi topladıktan sonra, tarafları dinleyerek çözümü ortaya koyarlar.

Pazarlık: Taraflar ortak bir çözüme kavuşmak için tartışarak sonuca varırlar.

Arbuluculuk: İki veya daha fazla birey arasında yaşanan çatışmaların giderilmesi için üçüncü kişilerin çatışma çözme ve iletişim becerilerini kullanarak çatışmanın çözümüne yardımcı olmasıdır.

DERS İÇİ ETKİNLİK

Bir çatışma durumu seçerek çatışmanın dozunun gittikçe arttığı bir durumu canlandırınız. Daha sonra aynı çatışma durumunu uzlaşmacı bir yönde gelişecek şekilde canlandırınız.

SORU-YORUM

Rol oynamadaki çatışma durumu daha iyiye gitmek yerine neden daha kötüye gitmektedir? Üzerinde düşünerek tartışınız.

Rol oynamada kahramanların hangi davranışları çatışmayı uzlaşmacı bir sonuca götürmüştür? Farklı yollarla uzlaşmaya ulaşmak mümkün müdür? Mümkünse nasıl olmalıdır?

DÜŞÜNELİM-YAZALIM

Rol oynama bölümünde belirlediğiniz çatışma durumlarından birini seçerek çözüm önerilerinizi, çözüm önerisinin avantaj ve dezavantajlarını, çözüm önerisinin kısa ve uzun vadeli sonuçlarını aşağıda ilgili alanlara yazınız.

Çatışma Durumu

Çözüm Önerisi

Çözüm Önerisinin Avantajları

Çözüm Önerisinin Dezavantajları

Çözüm Önerisinin Kısa Vadeli Sonuçları

Şiddete Karşı Uzlaş

Bu dersin sonunda, toplumsal yapının bütünlüğü ve devamlılığı için her türlü şiddeti reddederek barışçıl davranışlar sergileyeceksiniz.

Bu konuda ne biliyorum?

- 1) Toplumsal huzuru bozan şiddet içerikli davranışlar nelerdir?
- 2) Toplumda şiddetin ortadan kaldırılması veya azaltılması için neler yapılabilir?

DÜŞÜNME ZAMANI

Aşağıdaki dördlükleri inceleyerek soruları cevaplayınız.

Sevelim Sevitelim

Gelin tanış dalım,
İşi kolay kılalım.
Sevelim Sevitelim,
Dünya kimseye kalmaz.

Ben Gelmedim Dava İçin

Ben gelmedim dava için,
Benim işim sevi için.
Dostun evi gönüllerdir,
Gönüller yapmaya geldim.

Yunus Emre

Görsel 5.3. Yunus Emre (Temsili Görsel)

- 1) Dördlüklerde toplumsal birlik ve beraberliğin sağlanması açısından hangi değerler ön plana çıkarılmaktadır?
- 2) Toplumsal birlik ve beraberliği sağlamak için hangi davranışlardan kaçınılmalı ve hangi davranışları yaygınlaştırmalıyız?

Toplumsal Birliğin Tehdidi: Şiddet

Ortak yaşam ve değer birlikteliği toplumsal yapının devamlılığı açısından son derece önemlidir. Toplumsal yapının bütünlüğünü korumak ve devamlılığını sağlamak her birey sorumludur. Bu sorumluluk, toplumdaki tüm bireyler tarafından benimsenmiş olmalıdır. Bu bireyler, doğaya ve topluma karşı duyarlı, empati yapabilen, sağduyulu ve hoşgörülü kişilerdir. Sayılan bu özellikler, toplumsal huzuru sağlamada önemli unsurlardır, ancak bireylerin şiddet içeren tutum ve davranışlar sergilemesi toplumsal yapının bütünlüğü ve toplumun huzuru için tehdit oluşturmaktadır.

Şiddet, şiddeti doğurur diye yaygın bir söylem vardır. Bireysel olarak başlayıp ailede, okulda ve çalışma ortamlarında yayılan şiddet dalgası, toplumda tahammülsüzlük ve ayrışmayı beraberinde getirmektedir. Bu durum ise toplumun birlik ve beraberliğini tehdit ederek toplumsal barışı olumsuz yönde etkilemektedir.

ŞİDDET

Güç veya kudret kullanarak canlı ya da cansız varlıklara fiziksel veya ruhsal açıdan verilen her türlü zarardır (WHO, 2011).

SORU-YORUM

Okulda veya çevrenizde şiddet içeren bir durumla karşı karşıya kaldınız mı? Kaldıysanız ne hissettiniz?

BİREYSEL ÇALIŞMA

Aşağıdaki İnternet haberlerini okuyarak ilgili soruları cevaplayınız.

İNTERNET HABERİ

Futbol terörü: 26 yaralı:

Bölgesel Amatör Lig 6. Grup'ta mücadele eden Zonguldak Kömürspor ile Ankara Adliyespor maçı sonrası çıkan olaylarda, 4'ü polis memuru 26 kişi yaralandı. Ankara Adliyespor'un 2-1 kazandığı maçın ardından çıkan olaylarda polisler biber gazı ve sis bombası kullanırken, taraftarlar da birbirlerine taş ve pet şişe attı (İnternet haberi 5.1, Düzenlenmiştir).

İNTERNET HABERİ

Kadına sanki savaş açılmış!

Kadına karşı şiddete yönelik cezalar ağırlaştırılıyor ancak şiddet azalmıyor. Rakamlar, kadına uygulanan şiddetin "savaş" boyutuna vardığını gözler önüne serdi... Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı, "İçişleri Bakanlığı'ndan alınan verilere göre aile içi şiddet olaylarında 2012 yılının Ocak-Eylül ayları arasında 30 bin 254 kadın yaralanmış ve bu olaylardan 125'i ölümlle sonuçlanmıştır. Bununla birlikte yaralanan ve öldürülen kadın sayısı sadece erkek şiddetiyle yaralanan ve hayatını kaybedenleri değil, aile bireylerinden herhangi biri tarafından gördükleri şiddet sonucu yaralanan ve hayatını kaybeden tüm kadınları kapsamaktadır." dedi (İnternet haberi 5.2, Düzenlenmiştir).

Okullardaki şiddet olayları

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından; eğitim öğretim yıllarına göre kayıt altına alınan şiddet içerikli vaka sayısının, 2006-2007'de 3 bin 14, 2007-2008'de bin 483, 2008-2009'da bin 716, 2009-2010'da 359 ve 2010-2011'de ise 434 olarak tespit edildiği bildirildi (İnternet haberi 5.3, Düzenlenmiştir).

SORU-YORUM

Yukarıdaki haberlerin ortak yönü nedir? Haberlerde verilen şiddet olaylarının nedenleri neler olabilir? Bu tür şiddet içerikli olaylar, içinde yaşanılan toplumsal yapının (aile, okul vb.) huzurunu nasıl etkilemektedir.

Şiddet türleri aşağıda açıklanmıştır:

ŞİDDET TÜRLERİ

Çocuğa Yönelik Şiddet:

Çocuklara karşı uygulanan ve onların fiziksel, zihinsel ve psikolojik her türlü gelişimlerine ve sağlıklarına zarar veren davranışlardır (AÇMER, 2013; Pişkin, Öğülmüş ve Boysan, 2013).

Kadına Yönelik Şiddet :

Kadına fiziksel ve psikolojik zarar veren, inciten ve özgürlüklerini kısıtlayan her türlü eylemdir (Subaşı ve Akın, 2012).

Sporda Şiddet:

Spor müsabakaları öncesinde, esnasında veya sonrasında bireyler arasında görülen psikolojik veya fiziksel şiddettir.

Okulda Şiddet:

Öğrencilerin kendi aralarında, öğrencilerle öğretmenler arasında veya okulun tüm çalışanları arasında yaşanan psikolojik veya fiziksel saldırı davranışlarıdır (Pişkin, Öğülmüş ve Boysan, 2013).

İş Yerinde Psikolojik Baskı (Mobbing):

İş yerinde yaşanan psikolojik baskı, şiddet, taciz ve her türlü rahatsız edici davranışlardır (TBMM, 2013).

Siber Zorbalık:

Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak bireylere, toplumun bir bölümüne veya tamamına, kamu kurum ve kuruluşlarına zarar verme eylemleridir (Arıcak, 2011).

Önceki sayfada yer alan şiddet türleri, toplumda iletişim ve dayanışmayı ortadan kaldırmanın yanı sıra insanların toplum içinde birbirine yabancılaşmasına sebep olmaktadır. Dolayısıyla toplum birlik ve beraberliği tehdit ederek toplumsal barış ortamının bozulmasına da zemin hazırlamaktadır.

Toplumda demokratik ortamı ve huzuru bozan faktörlerden birisi de şiddetin ileri seviyesi olan terördür. Terör hem ülkemizde hem de dünyada barış ve uzlaşının önündeki en önemli tehditlerden birisidir. Bu tehdit günümüzde öyle boyutlara ulaşmıştır ki ülkemizde ve dünyada yaşayan pek çok masum insan en önemli temel hakkı olan yaşama hakkını kaybetmektedir. Bu tehdidin ortadan kaldırılabilmesi, barış ve uzlaşma ortamının oluşturulabilmesi için teröre neden olan unsurların belirlenerek ortadan kaldırılması gerekmektedir. Bunun için de insan haklarına duyarlı ve terörün her türlüşüne karşı olan bilinçli bireylerin yetiştirilmesinde demokratik vatandaşlık eğitimine çok önemli bir görev düşmektedir. Ayrıca yönetimlerin de demokrasi ve insan hakları konularına daha çok özen göstermeleri gerekmektedir.

TERÖR

Genellikle siyasal amaçla planlı bir şekilde sivillere veya resmi kurumlara karşı baskı, yıldırma ve her türlü şiddet hareketidir (Küçükcan, 2010)

DÜŞÜNELİM-YAZALIM

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının toplumda şiddeti önleme kapsamında komisyonlar oluşturduğunu düşününüz. Bu komisyonların görevi, barışçıl davranışların sergilendiği huzurlu bir ortam oluşturulması için neler yapılması gerektiği konusunda çalışmalar yapıp rapor hazırlamaktır. İkişerli gruplar hâlinde sizlerin de bu komisyonlardan birinde görevli uzman olduğunuzu varsayınız. Aşağıdaki şiddet türlerinden birini seçerek gruplar hâlinde, seçtiğiniz şiddet türü ile ilgili yapılması gerekenleri tabloda görülen ilgili boşluğa yazınız.

ŞİDDET TÜRLERİ: Kadına yönelik şiddet, çocuğa yönelik şiddet, okulda şiddet, sporda şiddet, iş yerinde psikolojik baskı (mobbing), siber zorbalık.

Seçilen Şiddet Türü

Alınacak Önlemler

Ne Kadar Sevgi O Kadar Barış

Toplumsal yapının sağlıklı bir şekilde sürdürülmesi için hepimize görevler düşmektedir. Demokrasi kültürünün de en önemli değerlerinden olan sevgi, saygı, hoşgörü, dayanışma, iş birliği ve diğerkâmlık toplumsal bütünlüğün devamı için gereklidir. Bireysel olarak hepimizin davranışlarında yer alması gereken bu temel nitelikler her türlü şiddetin de çözümünde en etkili anahtardır.

BİREYSEL ÇALIŞMA

Aşağıda, şiddet davranışlarını artıran veya şiddet davranışlarını olumlu yönde değiştiren iki farklı türden sebep ve sonuç durumları yer almaktadır. Örnek olarak ikişer duruma yer verilmiştir. Diğer boşlukları doldurmanız beklenmektedir.

Ne kadar	<u>bencillik</u>	o kadar	<u>yalnızlık</u>
Ne kadar	<u>aşgözlülük</u>	o kadar	<u>doyumsuzluk</u>
Ne kadar	<u> </u>	o kadar	<u> </u>
Ne kadar	<u> </u>	o kadar	<u> </u>
Ne kadar	<u> </u>	o kadar	<u> </u>
Ne kadar	<u>güven</u>	o kadar	<u>huzur</u>
Ne kadar	<u>sevgi</u>	o kadar	<u>barış</u>
Ne kadar	<u> </u>	o kadar	<u> </u>
Ne kadar	<u> </u>	o kadar	<u> </u>
Ne kadar	<u> </u>	o kadar	<u> </u>

Türkiye'nin Dünya Barışına Katkısı

Bu dersin sonunda, uluslararası barışın sağlanması ve korunması için ülkemizin dünya barışına nasıl katkı sağlayabileceği konusunda fikirler üretebileceksiniz.

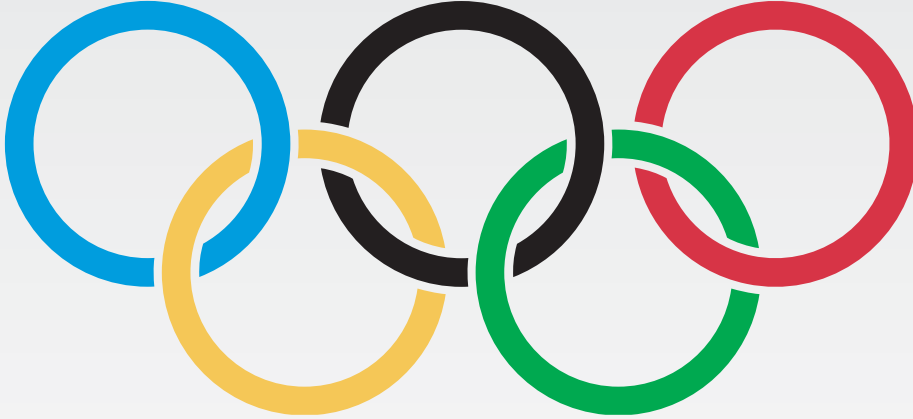
Bu konuda ne biliyorum?

- 1) Dünya barışı ne demektir?
- 2) Türkiye, yakın çevresindeki çatışmaları sona erdirmek için neler yapmaktadır?
- 3) Türkiye'nin dünya barışına katkıları nelerdir?

DÜŞÜNME ZAMANI

Aşağıdaki görseli inceleyerek ilgili soruları cevaplayınız.

Görsel 5.4. .... Sembolü

- 1) Yukarıda verilen görsel neyin sembolüdür? Boş bırakılan yere yazınız.
- 2) Bu sembolün anlamı sizce nedir?
- 3) Atatürk, "Yurtta barış, dünyada barış." sözünü hangi tecrübelerden dolayı söylemiş olabilir?
- 4) Atatürk, yukarıdaki sözüyle Türkiye Cumhuriyeti'ne hangi misyonu yüklemiştir?

Dünya Barışı ve Türkiye

Dünyada kalıcı ve sürekli bir barış için insanların kendi kendileriyle ve çevreleriyle barışık olmaları gereklidir. Dünya çapında barış ancak ülkeler arasında da barış ve huzur ortamı sağlandığında gerçekleşir. Tıpkı bireylerin kendi aralarındaki çatışmalara uzlaşmacı çözümler bulması gibi devletler de savaştan aralarındaki sorunlara barışçıl çözümler üretebilirler. Bu tür çözümler bazen sözel olduğu gibi bazen de yazılı anlaşmalarla sağlanabilir. Kişinin kendisiyle barışık olması nasıl toplumsal ve dünya barışına katkı sağlıyorsa, dünyada barışın olmaması da bireyin iç barışını olumsuz yönde etkilemektedir. Her gün televizyon ve gazetelerde savaş ve çatışma haberleriyle karşılaşan birinin iç huzurunun olması düşünülemez.

SORU-YORUM

İnsanlar sürekli barış ve huzur içinde yaşamamanın yollarını aramışlardır.

*Sizce bunu başardıklarını söyleyebilir miyiz?
Nedenleriyle tartışınız?*

Ülkelerin birbirleriyle çatışmalarının çeşitli nedenleri vardır. Bu nedenler arasında dinî ve kültürel farklılıkları, toprak anlaşmazlıkları, siyasi anlaşmazlıkları ve kaynakların dağılımındaki eşitsizliği sayabiliriz. Dünyada barışın sağlanması ve sürdürülebilmesi için ülkelere sorumluluklar düşmektedir. Dış politika anlayışını Atatürk'ün "Yurtta barış, dünyada barış." ilkesinden alan Türkiye, geçmişten günümüze dünyada barışın oluşturulması ve korunmasına önemli katkılar yapmıştır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Kurtuluş Savaşı'nın hemen ardından Atatürk'ün önderliğinde Türkiye, komşularımız ve diğer dünya ülkeleriyle dostane ilişkiler geliştirmiştir. Atatürk, 1937 yılında Ankara'yı ziyaret eden Romanya'nın Dışişleri Bakanı ile yaptığı görüşmede dünya barışının önemini şu sözlerle belirtmiştir:

"İnsan mensup olduğu milletin varlığını ve saadetini düşündüğü kadar bütün cihan milletlerinin huzur ve refahını da düşünmeli ve kendi milletin saadetine ne kadar kıymet veriyorsa bütün dünya milletlerinin saadetine hadim olmaya elinden geldiği kadar çalışmalıdır. Çünkü dünya milletlerinin saadetine de çalışmak diğer bir yoldan kendi huzur ve saadetine çalışmak demektir. Dünyada ve dünya milletleri arasında sükun, vuzuh ve iyi geçim olmazsa bir millet kendi kendisi için ne yaparsa huzurdan mahrumdur.

En uzakta zannettiğimiz bir hadisenin bize bir gün tesir etmeyeceğini bilemeyiz. Bunun için beşeriyetin hepsini bir vücut ve her milleti bunun bir uzvu addetmek icap eder. Bir vücudun parmağının ucundaki acıdan diğer bütün aza müteessir olur" (TSK, 2013a).

Hadim: Hizmet eden
Vuzuh: Açıklık
Beşeriyet: İnsanlık
Addetmek: Saymak
Müteessir: Üzüntülü
(TDK, 2013)

SORU-YORUM

Türkiye'nin günümüzde dünya barışına katkı sağlamak için ne tür faaliyetler yürüttüğünü biliyor musunuz? Türkiye hangi uluslararası kuruluşlarla birlikte çatışmalara çözüm aramaktadır?

Türkiye uluslararası barış ve güvenliği koruma amacıyla kurulan Birleşmiş Milletler'in kurucu üyelerindendir. Türkiye'nin uluslararası barışı destekleme adına ilk deneyimi 1950'de, tugay düzeyindeki bir askeri birlikle Kore Savaşı'na katılmasıdır. Türkiye, Kore'de 1950-1953 yılları arasında dönüşümlü olarak toplam 15.000 personel görevlendirmiştir. Soğuk Savaş sonrası dönemde, Türkiye'nin barışı destekleme faaliyetlerine katkısı, dikkate değer bir biçimde artış göstermiştir. Bu dönemde Türkiye, Somali'den Bosna Hersek'e, Arnavutluk'tan Makedonya'ya, Kongo'dan Irak ve Libya'ya kadar dünyanın çok değişik coğrafyalarında, farklı düzey ve biçimlerde barışı destekleme faaliyetlerine katılmıştır.

Türkiye hâlâ Bosna Hersek, Kosova, Afganistan, Lübnan, Darfur ve Aden Körfezi'nde uluslararası barışa katkılar sunmaktadır (TSK, 2013b).

SORU-YORUM

Türkiye'nin dünyada kalıcı barışı tesis etmek adına devam ettirdiği faaliyetler nelerdir? Bu faaliyetler diğer ülkelerin barışa katkısı ile karşılaştırıldığında insani ve çıkar ilişkileri açısından nasıl değerlendirilebilir?

Türkiye'nin uluslararası barışa katkı yapmak için attığı önemli adımlardan birisi de, İspanya ile birlikte 2005 yılında başlatılan medeniyetler ittifakı girişimidir. Bu girişim; tüm toplumların kalkınma, güvenlik, çevre ve refah konularında birbirlerine bağımlı olduklarını temel alarak öncelikle ön yargı, yanlış algılama ve kutuplaşmayla başa çıkmak amacıyla ortak siyasi bir irade oluşturmayı amaçlamıştır. Başlatıldığı günden bu yana önemli aşamalar kaydeden bu girişim, bugün kültürler ve dinler arası diyalog bağlamında en önde gelen projelerden biri konumuna gelmiştir. Medeniyetler İttifakı, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından da benimsenerek bir BM girişimi hâlini almıştır (MFA, 2013).

SOĞUK SAVAŞ

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Doğu Bloku ülkeleri ile Batı İttifakı arasında devam etmiş olan, uluslararası siyasi ve askeri gerginliktir.

[illegible]

Dünya Barışı İçin Çalışan Uluslararası Kuruluşlar

Bu dersin sonunda, dünya barışı için faaliyet yürüten önemli bazı uluslararası kuruluşları tanıyacaksınız.

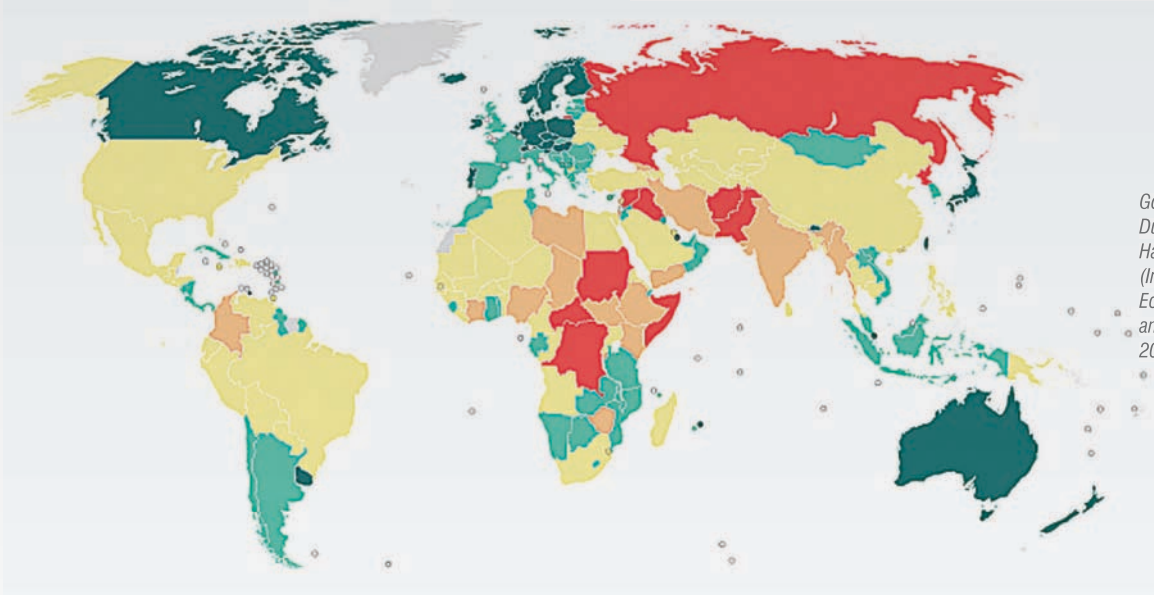
Bu konuda ne biliyorum?

- 1) Dünya barışını sağlamak ve korumak için çalışan uluslararası kuruluşlardan hangilerini biliyorsunuz?
- 2) Dünya barışını sağlamak adına çalışan kuruluşlar ne tür faaliyetler yürütmektedir?

DÜŞÜNME ZAMANI

Aşağıdaki görseli inceleyerek ilgili soruları cevaplayınız.

Görsel 5.6.
Dünya Barışı
Haritası
(Institute for
Economics
and Peace,
2012)

Çok Yüksek Yüksek Orta Düşük Çok Düşük Bilgi Yok

- 1) Haritadan yola çıkarak dünyadaki barış ve çatışma ortamları hakkında neler söyleyebilirsiniz?
- 2) Dünyadaki çatışmaların barışçıl yollarla çözümü için uluslararası topluma ne gibi sorumluluklar düşmektedir?

Dünyada Barış

Dünya üzerinde pek çok ülkede savaş ve iç karışıklık gibi çatışma durumlarının olduğu görülmektedir. Bu çatışma durumları, bazen bir ülkenin kendi içinde, bazen de ülkeler arasında yaşanmaktadır. Bu gibi durumlarda barışın sağlanması ve sürdürülmesi için birtakım girişimlerde bulunulması gerekmektedir. Yaşanan çatışmaların çözümü için üçüncü bir gücün devreye girmesi söz konusu olmaktadır. Bu üçüncü güç, genellikle dünya devletlerinin ortak girişimiyle oluşturulan uluslararası kuruluşlardır. Barışın tesis edilmesinde her devletin üzerine düşen sorumlulukları vardır ve her devlet bu sorumlulukları yerine getirirken diğer devletlerle iş birliği içerisinde bulunmalıdır. Savaşların meydana gelmemesi ve barışın devamlılığının sağlanması için mücadele eden uluslararası kuruluşlara destek verilmelidir.

Dünyada yaşanan çatışma ve istikrarsızlıklar uluslararası kuruluşların çabaları ile en az seviyeye indirilmeye çalışılmaktadır. Uluslararası barış ortamı; Birleşmiş Milletler (BM), Avrupa Konseyi (AK) ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AIHM) ile uluslararası gönüllü kuruluşlar ve üye ülkelerin de destekleri ile sürdürülmektedirler. Üye ülkelerin dünyanın herhangi bir bölgesinde yaşanan çatışmaları engellemede tek başına yetersiz kalması durumunda ortak kararlar alınmakta ve üye devletlerin bu kararlara uyması beklenmektedir.

Dünya Barışı ve Güvenliği İçin Çalışan Önemli Bazı Uluslararası Kuruluşlar

Tablo 5.3. Dünya Barışı ve Güvenliği İçin Çalışan Önemli Bazı Uluslararası Kuruluşlar

Tablo 5.3'ü inceleyiniz.

KURULUŞ

AÇIKLAMA

**Birleşmiş
Milletler
(BM)**

BM'nin kuruluş çalışmaları 14 Ağustos 1941 tarihli Atlantik Bildirisi ile başlamış, nihai kuruluş imzası 25 Nisan 1945'te imzalanmıştır. BM anlaşmasını elliye yakın ülke imzalamış olup Türkiye BM'nin asil üyesidir.

BM, savaşları ve barışa yönelik tehditleri önlemek, ülkeler arasında barışçıl ilişkiler kurmak, uluslararası ekonomik ve sosyal iş birliğini sağlamak amacıyla kurulmuştur (MFA, 2013).

BM'ye bağlı olarak çalışmalar yürüten UNESCO, Uluslararası Adalet Divanı, Mülteciler Yüksek Komiserliği gibi alt birimler de bulunmaktadır.

**Birleşmiş Milletler
Eğitim, Bilim ve
Kültür Kurumu
(UNESCO)**

UNESCO, Birleşmiş Milletlerin bir özel kurumu olarak milletlerarası bir iş birliğine dayanarak bilim, kültür ve eğitim yolu ile dünyanın barış ve güvenliğini korumak amacıyla 1946 yılında kurulmuştur. Türkiye, UNESCO Sözleşmesini 20 Mayıs 1946 tarihinde imzalamıştır.

UNESCO' nun Amacı:

- * Milletlerarası karşılıklı tanışmayı ve anlaşmayı sağlayarak dünya insanlarını birbirine yaklaştırmak,
- * Halk eğitimini sağlamak ve dünyanın geri kalmış yerlerindeki insanlara bilim ve kültür kaynaklarını götürmek,
- * Barışın korunmasını sağlamaktır.

AÇIKLAMA

KURULUŞ

Uluslararası Adalet Divanı (ICJ), 1946 yılında Birleşmiş Milletler'in başlıca yargı organı olarak kurulmuştur. Sadece devletlerin davalarını görüşen bu Divan, özel kişilere açık değildir. Bir devlet dava açtığı takdirde, Uluslararası Adalet Divanının aldığı karara da saygı duymak zorundadır. Davaları karara bağlama aşamasında, hâkimlerin ortak bir karar vermesi gerekir.

Uluslararası Adalet Divanı;

**Uluslararası
Adalet
Divanı**

- * Sırbistan ve Karadağ'ın soykırım suçunu önleme ve cezalandırma anlaşmasının kurallarını çiğnediği iddiasıyla Bosna Hersek'in açtığı davayı ele almıştır.
- * 2004 yılında, işgal edilmiş Filistin topraklarının etrafına İsrail tarafından duvar çekilmesinin, uluslararası hukukun ihlali anlamına geldiği kararına varmıştır.
- * Nijerya ve Kamerun arasında toprak ihtilaflarına sebep olan Bakassi yarımadasının yönetimini, 2002 yılında Kamerun'a vermiştir (UNICEF, 2013).

Ülkeler arasındaki çatışmaların sona erdirilmesi amacıyla bazen BM üyesi ülkelerin askerî güçleri duruma müdahale eder. BM adına barış için askerî operasyon ve faaliyet yürüten bu güç, Barış Gücü olarak tanımlanır. Birleşmiş Milletler Barış Gücü askerleri çatışma bölgelerinde görev yaparken BM de barışın sağlanması adına çalışmalarını sürdürür (UNICEF, 2013). Türk askerlerinin de görev yaptığı Birleşmiş Milletler Barış Gücü; Batı ve Orta Afrika'da, Orta Asya ve Orta Doğu'daki çatışma bölgelerinde barışın inşası, korunması ve istikrarın sağlanması görevini yürütmek için ön temsilcilik oluşturmuştur (TSK, 2013b).

**Birleşmiş Milletler
Barış Gücü**

BM Mülteciler Yüksek Komiserliğinin amacı, savaşlar nedeniyle yerlerinden edilmiş insanlara yardım etmektir. Günümüzde dünyada yaklaşık 43 milyon yerlerinden edilmiş insan bulunmaktadır. BM Mülteciler Yüksek Komiserliği bugün 36.4 milyondan fazla kişi ile ilgilenmektedir (UNICEF, 2013).

**Birleşmiş Milletler
Mülteciler Yüksek
Komiserliği**

Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı (AGİT), Avrupa'da güvenliğin artırılmasına yönelik konferanslar diplomasisi olarak ortaya çıkmıştır. Türkiye en başından beri AGİT sürecine aktif olarak katılmış ve AGİT ilkelerini benimsemiştir. AGİT'in amacı, dünya barışını korumak, ihtilafları çözmek ve krizleri önlemektir.

**Avrupa Güvenlik
ve İş Birliği
Teşkilatı (AGİT)**

İlk adı İslam Konferansı Örgütü olan İslam İş Birliği Teşkilatı (İİT), İslam dünyasını ilgilendiren gelişmelerin artması, Müslüman ülkeler arasında iş birliğini ve dayanışmayı geliştirmek amacıyla 25 Eylül 1969'da kurulmuştur. Örgütün adı 2011 tarihinde İslam İş Birliği Teşkilatı olarak değiştirilmiştir. Elli beş İslam ülkesi İİT'nin üyesidir. Türkiye, İslam İş Birliği Teşkilatı'nın faaliyetlerine kuruluş aşamasından itibaren katılmıştır.

**İslam İş Birliği
Teşkilatı (İİT)**

İİT'nin Amacı;

- * Üye devletler arasında İslam dayanışmasını geliştirmek,
- * Ekonomik, sosyal, kültürel, bilimsel ve diğer alanlarda iş birliğini güçlendirmek,
- * Filistin halkına sağlanan desteği koordine etmek, haklarını tekrar kazanması ve topraklarını kurtarması için yardım etmek,
- * Sömürgeciliğin her şeklini ortadan kaldırmaya çalışmak ve bütün Müslüman ülkelerin ulusal haklarını korumak için verdikleri mücadeleyi desteklemektir.

[illegible]

Ne Öğrendim?

Sevgili öğrenciler;

Bu bölümde yer alan sorular beşinci temada neler öğrendiğinizi ortaya çıkarmak, varsa yanlışlarınızı düzeltmek ve/veya eksik bilgilerinizi tamamlamak amacıyla hazırlanmıştır. Soruları dikkatlice okuyup cevaplandırmanız beklenmektedir. Bütün soruları tamamladıktan sonra cevaplarınızı öğretmenin ve sınıf arkadaşlarınızla tartışınız.

A- Aşağıdaki soruları okuyunuz. Doğru cevabın bulunduğu seçeneği işaretleyiniz.

- 1- "İlk önce kendi içinizde barışı sağlayın, sonra başkalarına da barış getirebilirsiniz.." **diyen Thomas A. Kempis'e göre dünyaya barış getirmek için ilk yapılması gereken nedir?**
A) Dünya barışı için gösteri yapılması
B) Atom bombalarının yok edilmesi
C) Kitlelerin eğitimi
D) Bireyin iç barışının sağlanması
E) Birleşmiş Milletlerin harekât yapması
- 2- **Çatışmaların çözümü sırasında bir ara bulucunun aşağıdakilerden hangisini yapması doğru değildir?**
A) Çözüm önerisinde bulunma
B) Durumu yansıtmaya ve özetleme
C) Sorunun anlaşılmasına yardım etme
D) Taraflardan birini suçlama
E) Çatışma çözme becerilerini kullanma
- 3- **Aşağıdakilerden hangisi Türkiye'nin geçmişten günümüze dünyada barışın oluşturulması ve korunmasında yaptığı katkılardan biri değildir?**
A) Kore Savaşı'na katılmak
B) Medeniyetler İttifakı girişimi
C) Birleşmiş Milletler kurucu üyeliği
D) Gelişmekte olan ülkelere yardım etme
E) Temel insan hakları için şiddet içermeyen mücadelelere katılma
- 4- **Çatışmaların etkili çözümü için seçilen hakemin "yan tutmama" ve "eşit mesafe"de olması hakemin hangi önemli özelliğini gösterir?**
A) Yetki   B) Öngörü   C) Tarafsızlık   D) Şefkat   E) Saygı

5- Aşağıdakilerden hangisi dünya barışını açıklamaktadır?

- A) Tüm ülkelerin hem kendi içinde hem de kendi aralarında savaş ve çatışmalardan uzak, barış ve uyum içinde olmaları
- B) Kötülükten, kavgalardan, savaşlardan kurtuluş, uyum, birlik, bütünlük, sükûnet, sessizlik, huzur içinde yaşanması
- C) Dünyadaki tüm bireylerin kendi içinde bir denge, sakinlik, huzur içinde olmaları
- D) Tüm ülkelerin silahsızlanması, küresel güvenlik, sosyal adalet ve çevrenin korunması
- E) Tüm insanların insan hakları, bağımsızlık mücadelesi veren halklarla dayanışma için mücadele etmesi

B- Aşağıda dünya barışını sağlamak ve korumak için çalışan kuruluşlar ile bu kuruluşların amaçları karışık olarak verilmiştir. Bu kuruluşları amaçlarıyla/özellikleriyle eşleştiriniz.

Kuruluşun adı	Kuruluşun adı Kuruluşun amacı / özelliği
1. Birleşmiş Milletler	a) Milletlerarası bir iş birliğine dayanarak ilim, kültür ve eğitim yolu ile dünyanın barış ve güvenliğini korumak amacını güder.
2. Uluslararası Adalet Divanı (ICJ)	b) Savaşlar nedeniyle yerlerinden edilmiş insanlara yardım etmeyi amaçlar.
3. Birleşmiş Milletler Barış Gücü	c) Birleşmiş Milletlere bağlı olan ve toplum sağlığıyla ilgili uluslararası çalışmalar yapar.
4. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği	d) Çatışma bölgelerinde barışın inşası, korunması ve istikrarın sağlanması görevini yürütmekle görevlidir.
5. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT)	e) Hükûmetlerin iç ticaret yasalarını ve düzenlemelerini nasıl yapacakları hususunda yasal bir çerçeve ortaya koymaktadır
6. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO)	f) Birleşmiş Milletler'in başlıca yargı organıdır. Sa-dece devletlerin davalarını görüşür, özel kişilere açık değildir.
7. İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT)	g) İkinci Dünya Savaşından sonra maddi ve manevi büyük kayıplara uğrayan Avrupa'da güven ve iş birliğinin sağlanması amaçlar.
8. Avrupa Konseyi (AK)	h) Müslüman ülkeler arasında iş birliğini ve dayanışmayı geliştirmek amaçlar.
	i) Savaşları ve barışa yönelik tehditleri önlemek, ülkeler arasında ilişkiler kurmak, uluslararası ekonomik ve sosyal işbirliğini sağlamak amacıyla kurulmuştur.
	j) Avrupa'da güvenliğin artırılmasına yönelik olarak konferanslar diplomasisi olarak ortaya çıkmıştır.

C- Aşağıdaki soruları kısaca cevaplayınız.

- 1- Dünyanın en güzel kadınının/erkeğinin seçildiği bir yarışmada birinci olan kadının/erkeğin en büyük hayali dünya barışına katkı sağlamaktı, ancak bu güzel kadın/erkek barışa nasıl katkı sağlayabileceği konusunda kararsız kaldı ve senden yardım istiyor. Ona neler söyledin?

- 2- Sınıfta bir grup çalışması yapmanız gerekiyor. Grup üyelerinin bazıları sizinle aynı fikirde olmadığı zaman bu durumla nasıl başa çıkarsınız? Açıklayınız.

- 3- Sizce sık sık şiddet içerikli olayların meydana gelmesinin toplumdaki bireylerin yaşamları üzerinde etkisi/etkileri var mıdır? Açıklayınız.

- 4- Öğretmeniniz/arkadaşlarınız/aile üyeleri çatışmaları çözme konusunda barışçıl yolları teşvik etmek için hangi bilgi, beceri ve yöntemler kullanıyorlar? Kullanılan bu bilgi, beceri ve yöntemleri açıklayınız.

- 5- Günümüzde dünya barışına katkı sağlamak için ülkemiz ne tür faaliyetler yürütmektedir? Örnek vererek açıklayınız.

D- Aşağıdaki çatışma durumlarına uygun barışçıl çözüm önerilerinizi yazı/ çizim/şiiir v.b. ile ifade ediniz.

- 1- Şehirlerarası otobüse bindiniz ve oturduğunuz koltuğun biletinin sizden başka bir kişiye daha satıldığını fark ettiniz. Bileti alan diğer kişi sizi oradan kalkmaya zorluyor. Bu durumla nasıl baş edersiniz?

- 2- Bahçenize ceviz ağacı diktiniz, ancak komşunuz ağacın köklerinin kendi bahçesine doğru uzamasından rahatsız olduğunu belirtti ve ağacı kesmenizi istiyor. Bu durumla nasıl baş edersiniz?

- 3- Oturduğunuz binada yönetim toplantısında ayakkabıların dairelerin kapılarının dışında bırakılmaması kararı alındı ancak komşularınız hâlâ ayakkabılarını dışarı bırakarak, hem görüntünün çirkinleşmesine hem de insanların takılmasına sebep oluyor. Bu durumla nasıl baş edersiniz?

E- Bu temada neler öğrendiğinizi aşağıdaki boşluğa yazınız.

Yeni öğrendiğim kavramlar, olgular, bilgiler, düşünceler

Bu temadaki konularla ilgili duygularım, kendimle ilgili keşiflerim, değerler veya inançlarımdaki değişiklikler

Yeni becerilerim, eskisine göre farklı davranacağım durumlar, eyleme/harekete geçeceğim konular, sorumluluk alacağım sorunlar

F- Aşağıdaki performans görevlerinden birini seçiniz. On beş gün içinde tamamlayıp öğretmeninize teslim ediniz.

- Televizyon kanalları için çatışmaların çözümü ve şiddetin önlenmesi konusunda bir bilgilendirme filmi hazırlanacaktır. Bu filmin senaryosu için önerileriniz nelerdir? Örnek vererek açıklayınız.
- Çocuklara yönelik şiddetin ortadan kaldırılması için bir kampanya hazırlamanız gerekiyor. Neler yaparsınız?

A

Aktif vatandaş

Günlük yaşamında toplumun sorunlarını ön plana alan ve bu çerçevede insan hakları ve demokrasiyle uyumlu bir şekilde sorunların çözümü için harekete geçen katılımcı vatandaşdır.

Aktif vatandaşlık

İnsan hakları ve demokrasiyle uyumlu, karşılıklı saygıya dayanan, şiddet içermeyen bir şekilde politik, sosyal yaşama ve sivil topluma katılım durumudur.

Ara buluculuk

İki veya daha fazla birey arasında yaşanan çatışmaların giderilmesi için üçüncü kişilerin çatışma çözme ve iletişim becerilerini kullanarak çatışmanın çözümüne yardımcı olmasıdır.

Ayrımcılık

İnsanları, belli bir gruba ait oldukları için dezavantajlı duruma koyup, ona göre davranma durumudur.

B

Bozunma

Birleşik bir maddenin daha yalın bileşiklere veya bileşenlere tek yönlü olarak ayrılmasıdır.

C

Cumhuriyet

Oy hakkına sahip vatandaşlar tarafından belirli aralıklarla yapılan seçimler sonucunda yöneticilerin seçilmesine dayanan devlet şeklidir.

D

Değer

Bireylerin düşünce, tutum ve eylemlerinde birer standart olarak ortaya çıkan kültürel öğelerdir.

Demokrasi

Kişilerin, grupların, sınıfların vb. kendilerini ilgilendiren ya da ilgilendirebilecek konularda alınacak kararların oluşumuna katılmalarıdır.

Demokrasi kültürü

Toplumu oluşturan bireylerin, demokrasinin ilke ve değerlerini benimseyerek yaşam biçimi hâline getirmesidir.

Demokratik vatandaşlık bilinci: Vatandaşın; haklarının, özgürlüklerinin, görev ve sorumluluklarının farkında olmasıdır.

Dezavantajlı gruplar

Toplumdaki diğer insanlardan farklı olarak kendi kendine yetmede, sorunlarını tek başına çözmede ve hayatla başa çıkmada sınırlılıklar yaşayan ve diğer insanların yardımına ihtiyaç duyabilen gruplardır.

Dijital vatandaşlık

İnternet ağı üzerinden toplumsal yaşama katılma becerisidir.

Doğal çevre

İnsanların içinde yaşadığı, diğer canlılarla karşılıklı olarak etkileşim içinde bulundukları, fiziki, sosyal ve kültürel ortamla birlikte dağlar, ovalar, çayırklar, ormanlar, göller, denizler, ırmakların bulunduğu insan faaliyetlerinin henüz değiştiremediği çevredir.

Doğrudan demokrasi

Halkın egemenliğini bizzat ve doğrudan doğruya kullandığı demokrasi tipidir.

Ekolojik denge	İnsan ve diğer canlıların varlık ve gelişmelerini doğal yapılarına uygun bir şekilde sürdürebilmeleri için gerekli olan şartların bütünüdür.
Empati	Bir insanın, kendisini karşısındaki insanın yerine koyarak onun duygularını ve düşüncelerini doğru olarak anlamasıdır.
Engellilik	Fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal engellerden dolayı toplumsal yaşama diğer bireylerle eşit düzeyde katılım fırsatlarının kaybı veya eksikliğidir.
Erasmus programı	Avrupa Birliğine üye ve aday olan ülkelerin üniversite öğrencilerinin öğrenimlerinin bir bölümünü yurt dışında sürdürmelerine olanak veren bir öğrenci değişim programıdır.
Eşitlik	Kişilerin dil, din, ırk, cinsiyet, sınıf, yetenek veya statü ayrımı yapılmaksızın insan olarak aynı değere sahip olmasıdır.
Etik	Kişilerin birbirleriyle ilişkilerinde değerlendirmelerini ve eylemlerini belirlerken başvurdukları değerlendirme, davranış normları ve sistemleridir.
Geri dönüşüm	Yeniden değerlendirilme imkânı olan atıkların çeşitli fiziksel ve/veya kimyasal işlemlerden geçirilip tekrar üretim sürecine dâhil edilmesidir.
Hak	Genel olarak kişinin toplumdan isteyebileceği, talep edebileceği ve kullanabileceği meşru gerekçesi olan bir iddiadır.
Hukuk	Hakların korunması için yapılmış yazılı sözleşmedir.
Hesap verebilirlik	Karar alıcıların ve uygulayıcıların yetkilerini kullanmalarından ve yapmış oldukları faaliyetlerden sorumlu tutulmalarıdır.
İç savaş	Bir ülkenin içindeki organize olmuş grupların birbiriyle savaş hâlinde olması durumudur.
İçsel barış	İç çatışmalardan arınarak fiziksel, zihinsel ve ruhsal olarak kendini iyi tanıma ve olduğu gibi kabul etmedir.
İnsan hakları	İnsanın dil, din, ırk, cinsiyet, sosyal statü, yetenek gibi farklılıkları dikkate alınmaksızın sırf insan olduğu için doğuştan sahip olduğu haklardır.
İsraf	Gereksiz yere para, zaman, emek vb.ni harcama, savurganlık.
İş yerinde psikolojik baskı (Mobbing)	İş yerinde yaşanan, psikolojik baskı, şiddet, taciz ve her türlü rahatsız edici davranışlardır.

E

G

H

İ

K

Kaçınma

Taraflardan birisinin, diğerinin isteklerine kayıtsız kalması durumudur.

Kadına yönelik şiddet

Kadına fiziksel ve psikolojik olarak zarar veren, kadını inciten ve kadının özgürlüklerini kısıtlayan her türlü eylemdir.

Kalıp yargı

Belli bir nesneye ya da gruba ilişkin bilgi boşluklarını dolduran, böylece onlar hakkında karar vermeyi kolaylaştıran, önceden oluşturulmuş birtakım izlenimler, atıflar bütünü olarak zihnimizde oluşturduğumuz imgelerdir.

Kamu denetçiliği kurumu (Ombudsmanlık):

Vatandaşlar arasında oluşan hak ve özgürlük ihlalleri ve uygulamadan doğan adaletsizlikleri incelemek, araştırmak ve çözmek için çalışan bir kurumdur.

Kuvvetler ayrılığı

Yasama, yürütme ve yargının, görev ve yetkilerinin birbirinden ayrılmasıdır.

Küresel ısınma

İnsanlar tarafından atmosfere salınan gazların sera etkisi yaratması sonucunda dünya yüzeyinde sıcaklığın artmasıdır.

M

Mübadele

Değişim, değiş-tokuş.

O

Okulda şiddet

Öğrencilerin kendi aralarında, öğrencilerle öğretmenler arasında veya okulun tüm çalışanları arasında yaşanan psikolojik veya fiziksel saldırı davranışlarıdır.

Ö

Ön yargı

Bir grup hakkında gerçek bilgiye sahip olmadan varılan olumsuz duygular ve tutumlardır.

Özgürlük

Kişinin başkalarının özgürlüğüne zarar vermeden kendi iradesiyle istediğini düşünüp yapabilmesidir.

Özerk birey

Seçimlerini dış etkilere ve şartlanmalardan bağımsız şekilde ve iç sesi doğrultusunda yapabilen kişidir.

S

Siber zorbalık

Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak bireylere, toplumun bir bölümüne veya tamamına, kamu kurum ve kuruluşlarına zarar verme eylemleridir.

Soğuk savaş

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Doğu Bloku ülkeleri ile Batı İttifakı arasında devam etmiş olan, uluslararası siyasi ve askeri gerginliktir.

Sorumluluk

Kişilerin kendisine, diğer insanlara, devlete ve topluma karşı üstlendiği görevler ve bunlara karşı davranışlarının sonuçlarına sahip çıkmasıdır.

Sporda şiddet	Spor müsabakaları öncesinde, esnasında veya sonrasında bireyler arasında görülen psikolojik veya fiziksel şiddettir.	S
Şeffaflık	Kararların, kurallar ve düzenlemeler doğrultusunda alınması ve uygulanması, alınan kararlardan etkileneceklerin bilgiye erişiminin sağlanması ve bu bilginin de ulaşılabilir, anlaşılır ve somut olması prensibidir.	S
Şiddet	Güç veya kudret kullanılarak canlı veya cansız varlıklara fiziksel veya ruhsal açıdan verilen her türlü zarardır.	S
Telif hakkı	Bir fikir veya sanat eserini yaratan kişi veya kurumun bu eserden doğan ve yasalarla korunan mülkiyet hakkıdır.	T
Terör	Yıldırma, cana kıyma, yakıp yıkmak, korkutma ve tehdit etme gibi toplumsal bütünlüğü tehdit eden eylemlerdir.	T
Toplum ve doğayla barışık olma:	Toplumun ve doğanın değerlerini koruyarak toplum ve doğa ile uyumlu olma durumudur.	
Toplumsal cinsiyet	Kadın ile erkeğin sosyal ve kültürel açıdan tanımlanmasını, toplumların bu iki cinsi birbirinden ayırt etme biçimini, onlara verdiği toplumsal rolleri anlatmak için kullanılan kavramdır.	
Uluslararası toplum	Uluslararası ilişkilerin etkili bir şekilde yönetimi için devletlerin ortak değer ve ilkeler doğrultusunda oluşturdukları birlikteliktir.	U
Uyma	Taraflardan birisinin kendi isteklerini göz ardı ederek diğerinin isteklerini yerine getirmek için çaba harcamasıdır.	U
Uzlaşma	Taraflardan birisinin, diğerinin isteklerinden bir kısmını karşılamak için kendi isteklerinin bir kısmından vazgeçerek iki istek arasında bir orta yol bulma çabasıdır.	U
Vatandaş olma bilinci	Vatandaşların hak ve özgürlüklerinin farkında olması, onları kullanmak için harekete geçmesi ve kullanırken sorumlu davranmasıdır.	V
Yarı doğrudan demokrasi:	Egemenliğin kullanılmasının halk ile temsilcileri arasında paylaştırıldığı demokrasi tipidir.	Y

KAYNAKLAR

- Alkan, A. (2005). Yerel Yönetimler ve Cinsiyet. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Arıca, O.T.(2011). Siber Zorbalık: Gençlerimizi Bekleyen Yeni Tehlike, Kariyer Penceresi. 2(6), 10-12.
- Ateş, T. (1995). Demokrasi. Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Avrupa Konseyi (2008). Pusula: Gençlerle İnsan Hakları Eğitimi Kılavuzu. (Çev. Burcu Yeşiladalı), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Bozok, N. (2011). Ben Değerliyim Nar Taneleri: Güçlü Genç Kadınlar Mutlu Yarınlar Projesi Güçlenme Hikayeleri Biriktiriyor, Sosyolojik Değerlendirme Raporu. İstanbul: Boyner Yayınları.
- Crick, B. (2012). Demokrasi. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Çağlar, A. (2005). Okul Öncesi Dönemde Değerler Eğitimi. M. Sevinç (Ed.). Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar II. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Çayır, K. ve Ceyhan, M. A. (2012). Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çüçen, A. K. (2011). İnsan Hakları. Bursa: MKM Yayıncılık.
- Doğan, İ. (2011). Vatandaşlık Demokrasi ve İnsan Hakları. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Dökmen, Ü. (2006). Selam, İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Ecevit, Y. (2011). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisine Başlangıç. Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi. Y., Ecevit ve N. Karkiner (Ed.). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları. <http://eogrenme.anadolu.edu.tr/eKitap/SOS311U.pdf>
- Erdoğan, M. (2012). İnsan Hakları Teorisi ve Hukuku. 3. Baskı. Ankara: Orion Kitabevi.
- Erdugan, F.E. (2010). Türkiye’de Özürlü Yoksulluğu ve Mücadele Politikalarının Değerlendirilmesi: Ankara-Keçiören Örneği. Ankara: T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Yayın No:50.
- Flowers N. (Mart 2010), Pusulacık, Çocuklar İçin İnsan Hakları Eğitimi Kılavuzu, Çeviren: Metin Çulhaoğlu, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Geçtan, E. (2010). Zamane. İkinci Basım. İstanbul: Metis Yayınları.
- Gollob, R. ve Krapf, P. (Ed.) (2008). Living in Democracy; EDC/HRE Lesson Plans for Lower Secondary Level. Strasbourg: Council of Europe Publishing.

- Kabaklı, A. (1991). Yûnus Emre, İstanbul, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Keleş, Y. (2001). Canlılar Bilimi. Mersin: Mersin Üniversitesi Yayınları.
- Kepenekçi, K. Y. (2003). Demokratik Okul. Eğitim Araştırmaları Dergisi, 11, s.44-53.
- Kodaz, N. (2009). İçerik Düzenlemesi Yapılmış Metinlerin Öğrencilerin Cumhuriyet ve Demokrasi Kavramlarını Öğrenmelerine Etkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Koruklu, N. Ö. (2010). Kişilerarası İlişkilerde Çatışma ve Çatışma Çözme, A. Kaya (Ed.). Kişilerarası İlişkiler ve Etkili İletişim, s.223-252. Ankara: Pegem Akademi.
- Küçükcan, T. (2010). Terörün Sosyolojisi: Toplumsal Kökenleri Anlama İmkânı, Uluslararası İlişkiler, 6 (24) , s. 33-54.
- Mossberger, K. Tolbert, C. J. and McNeal, R. S. (2007) Digital Citizenship : The İnternet, Society and Participation. Cambridge, MA: MIT Press.
- Özkan, B. ve Gündoğdu, A. E. (2011). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Türkçede Atasözleri ve Deyimler. Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 6(3), 133-1147.
- Pişkin, M. Öğülmüş, S. ve Boysan, M. (2012). Güvenli Okul Ortamı Oluşturma Öğretmen ve Yönetici El Kitabı.
- Sevgi, A. (2012). Yûnus Emre’de İnsan Sevgisinin Evrensel Niteliği Üzerine. Turkish Studies, 7(1), 99-103. www.turkishstudies.net/Makaleler/1321141633_9_sevgiahmet_t.pdf 19.06.2013 tarihinde erişilmiştir.
- Sevinç, V. (2009). Çevre Bilimi. Ankara: Maya Akademi.
- Şahin, C. (2001). Coğrafyaya Giriş. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Taylor, S. E., Peplau, L. A. and Sears, D. (2007). Sosyal psikoloji. (Çev. Ali Dönmez). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Touraine, A. (2011). Demokrasi Nedir? Beşinci Baskı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- UNESCO (1998). Learning to Live Together in Peace and Harmony, Bangkok.
- UNESCO (2001). Learning the Way of Peace, New Delhi.
- Yıldız, K., Sipahioğlu, Ş. ve Yılmaz, M. (2008). Çevre Bilimi ve Eğitimi. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

İNTERNET KAYNAKLARI

- ABGS (2012). Avrupa Birliği Türkiye ilerleme raporu. http://www.abgs.gov.tr/files/2012_ilerleme_raporu_tr.pdf. 28.06.2013 tarihinde erişilmiştir.
- AÇMER (2013). Arabuluculuk. <http://www.web.deu.edu.tr/acmer/TR/arabuluculuk.html>, 03.07.2013 tarihinde erişilmiştir.
- AEP (2013). www.aep-bg.org/Brochure%20-%20BASIC%2, 05.07.2013 tarihinde erişilmiştir.
- AKATU (2013). Bilinçli tüketici ilkeleri. <http://www.akatu.org.br>. 01.07.2013 tarihinde erişilmiştir.
- Aktan, C. (2013). www.canaktan.org/politika/siyasal-rejim/parlementer.ht, 12.05.2013 tarihinde erişilmiştir.
- Atatürk Araştırma Merkezi(ATAM) (2013). Toplum, birey, millet yaşamı. <http://atam.gov.tr/birey-toplum-millet-yasami/> 27.06.2013 tarihinde erişilmiştir.
- Avrupa Konseyi (2006). Measuring active citizenship in Europe. http://compositeindicators.jrc.ec.europa.eu/Document/EUR%2022530%20EN_Active_Citizenship.pdf 14.04.2009 tarihinde erişilmiştir.
- Avrupa Konseyi (2003). Özürlülere yönelik fırsat eşitliği: Avrupa eylem planı <http://www.eyh.gov.tr/tr/html/8396/1.1#30102003>, 26.06.2013 tarihinde erişilmiştir.
- B.İ.H.B. (2012). 2011 Yılı insan hakları ihlal iddiası başvurularına ilişkin sayısal veriler. <http://www.ihb.gov.tr/dosyagoster.ashx?id=278> erişim. 22.05.2013
- Computer Ethics Institute (CEI) (2013). Bilgisayar kullanımının etik amentüsü. <http://computerethicsinstitute.org/images/TheTenCommandmentsOfComputerEthics.pdf>. 05.07.2013 tarihinde erişilmiştir.
- DARA (2012). İklim değişikliği izleme raporu. <http://daraint.org/climate-vulnerability-monitor/climate-vulnerability-monitor-2010>. 03.07.2013 tarihinde erişilmiştir.
- DiAB (2013). <http://www.diab.gov.tr/uyum-21-uluslararası-kuruluslar.html>, 04.05.2013 tarihinde erişilmiştir.
- EACEA (2013). 2010/03: Youth participation in democratic life. Final report 2013. http://ec.europa.eu/youth/documents/lse_study_on_youth_participation_-_2013.pdf. 27.05.2013 tarihinde erişilmiştir.
- Institute for Economics and Peace (2012). www.economicsandpeace.org 15.06.2013 tarihinde erişilmiştir.
- İnternet haberi 1.1 (2013). <http://www.egitimnerede.com>, 14.05.2013 tarihinde erişilmiştir.
- İnternet haberi 1.2 (2013). <http://video.mynet.com/>, 14.05.2013 tarihinde erişilmiştir.
- İnternet haberi 1.3 (2013). <http://dunya.milliyet.com.tr/felakette-bile-ornek-oluyorlar/sami-kohen/dunya/dunyayazardetay/16.03.2011/1364755/default.htm>, 14.05.2013 tarihinde erişilmiştir.

- İnternet haberi 1.4 (2013). <http://www.yenicaggazetesi.com.tr/yg/habergoster.php?haber=71975>, 14.05.2013 tarihinde erişilmiştir.
- İnternet haberi 1.5 (2013). <http://www.ankarahaber.com/haber/>, 14.05.2013 tarihinde erişilmiştir. 654
- İnternet haberi 2.1 (2013). Bir insanlık onuru hikayesi. <http://www.psikoloji.gen.tr/showthread.php?8606-ya%FEanm%FD%FE-bir-olay-%F6rne%FE%FDm> 26.06.2013 tarihinde erişilmiştir.
- İnternet haberi 2.2 (2013). Acı rakamları ile Bosna Hersek savaşı. http://www.sabah.com.tr/fotohaber/dunya/aci_rakamlari_ile_bosna_savasi?tc=76&albumId=16394&page=1. 27.06.2013 tarihinde Sabah Gazetesi'nin İnternet sitesinden erişilmiştir.
- İnternet haberi 4.1 (2013). <http://www.gazete5.com/haber/adanada-otobus-soforleri-kadin-son-dakika-haberleri-193718.htm>, 06.03.2013 tarihinde erişilmiştir.
- İnternet haberi 4.2 (2006). Hepimiz bir gün engelli olabiliriz. <http://arsiv.sabah.com.tr/2006/12/31/cp/rop106-20061203-102.html>, 26.04.2013 tarihinde erişilmiştir.
- İnternet haberi 4.3 (2006). Gerald Metroz kimdir? <http://www.milliyet.com.tr/gerald-metroz-kimdir-spor/haberdetayarsiv/28.10.2006/176000/default.htm>, 26.04.2013 tarihinde erişilmiştir.
- İnternet haberi 5.1 (2013). <http://www.sabah.com.tr/Spor/Futbol/2013/04/21/amattor-macta-olay-26-yarali> 08.05.2013 tarihinde erişilmiştir.
- İnternet haberi 5.2 (2013). <http://www.sabah.com.tr/Yasam/2013/03/28/kadina-sanki-savas-acilmis> 08.05.2013 tarihinde erişilmiştir.
- İnternet haberi 5.3 (2013). <http://www.mebhaberler.com/okullardaki-siddet-olaylari-inanilmaz-boyulara-ulasti-5100.html> 08.05.2013 tarihinde erişilmiştir.
- İnternet haberi 5.4 (2013). <http://www.okuldasiddet.net/upresimler/%C3%96gretmen%20E%C4%9Fitimi%20Program%C4%B1.pdf>. 07.04.2013 tarihinde erişilmiştir.
- İHD (2013). BM İnsan Hakları Savunucularının Korunması Bildirgesi. www.ihd.org.tr 05.02.2013 tarihinde erişilmiştir.
- MEB (2013). Plastik torba kullanımı uygulamaları. http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar. 04.07.2013 tarihinde erişilmiştir.
- MFA (2013). <http://www.mfa.gov.tr/medeniyetler-ittifaki-girisimi.tr.mfa>, 04.05.2013 tarihinde erişilmiştir.
- NOBEL PRIZE (2013). http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/, 04.05.2013 tarihinde erişilmiştir.
- Oxford (2013). <http://oxforddictionaries.com/>, 04.05.2013 tarihinde erişilmiştir.

- Öztüfekçi Önal, A. (2013). Türkiye’de çevre sorunları. www.tunceli.edu.tr/akademik.html 22.05.2013 tarihinde erişilmiştir.
- Subaşı, N.ve Akın, A. (2012). Kadına Yönelik Şiddet, Nedenleri ve Sonuçları. http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/kadina_yon_siddet.pdf, 07.04.2013 tarihinde erişilmiştir.
- TBMM (2013). http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/komisyon_rapor_no_6.pdf, 03.07.2013 tarihinde erişilmiştir.
- TİKA (2012). Acil insani yardımdan kalkınma işbirliğine uzanan Türkiye’nin Somali projeleri. <http://www.tika.gov.tr/haber/acil-insani-yardimdan-kalkinma-isbirligine-uzanan-turkiyenin-somali-projeleri/307>. 27.06.2013 tarihinde erişilmiştir.
- TSK (2013a) http://www.tsk.tr/4_uluslararası_iliskiler/4_1_turkiyenin_barisi_destekleme_harekatina_katkilari/konular/ataturk_ve_dunya_baris.htm, 04.05.2013 tarihinde erişilmiştir.
- TSK (2013b) http://www.tsk.tr/4_uluslararası_iliskiler/4_1_turkiyenin_barisi_destekleme_harekatina_katkilari/konular/turk_silahli_%20kuvvetlerinin_barisi_destekleme_harekatina_katkilari.htm 04.05.2013 tarihinde erişilmiştir.
- TÜİK (2013). Türkiye’de 2007-2012 yılları arasında bilgisayar ve İnternet kullanım oranlarıyla ilgili temel göstergeler <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=10880>. 04.07.2013 tarihinde erişilmiştir.
- TÜBİTAK (2013) Vizyon 2023: Bilim ve teknoloji stratejileri teknoloji öngörü projesi, http://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/vizyon2023/csk/EK-8.pdf. 04.07.2013 tarihinde erişilmiştir.
- Türk Dil Kurumu (TDK) (2013). Büyük Türkçe sözlük. <http://www.tdk.gov.tr> 28.06.2013 tarihinde erişilmiştir.
- Uluslararası Af Örgütü (UAÖ) (2012). Dünyada insan haklarının durumu raporu. http://files.amnesty.org/air11/air_2012_full_tu.pdf. 28.06.2013 tarihinde erişilmiştir.
- UNICEF (2013). Birleşmiş Milletler hakkında herşey. <http://www.unicankara.org.tr/v2/pages/sss.php#.UZsn6Y-EBcQ> 25.06.2013 tarihinde erişilmiştir.
- WHO (2011). Violence Prevention Alliance. Global Campaign for Violence Prevention.<http://www.who.int/violenceprevention/approach/definition/en/index.html> Bu kitabın içerisinde yer alan görseller kitabın illüstratörleri tarafından hazırlanmıştır.
- WVS (2013). <http://www.atlasofeuropeanvalues.eu/map.php?id=92&lang=tr> 27.05.2007 tarihinde erişilmiştir.
- www.istanbul.edu.tr/iletim/?page.html 04.05.2013 tarihinde erişilmiştir.
- www.tccb.gov.tr 25.05.2013 tarihinde erişilmiştir.
- www.unicef.org 28.11.2012 tarihinde erişilmiştir.

FOTOĞRAF/GÖRSEL KAYNAKÇASI

Görsel 2.5. Evde Bakım Hizmeti ([http://www.mamak.bel.tr/userfiles/haberimages7/DSC-119a%20\(3\).JPG](http://www.mamak.bel.tr/userfiles/haberimages7/DSC-119a%20(3).JPG))

Görsel 3.9. Ekolojik Denge ve Çevre Kirliliği (<http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/7c/Litter.JPG>)

Görsel 3.10. Küresel Isınmanın Doğal Çevreye Etkisi (www.sxc.hu)

Görsel 3.11. Üretim tesislerinin doğal çevre tahribatı (www.sxc.hu)

Görsel 4.1. Bir Grup Erasmus Öğrencisi (http://blog.uchceu.es/international-relations/wp-content/uploads/sites/26/2013/01/WelcomeDayErasmus2013_1-e1359371918764.jpg)

Görsel 4.2. Çeşitlilik Zenginliktir (<http://images.huffingtonpost.com/2013-03-21-images-DiversityTree.jpg>)

Görsel 4.8. Ön Yargılarımız (<http://static.panoramio.com/photos/large/3515933.jpg>)

Bu kitabın içerisinde yer alan çizimler kitabın illüstratörleri tarafından hazırlanmıştır.

Özel olarak belirtilmeyen görseller www.shutterstock.com internet adresinden temin edilmiştir.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (Çocuk Dostu Versiyonu)

Madde 1, Çocuğun tanımı:

Sözleşmeye göre on sekiz yaşına kadar çocuksunuz.

Madde 2, Ayrımcılık:

İrk, renk, cinsiyet, din, görüş, köken veya ekonomik durum, engellilik doğum veya anne babanız veya vasinizin herhangi bir başka özelliği nedeniyle ayrımcılığa uğratılamazsınız.

Madde 3, Çocuğun öncelikli yararı:

Çocukları etkileyen bütün eylemler ve kararlarda çocuk için en iyi olan temel alınmalıdır.

Madde 4, Sözleşmedeki hakların kullanılması:

Hükûmetlerin bu hakların siz ve bütün çocuklar tarafından kullanılabilmesini temin etmeleri gerekir.

Madde 5, Anne baba rehberliği ve çocuğun gelişim hâlindeki yetenekleri:

Aileniz size rehberlik etmek gibi temel bir sorumluluğa sahip olup, geliştiğiniz ölçüde ve yetenekleriniz ve yaptıklarınızın sonuçları ile ilgili anlayışınız arttığı ölçüde haklarınızı doğrudan kendiniz kullanırsınız ve hayata geçirirsiniz. Hükûmetler bu hakka saygı göstermelidir.

Madde 6, Yaşam ve gelişim hakkı:

Yaşamaya ve gelişmeye hakkınız vardır. Hükûmetlerin yaşamınızı sürdürmenizi ve sağlıklı gelişmenizi temin etme görevi vardır.

Madde 7, Doğum kaydı, ad, vatandaşlık ve anne baba bakımı:

Doğumunuzun yasal biçimde kaydedilmesi, bir ad ve vatandaşlığa sahip olmak, anne babanızı tanımak ve onlar tarafından bakılmak hakkınızdır.

Madde 8, Kimliğin korunması:

Hükûmetler bir ad, vatandaşlık ve aile bağlarına sahip olma hakkınıza saygı göstermelidirler.

Madde 9, Anne babadan ayrılma:

Kendi isteğiniz dışında (örneğin ana-babanızdan birinin size kötü davranması veya ihmal etmesi durumu dışında) anne babanızdan kimse sizi ayıramaz. Anne babanız ayırırsa, bu durum sizi incitmediği ölçüde her ikisiyle temas etme hakkınız vardır.

Madde 10, Ailenin yeniden bir araya gelmesi:

Anne babanız farklı ülkelerde yaşıyorlarsa, her ikisiyle teması sürdürebilmek veya yeniden aile olarak bir araya gelebilmek için ülkeler arasında seyahat etmenize izin verilir.

Madde 11, Başka bir ülkeye yasadışı yoldan gönderilmeme:

Hükûmetler ülkeden yasadışı olarak çıkartılmamanız için önlem almalıdırlar.

Madde 12, Çocuğun görüşüne saygı gösterilmesi:

Yetişkinler sizi etkileyecek kararlar alırken özgür biçimde düşündüğünüzü söyleme ve görüşlerinizin alınacak kararda hesaba katılması hakkınızdır.

Madde 13, İfade ve bilgi özgürlüğü:

Söz konusu bilgi size ve başkalarına zarar vermediği sürece, her biçimde bilgiye ulaşmaya çalışmak, bilgi edinmek ve bilgilerinizi paylaşmak hakkınız vardır (örneğin yazı, sanat, televizyon, radyo ve İnternet yoluyla).

Madde 14, Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü:

Başkalarının haklarını kullanmalarına engel olmadığı sürece, istediğinizi düşünme ve istediğinize inanma, dininiz gereği ibadet etme hakkınız vardır. Anne babanız size bu konularda rehberlik yapmalıdır.

Madde 15, Barışçıl örgütlenme ve toplanma özgürlüğü:

Diğer çocukların haklarını engellemediği sürece, başka çocuklarla gruplar ve dernekler kurmak veya var olanlara katılmak hakkınızdır.

Madde 16, Özel yaşamın gizliliği, onur ve saygınlık:

Özel yaşamın gizliliği hakkınızdır. Kimse geçerli bir neden olmaksızın saygınlığınıza zarar veremez, sizin veya ailenizin evine giremez, mektuplarınızı ve e-postalarınızı açamaz.

Madde 17, Bilgi ve medyaya erişim:

Kitap, gazete, dergi, televizyon, radyo ve İnternet dahil, çeşitli kaynaklardan güvenilir bilgi edinme hakkınız vardır. Bilgi, yararlı ve anlaşılır olmalıdır.

Madde 18, Anne babanın ortak sorumluluğu:

Anne ve babanızın her ikisi de sizi yetiştirmekte ortak sorumluluk sahibi olup, her zaman sizin için en iyi olanı dikkate almalıdır. Hükûmetler, özellikle anne ve baba çalışıyorsa size karşı sorumluluklarını yerine getirebilmeleri için gerekli hizmetleri sunmalıdır.

Madde 19, Her tür şiddet, istismar ve ihmale karşı korunma:

Hükûmetler, sizin gerektiği gibi bakılmanızı ve anne babanız ya da başka bakıcılardan kaynaklanabilecek şiddet, istismar ve ihmale karşı korunmanızı temin etmelidirler.

Madde 20, Alternatif bakım:

Anne baba ve aile size gereken bakımı sağlayamıyorsa, Hükûmetler dininize, gelenek ve dilinize, insanlık onuruza ve insan haklarınıza saygı gösterecek kişilerin ve kurumların size bakımını sağlamakla yükümlüdür.

Madde 21, Evlat edinilme:

Kendi ülkenizde ya da bir başka ülkede evlat edinilmiş olmanıza bakılmaksızın, evlat edinirken yetişkinlerin düşünmesi gereken şey sizin için en iyi olanı neyse odur.

Madde 22, Sığınmacı çocuklar:

Ülkeniz güvenli olmadığı için bir başka ülkeye geldiyseniz, korunma ve desteklenme hakkınız vardır. O ülkede doğan çocuklarla haklarınız aynıdır.

Madde 23, Engelli çocuklar:

Herhangi bir engellilik durumunuz söz konusu ise, özel bakım, destek ve eğitim alarak eksiksiz ve bağımsız bir yaşam sürmeye ve yeteneğiniz ölçüsünde topluma katılım göstermeye hakkınız vardır.

Madde 24, Sağlık bakımı ve hizmetleri:

Kaliteli bir sağlık bakımı hakkınız vardır (örneğin ilaç, hastane, sağlık görevlileri). Ayrıca sağlığınıza korumak için temiz su, besleyici gıda, temiz çevre ve sağlık eğitimi de hakkınızdır. Eğer ülkenizde hakkınızın hayata geçmesi için yeterli kaynak yoksa, uluslararası dayanışma ruhuyla ülkeler birbirlerine yardım ederler.

Madde 25, Kurumların periyodik olarak denetlenmesi:

Anne babanızdan uzakta kapalı kurumlarda bakılıyorsanız, iyi bakım ve muamelelenin sürüp sürmediği düzenli olarak denetlenmelidir.

Madde 26, Sosyal güvenlikten yararlanma:

İçinde yaşadığınız toplum, sizin gelişmeniz ve iyi koşullarda yaşamanız (örneğin eğitim, kültür, beslenme, sağlık, sosyal refah) amacıyla sosyal güvenlikten yararlanma olanağı sunmalıdır. Hükûmet yeterli mali imkânı olmayan ailelerin çocukları için maddi ve manevi yardım hizmeti sunmalıdır.

Madde 27, Yeterli yaşam standardı:

Fiziksel, ruhsal, ahlaki ve toplumsal açıdan gelişmeniz için iyi koşullarda yaşamanız gerekir. Hükûmet bu yönde ailelere yardımcı olmalıdır.

Madde 28, Eğitim hakkı:

Eğitim hakkınız vardır. Okulda disiplin insanlık onuruza saygıyla bağdaşmalıdır. İlköğretim zorunlu ve ücretsiz olmalıdır. Eğer ülkenizde hakkınızın hayata geçmesi için yeterli kaynak yoksa, uluslararası dayanışma ruhuyla ülkeler birbirlerine yardım ederler.

Madde 29, Eğitimin amaçları:

Eğitim, kişiliğinizi, yeteneklerinizi, zihinsel ve fiziksel becerilerinizi en üst noktaya kadar geliştirecek şekilde düzenlenmelidir. Eğitim sizi yaşama hazırlamalı; anne babanıza, kendinize, diğer uluslara ve kültürlere saygı göstermeye teşvik etmelidir. İnsan haklarını öğrenmek hakkınızdır.

Madde 30, Azınlık ve yerli haktan çocuklar:

Ülkenizde çoğunluk tarafından kabul edilip edilmediğine bakılmaksızın ailenizin geleneklerini, dinini ve dilini öğrenmeye hakkınız vardır.

Madde 31, Serbest zaman, oyun ve kültür:

Rahatlama, dinlenme, oynama ve çeşitli kültürel amaçlı etkinliklere katılma hakkınız vardır.

Madde 32, Çocuk işçiliği:

Hükûmet sizi, sağlık veya gelişiminiz için zararlı nitelikteki, eğitiminizi engelleyen veya başka insanların sizi sömürmelerine neden olan işlerden korumalıdır.

Madde 33, Çocuklar ve uyuşturucu kullanımı:

Hükûmet sizi tehlikeli uyuşturucu maddelerin üretim ve dağıtım yollarına karşı korumalıdır.

Madde 34, Cinsel istismara karşı korunma:

Hükûmet sizi cinsel istismardan korumalıdır.

Madde 35, İnsan kaçakçılığı, satışı ve kaçırılmasına karşı korunma:

Hükûmet kaçırılmanıza, satılmanıza, istismar edilmek üzere başka ülkelere götürülmenize karşı kesin önlem almalıdır.

Madde 36, Diğer istismar biçimlerine karşı korunma:

Gelişiminize ve refahınıza zarar verebilecek etkinliklere karşı korunmalısınız.

Madde 37, İşkence, aşağılayıcı muamele ve özgürlükten yoksun bırakmaya karşı korunma:

Yasaları çiğnemeniz durumunda size zalimce davranılamaz. Yetişkinlerle birlikte hapse konamazsınız ve ailenizle temasınızı koruyabilirsiniz.

Madde 38, Silahlı çatışmadan etkilenen çocukların korunması:

On sekiz yaş altındaysanız, hükûmetler, orduya katılmanıza ve savaşta doğru yer almanıza izin vermemelidir. Savaş bölgelerindeki çocuklara özel koruma sağlanmalıdır.

Madde 39, Çocuk kurbanların rehabilitasyonu:

İhmal edilmiş, işkence görmüş veya istismara uğramışsanız, istismar veya savaş kurbanıysanız veya hapse atılmışsanız, fiziksel ve zihinsel sağlığınıza yeniden kavuşarak topluma geri dönmek için özel yardım almak hakkınızdır. Devletler bunun için gerekli hizmeti sağlamakla yükümlüdür.

Madde 40, Çocuk adaleti sistemi:

Yasaları ihlal etmekle suçlanıyorsanız, onuruza yaraşır bir muamele görmelisiniz. Hukuki yardım alabilmelisiniz. Hapis cezası en son başvurulacak önlemdir.

Madde 41, Daha ileri düzeydeki insan hakları standartlarına saygı gösterilmesi:

Ülkenizde çocuklarla ilgili yürürlükteki yasalar sözleşmeden daha ileriye, o yasalar uygulanır.

Madde 42, Sözleşmenin yaygın tanıtımı:

Hükûmet, bütün anne babaların, kurumların ve çocukların sözleşmeyi bilmesini sağlamalıdır.

Maddeler 43-54, Hükûmetlerin görevleri:

Bu maddeler yetişkinlerle hükûmetlerin, çocukların bütün haklarından yararlanmalarını sağlamak üzere nasıl birlikte çalışmaları gerektiğini açıklamaktadır. Sözleşme çocukların haklarının korunması, hayata geçirilmesi ve haklarına saygı duyulup duyulmadığını izlemek için uluslararası uzmanlardan oluşmuş bir komite kurmuştur: Çocuk Hakları Komitesi. Hükûmetler her beş yılda bir Komiteye ülkenizde çocuk haklarının nasıl uygulandığı ile ilgili bir rapor sunmak ile yükümlüdür. Komite siz çocukların hazırladığı raporları da görmekten mutluluk duymaktadır...

Not: ÇHS, BM Genel Kurulu tarafından 1989'da kabul edildi ve 1990'da uluslararası bir yasa gücüyle yürürlüğe girdi. ÇHS, çocuk haklarını ve bu hakların hükûmetlerce nasıl geliştirilip korunacağını tanımlayan 54 madde içermektedir. Dünyadaki ülkelerin çoğu sözleşmeyi onaylamış ve içerdiği hakların tanınması için taahhütte bulunmuştur.

(Flowers N. (Mart 2010), Pusulacık, Çocuklar için İnsan Hakları Eğitimi Kılavuzu, Çeviren: Metin Çulhaoğlu, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, S. 292-294.)

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (Çocuk Dostu Versiyonu)

Madde 1, Eşitlik hakkı:

Özgür ve eşit haklara sahip bir insan olarak doğdun. Düşünebilecek ve neyin doğru neyin yanlış olduğunu söyleyebilecek durumdasın. Başkalarına dostça davranmalısın.

Madde 2, Ayrımcılığa uğramama özgürlüğü:

İrk, derinin rengi, cinsiyet, dil, din, görüş, aile kökeni, toplumsal veya ekonomik statü, doğum yeri veya milliyetin ne olursa olsun burada sıralanan bütün insan haklarına sahipsin.

Madde 3, Yaşama, özgürlük ve kişisel güvenlik hakkı:

Yaşama, özgür olma ve kendi güvenliğini isteme hakkın var.

Madde 4, Köle olmama özgürlüğü:

Kimsenin sana köle gibi davranma hakkı yoktur. Sen de kimseyi kölen olarak kullanamazsın.

Madde 5, İşkence ve aşağılayıcı muamele görmeme hakkı:

Kimsenin sana işkence yapma, zarar verme veya aşağılama hakkı yoktur.

Madde 6, Yasa önünde birey olarak tanınma hakkı:

Yasaya göre her yerde bir birey olarak kabul edilme hakkın var.

Madde 7, Yasa önünde eşitlik hakkı:

Herhangi bir ayrımcılığa uğramaksızın yasa tarafından korunmaya ve eşit muamele görmeye hakkın var.

Madde 8, Ehil yargıçlar tarafından sorunlarının giderilmesi hakkı:

Yasal haklarının ihlal edilmesi durumunda, ehil ve adil yargıçlar tarafından haklarının savunulması hakkındır.

Madde 9, Keyfi tutuklama ve sürgüne gönderilmeme özgürlüğü:

Kimse geçerli nedenleri olmaksızın seni tutuklayamaz, hapse koyamaz, ülkeden çıkmaya zorlayamaz.

Madde 10, Adil ve açık duruşma hakkı:

Herhangi bir suçla suçlandığında adil ve kamuya açık bir duruşmada yargılanmak hakkındır.

Madde 11, Ters kanıtlanana kadar masum kabul edilme hakkı:

- 1) Adil bir yargılamada suçlu bulunana kadar masum kabul edilirsin.
- 2) İşlendiği an suç sayılmayan bir fiil nedeniyle cezalandırılmazsın.

Madde 12, Özel yaşam, aile, ev ve iletişime müdahale olmaması özgürlüğü:

Bir başkası, adına zarar vermeyi denediği veya evine girmeye yeltendiği, postanı açtığı, seni veya aileni geçerli herhangi bir yasal nedeni olmaksızın rahatsız ettiği zaman korunmaya hakkın vardır.

Madde 13, Özgür seyahat hakkı:

- 1) İstedğin ÷lkeye girip çıkma hakkın vardır.
- 2) ÷lkeni terk edip bir başka ÷lkeye gitmeye ve istediğin takdirde kendi ÷lkene dönmeye hakkın vardır.

Madde 14, Bir başka ÷lkede korunma hakkı:

- 1) Biri sana zarar verdiğinde, başka bir ÷lkeye giderek sığınma istemeye hakkın vardır.
- 2) Ciddi bir suç işlemen durumunda bu hakkı kaybedersin.

Madde 15, Bir vatandaş olma ve bu vatandaşlığı değıştirme hakkı:

- 1) Bir ÷lkeye ait olma ve vatandaşlığa sahip olmaya hakkın vardır.
- 2) Kimse geçerli bir neden olmaksızın vatandaşlığını senden alamaz. Vatandaşlığını arzu ettiğin gibi değıştirmeye de hakkın vardır.

Madde 16, Evlenme ve aile kurma hakkı:

- 1) Yasal olarak uygun yaştaysan, ırk, ÷lke veya dinle ilgili herhangi bir kısıtlama olmaksızın evlenebilir ve bir aile kurabilirsin. Eşlerin her ikisi evlendiklerinde ve boşandıklarında aynı haklara sahiptir.
- 2) Kimse seni evlenmeye zorlayamaz.
- 3) Aile toplumun temel birimidir ve hükümet tarafından korunmalıdır.

Madde 17, Mülkiyet edinme hakkı:

- 1) Mülk edinmeye hakkın vardır.
- 2) Kimse sahip olduğun eşyaları geçerli bir neden olmaksızın senden alamaz.

Madde 18, Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü:

Kendine ait düşüncelerin olmasına ve herhangi bir dine inanmaya hakkın vardır. Dinini ve inançlarını uygulamakta ve değıştirmekte özgürsün.

Madde 19, Görüş ve bilgi edinme, bilgiyi paylaşma ve ifade özgürlüğü:

Kendi görüşlerini savunma ve ifade etmeye hakkın vardır. Görüşlerini farklı ÷lkelerden insanlar da dahil olmak üzere herhangi bir yolla başkalarıyla paylaşabilirsin.

Madde 20, Barışçıl örgütlenme ve toplanma hakkı:

- 1) Başkalarıyla barışçıl biçimde bir araya gelmeye hakkın vardır.
- 2) Kimse seni bir gruba ait olmaya zorlayamaz.

Madde 21, Yönetime ve seçimlere katılma hakkı:

- 1) Bir görev üstlenerek veya seni temsil edecek birini seçerek hükümet yönetimine katılmaya hakkın vardır.
- 2) ÷lkene hizmet etmeye hakkın vardır.
- 3) Hükümetler düzenli olarak adil ve gizli oylama yoluyla seçilmelidir.

Madde 22, Sosyal güvenlik hakkı:

İçinde yaşadığın toplum, sana onur ve gelişme açısından gerekli hakları ve sosyal güvenliğini sağlamalıdır.

Madde 23, Arzu edilebilir bir işte çalışma ve sendikalaşma hakkı:

- 1) Çalışmaya, işini seçmeye ve iyi koşullarda çalışmaya hakkın vardır.
- 2) Aynı işi yapan insanlar aynı ücreti almalıdır.
- 3) Yaşamana ve aileni geçindirmene yetecek bir ücret alabilmelisin.
- 4) Çalışan herkesin, haklarını savunmak amacıyla sendikaya girme hakkı vardır.

Madde 24, Dinlenme ve serbest zaman hakkı:

Dinlenmeye ve serbest zamanın olmasına hakkın vardır. İşgünün çok uzun olmaz. Düzenli ve ücretli tatil yapabilmelisin.

Madde 25, Uygun yaşam standartları hakkı:

- 1) Senin ve ailenin sağlıklı, rahat bir yaşam sürmek için gereksindiğiniz maddelere, gıdaya, giyime, sağlık ve barınma ve diğer toplumsal hizmetlere hakkınız vardır. Çalışmıyor veya çalışmıyorsan, yardım görmeye hakkın vardır.
- 2) Anne ve çocuklar özel bakım ve yardım görmelidir.

Madde 26, Eğitim hakkı:

- 1) Okula gitmeye hakkın vardır. İlköğretim ücretsiz ve zorunlu olmalıdır. Meslek öğrenme olanağın olmalı ve yapabildiğin ölçüde okumaya devam edebilmelisin.
- 2) Okulda bütün yeteneklerini geliştirebilmeli, başkalarına ırkı, dini veya milliyeti ne olursa olsun saygı duymayı öğrenmelisin.
- 3) Anne babanın alacağın eğitimde söz hakkı olmalıdır.

Madde 27, Toplumun kültürel yaşamına katılım hakkı:

- 1) Toplumunun geleneklerini ve bilgilerini paylaşmaya, sanatlarından zevk almaya, bilimsel gelişmeden yararlanmaya hakkın vardır.
- 2) Bir sanatçı, yazar veya bilim insanı isen, eserin korunmalı ve sen de bundan yararlanmalısın.

Madde 28, Bir toplumsal düzen hakkı:

Senin ve tüm insanların hak ve özgürlüklere sahip olacakları bir dünyaya hakkın vardır.

Madde 29, Topluluğa karşı sorumluluklar:

- 1) Kişiliğin toplum içinde bütünüyle gelişebilir. Senin de bu topluma karşı sorumlulukların vardır.
- 2) Yasalar insan haklarını güvence altına almalı, herkesin başkalarına saygı göstermesini ve başkalarından saygı görmesini temin etmelidir.
- 3) Bu hak ve özgürlükler Birleşmiş Milletlerin amaç ve ilkelerini desteklemelidir.

Madde 30, İnsan haklarına müdahale edilememesi özgürlüğü:

Dünyada hiç kimse, hiçbir grup veya hükûmet bu haklara zarar vermek için girişimde bulunamaz.

(Flowers N. (Mart 2010), Pusulacık, Çocuklar için İnsan Hakları Eğitimi Kılavuzu, Çeviren: Metin Çulhaoğlu, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, S. 285, 286.)

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi

Madde 1

İşbu Sözleşme'ye göre Kadınlara karşı ayırım deyimi kadınların medeni durumlarına bakılmaksızın ve kadın ile erkek eşitliğine dayalı olarak politik, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni ve diğer alanlardaki insan hakları ve temel özgürlüklerinin tanınmasını, kullanılmasını ve bunlardan yararlanılmasını engelleyen veya ortadan kaldıran veya bunu amaçlayan ve cinsiyete bağlı olarak yapılan herhangi bir ayırım, mahrumiyet veya kısıtlama anlamına gelecektir.

Madde 2

Taraf Devletler, kadınlara karşı her türlü ayrımı kınar, tüm uygun yollardan yararlanarak ve gecikmeksizin kadınlara karşı ayrımı ortadan kaldıracı bir politika izlemeyi kabul eder ve bu amaçla aşağıdaki hususları taahhüt ederler:

- Kadın ile erkek eşitliği ilkesini kendi anayasalarına ve diğer ilgili yasalara henüz girmemişse dahil etmeyi ve yasalar ile ve diğer uygun yollarla bu ilkenin uygulanmasını sağlamayı;
- Kadınlara karşı her türlü ayrımı yasaklayan ve gerekli yerlerde yaptırımları da içeren yasal ve diğer uygun önlemleri kabul etmeyi;
- Kadın haklarının erkeklerle eşit temelde himayesini, yetkili ulusal mahkemeler ve diğer kuruluşlarla kadının her tür ayrımcılığa karşı etkin bir şekilde korunmasını sağlamayı;
- Kadınlara karşı herhangi bir ayrımcı hareket yapılmasından veya uygulanmasından kaçınmayı ve kamu yetkilileri ile kuruluşlarının bu yükümlülüğe uyumlu olarak hareket etmelerini sağlamayı;
- Herhangi bir kişi veya kuruluşun kadınlara karşı ayırım yapma girişimini önlemek için bütün uygun önlemleri almayı;
- Kadınlara karşı ayrımcılık oluşturulan mevcut yasa, yönetmelik, adet ve uygulamaları değiştirmek veya feshetmek için yasal düzenlemeler de dahil gerekli bütün uygun önlemleri almayı;
- Kadınlara karşı ayrımcılık oluşturan bütün ulusal cezai hükümleri yürürlükten kaldırmayı.

Madde 3

Taraf Devletler kadının tam gelişmesini ve ilerlemesini sağlamak için, özellikle politik, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlar başta olmak üzere bütün alanlarda, erkeklerle eşit olarak insan hakları ve temel özgürlüklerinden yararlanmalarını ve bu hakları kullanmalarını garanti etmek amacıyla yasal düzenleme dahil bütün uygun önlemleri alacaklardır.

Madde 4

Kadın ve erkek eşitliğini fiilen sağlamak için Taraf Devletlerce alınacak geçici ve özel önlemler, işbu Sözleşmede belirtilen türden bir ayırım olarak düşünülmeyecek ve hiçbir şekilde eşitsizlik veya farklı standartların korunması sonucunu doğurmamaktadır. Fırsat ve uygulama eşitliği hedeflerine ulaşıldığı zaman bu önlemlere son verilecektir.

Anneliğin korunması amacıyla işbu Sözleşme'de belirtilenler dahil, Taraf Devletlerce alınacak özel önlemler, ayrımcı olarak nitelendirilmeyecektir.

Madde 5

Taraf Devletler aşağıdaki bütün uygun önlemleri alacaklardır:

- Her iki cinsten birinin aşağılığı veya üstünlüğü fikrine veya kadın ile erkeğin kalıplaşmış rollerine dayalı ön yargıların, geleneksel ve diğer bütün uygulamaların ortadan kaldırılmasını sağlamak amacıyla kadın ve erkeklerin sosyal ve kültürel davranış kalıplarını değiştirmek;
- Anneliğin sosyal bir görev olarak anlaşılmasını ve çocukların yetiştirilmesi ve gelişiminde kadın ve erkeğin ortak sorumluluğunun tanınmasını öngören ve her durumda çocukların çıkarlarını her şeyden önce gözeten anlayışa dayanan bir aile eğitimini sağlamak.

Madde 6

Taraf Devletler, kadın ticareti ve fahişeliğin istismarının her şekliyle önlenmesi için yasama dahil gerekli bütün önlemleri alacaklardır.

Madde 7

Taraf Devletler, ülkenin politika ve kamu hayatında, kadınlara karşı ayrımı önlemek için tüm önlemleri alacaklar ve özellikle kadınlara erkeklerle eşit şartlarla aşağıdaki hakları sağlayacaklardır:

- Bütün seçimlerde ve halk oylamalarında oy kullanmak ve halk tarafından seçilen organlara seçilebilmek;
- Hükûmet politikasının hazırlanmasına ve uygulanmasına katılmak, kamu görevinde bulunabilmek ve hükûmetin her kademesinde kamu görevleri ifa etmek;
- Ülkenin kamu ve politik hayatı ile ilgili hükûmet dışı kuruluşlara ve derneklere katılmak.

Madde 8

Taraf Devletler, kadınlara, erkeklerle eşit şartlarda ve hiçbir ayrım gözetmeksizin, hükûmetlerini uluslararası düzeyde temsil etmek ve uluslararası kuruluşların faaliyetlerine katılmak fırsatını sağlamak için gerekli bütün önlemleri alacaklardır.

Madde 9

Taraf Devletler, tabiiyetin kazanılmasında, değiştirilmesinde veya muhafazasında kadınlara erkeklerle eşit haklar tanıyacaklar ve özellikle bir yabancıyla evlenmenin veya evlilik sırasında kocanın tabiiyetini değiştirmesinin, kadının da otomatik olarak tabiiyet değiştirmesine, tabiiyetsiz kalmasına veya kocanın tabiiyetini zorla almasına yol açmamasını sağlayacaklardır.

Taraf Devletler, çocukların tabiiyeti konusunda kadınlara erkeklerle eşit haklar sağlayacaklardır.

Madde 10

Taraf Devletler özellikle arasındaki konularda kadın-erkek eşitliği esasına dayanarak eğitimde erkeklerle eşit hakka sahip olmalarını sağlamak için kadınlara karşı ayrımı önleyen bütün uygun önlemleri alacaklardır:

- Meslek ve sanat yönlendirilmesinde kırsal ve kentsel alanlarda bütün dallardaki eğitim kurumlarına girişte ve diploma almada okul öncesi, genel, teknik, mesleki ve yüksek teknik eğitimde ve her çeşit meslekte eğitimde eşit şartların sağlanması;
- Kadınların erkeklerle aynı ders programlarından yararlanmaları, aynı sınavlara katılmaları, aynı seviyedeki niteliklere sahip eğitim görevlilerine, okul, bina ve malzemesine sahip olmaları;
- Kadın ve erkeğin rolleriyle ilgili kalıplaşmış kavramların eğitimin her şeklinden ve kademesinden kaldırılması ve bu amaca ulaşılması için karma eğitimin ve diğer eğitim şekillerinin teşvik edilmesi, özellikle ders kitaplarının ve okul programlarının yeniden gözden geçirilmesi ve eğitim metodlarının bu amaca göre düzenlenmesi;
- Burs ve diğer eğitim yardımlarından faydalanmaları için kadınlara erkeklerle eşit fırsatların tanınması;
- Özellikle kadın ve erkekler arasında mevcut eğitim açığını en kısa zamanda kapatmaya yönelik olarak, yetişkin ve fonksiyonel okuma-yazma programları dahil, sürekli eğitim programlarına katılabilmeleri için erkeklerle eşit fırsatların verilmesi;
- Kız öğrencilerin okuldan ayrılma oranlarının düşürülmesi ve okuldan erken ayrılan kız çocukları ve kadınlar için eğitim programları düzenlenmesi.;
- Spor ve beden eğitimi faaliyetlerine aktif olarak katılmaları için erkeklerle eşit fırsatlar tanınması;
- Kadınların, ailelerin sağlık ve refahını sağlamaya yardım edecek, aile planlaması bilgisi dahil, özel eğitici bilgiyi sağlamaları.

Madde 11

Taraf Devletler, istihdam alanında kadınlara karşı ayrımı önlemek ve kadın-erkek eşitliği esasına dayanarak eşit haklar sağlamak için özellikle aşağıda belirtilen konularda bütün uygun önlemleri alacaklardır:

- Bütün insanların vazgeçilmez hakkı olan çalışma hakkı;
- İstihdam konularında eşit seçim kıstaslarının uygulanması da dahil erkeklerle eşit istihdam imkanlarına sahip olma hakkı;
- Serbest olarak meslek ve iş seçme hakkı, terfi, iş güvenliği, hizmetin tüm şartları ve avantajlarından faydalanma hakkı, çıraklık ileri mesleki eğitim ve bilgi yenileme eğitimi dahil, mesleki eğitim ve sürekli eğitim görme hakkı;
- Sosyal yardımlar dahil eşit ücret hakkı, eşdeğerdeki işte eşit muamele ve işin cinsinin değerlendirilmesinde eşit muamele görme hakkı;
- Ücretli izinle birlikte, özellikle emeklilik, işsizlik hastalık, sakatlık, yaşlılık ve diğer çalışmama hallerinde sosyal güvenlik hakkı;
- Güvenli şartlar içinde çalışma hakkı ve sağlığın ve bu arada doğurganlığın korunması hakkı.
- Evlilik ve analık sebebiyle kadınlara karşı olan ayrımı önlemek ve etkin çalışma hakkını sağlamak amacıyla, Taraf Devletler uygun önlemleri alacaklardır:

- Hamilelik ve analık izni sebebiyle veya evliliğe bağlı olarak işten çıkarma ayırımı yasaklamak, bu ayırımı yapanları cezalandırmak;
- Önceki iş, kıdem ve sosyal haklar kaybedilmeksizin, ücretli olarak aralık izni veya benzeri sosyal içerikli tazminatlar vermek;
- Özellikle çocuk bakımevleri ağının tesisi ve geliştirilmesi yoluyla anne ve babanın aile yükümlülüklerini; görev sorumlulukları ve kamu hayatına katılma ile birleştirmeyi mümkün kılan destekleyici sosyal hizmetlerin sağlanmasını teşvik etmek;
- Hamilelik süresince zararlı olduğu kanıtlanan işlerde kadınlara özel koruma sağlamak.
- Bu maddede yer alan konulara ilişkin koruyucu yasalar bilimsel ve teknik bilgi ışığı altında periyodik olarak yeniden gözden geçirilecek ve gerekirse değiştirilecek, kaldırarak veya uzatılacaktır.

Madde 12

Taraf Devletler, aile planlaması dahil sağlık bakım hizmetlerinden kadın ve erkeğin eşit olarak yararlanması için, sağlık alanında kadınlara karşı ayırımı ortadan kaldırarak bütün önlemleri alacaklardır.

Bu maddenin 1. paragrafında öngörülen hükümler saklı kalmak kaydıyla Taraf Devletler kadına hamilelik, lohusalık ve doğum sonrası dönemde gerekli hizmetleri sağlayacaklar, hamilelik ve emzirme sırasında yeterli beslenme ile birlikte, gerektiğinde ücretsiz hizmet vereceklerdir.

Madde 13

Taraf Devletler, kadınlara karşı ekonomik ve sosyal hayatın diğer alanlarında erkeklerle kadınların eşit olarak haklardan yararlanabilmelerini sağlayarak kadınlara karşı ayrımcılığın önlenmesi için gerekli ve özellikle aşağıdaki önlemleri alacaklardır:

- Aile zammı hakkı
- Banka kredisi, ipotek ve diğer mali kredileri elde etme hakları;
- Eğlence, spor ve kültürel hayatın bütün yönlerine katılma hakları.

Madde 14

Taraf Devletler, kırsal kesim kadınlarının, karşılaştıkları özel sorunları ve ekonominin parasal olmayan sektöründeki çalışmaları dahil ailelerinin ekonomik bakımdan ayakta kalması için oynadıkları belirgin rolü göz önünde tutacak ve işbu Sözleşme hükümlerinin kırsal kesimdeki kadınlara uygulanmasını sağlamak için gerekli bütün önlemleri alacaklardır.

Taraf Devletler, kadın ve erkeklerin eşitliği prensibine dayanarak, kırsal kalkınmaya katılmalarını ve bundan yararlanmalarını sağlamak için kırsal kesimdeki kadınlara karşı ayırımı ortadan kaldıran tüm uygun önlemleri alacaklar ve özellikle kırsal kesim kadınlarına aşağıdaki hakları sağlayacaklardır:

- Her seviyedeki kalkınma planlarının görüşme ve uygulanmasına katılmak;
- Aile planlaması konusunda bilgi, danışma ve hizmetler de dahil olmak üzere yeterli sağlık hizmetlerinden faydalanmak;
- Sosyal güvenlik programlarından doğrudan yararlanmak;
- Teknik yeteneklerini geliştirmek amacıyla tüm toplumsal ve yaygın hizmetler ile birlikte fonksiyonel okur-yazarlık dahil, resmî ve gayri resmî eğitim ile öğretimin her türünden yararlanmak;

- Ekonomik fırsatlardan kendi işinde çalışma veya tam istihdam yoluyla eşit olarak yararlanmak amacıyla kendi kendine yardım grupları ve kooperatifler oluşturmak;
- Bütün toplumsal faaliyetlere katılmak;
- Toprak ve tarım reformunda ve bunun yanı sıra yeniden iskan projelerinde eşit muamele ve tarımsal kredi ve borçlanma, pazarlama kolaylıkları ile uygun teknolojiden yararlanmak;
- Özellikle konut, sağlık, elektrik ve su temini, ulaştırma ve haberleşme konularında yeterli yaşam standartlarından yararlanma haklarını sağlamak.

Madde 15

Taraf Devletler kadınlara kanun önünde erkeklerle eşit haklar tanıyacaklardır.

Taraf Devletler medeni haklar bakımından kadınlara erkeklerinkine benzer hukuki ehliyet ve bu ehliyeti kullanmak için eşit fırsatlar tanıyacaklardır. Özellikle, kadınlara akit yapmada ve mülk idaresinde eşit haklar verecekler ve Mahkemelerde davaların her aşamasında eşit muamele edeceklerdir.

Taraf Devletler, kadınların hukuki ehliyetlerini kısıtlamaya yönelik hukuki sonuç doğuran her çeşit sözleşmenin ve diğer özel muamelelerin tamamının geçersiz olduğunu kabul ederler.

Taraf Devletler, kadın ve erkeğe hukuki olarak ikametgah seçme taşımada eşit yasal hak tanıyacaklardır.

Madde 16

Taraf Devletler kadınlara karşı evlilik ve aile ilişkileri konusunda ayrımı önlemek için gerekli bütün önlemleri alacaklar ve özellikle kadın-erkek eşitliği ilkesine dayanarak kadınlara aşağıdaki hakları sağlayacaklardır:

- Evlenmede erkeklerle eşit hak;
- Özgür olarak eş seçme ve serbest ve tam rıza ile evlenme hakkı;
- Evlilik süresince ve evliliğin son bulmasında ayrı hak ve sorumluluklar;
- Medeni durumlarına bakılmaksızın, çocuklarla ilgili konularda ana ve babanın eşit hak ve sorumlulukları tanınacak, ancak her durumda çocukların çıkarları en ön planda gözetilecektir;
- Çocuk sayısına ve çocukları ne zaman dünyaya geleceklerine serbestçe ve sorumlulukla karar vermede ve bu hakları kullanabilmeleri için bilgi, eğitim ve diğer vasıtalarından yararlanmada eşit haklar;
- Her durumda çocukların çıkan en üst düzeyde tutularak ulusal yasalarda mevcut veli, vasi, kayyum olma ve evlat edinme veya benzeri müesseselerde eşit hak ve sorumluluklar;
- Aile adı, meslek ve iş seçimi dahil her iki eş (kadın-erkek) için, eşit kişisel haklar;
- Ücret karşılığı olmaksızın veya bir bedel mukabilinde malın mülkiyeti, kazanımı, işletmesi, idaresi, yararlanılması ve elden çıkarılmasında her iki eşe de eşit haklar.
- Çocuğun erken yaşta nişanlanması veya evlenmesi hiçbir şekilde yasal sayılmayacak ve evlenme asgari yaşının belirlenmesi ve evlenmelerin resmî sicile kaydının mecburi olması için, yasama dahil gerekli tüm önlemler alınacaktır.

(www.unicef.org 28.11.2012 tarihinde erişilmiştir.)

Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Bildirisi

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun insan Hakları Evrensel Bildirisinin devamında yer alan 9 Aralık 1975 tarihli Engelli Hakları Bildirisi, engelli kişilerin topluma üretken bireyler olarak katılmaları konusunda olduğu kadar, toplumun engellilere karşı yükümlülüklerini de saptamaktır.

1. Kişisel ya da sosyal yaşantısında kendi kendisine yapması gereken işleri (bedensel ya da sonradan olma), herhangi bir noksanlık sonucu yapamayanlara engelli denir.
2. Engelli kişiler, bu beyanname ile ileri sürülen haklardan yararlanacaklardır. Bu haklar engelli kişinin ya da ailesinin sahip olduğu ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya diğer: fikirler, milliyet ya da sosyal köken, yarlık ve doğum gibi konularda hiç bir ayrıcalık gözetilmeden dünyadaki bütün engelli kişilere tanınmıştır.
3. Engelli kişinin onuruna saygı gösterilmesi, en doğal hakkıdır. Engelli kişilerin engellilik veya noksanlıklarının nedeni, durumu ve ciddiyeti ne olursa olsun, aynı yaştaki engelli olmayan arkadaşlarının sahip oldukları düzgün yaşam koşullarına sahip olmak haklarıdır.
4. Engelli kişiler aynı medeni ve siyasi haklara sahiptirler. "Akıl Hastalarının Hakları Bildirisi"nin 7. maddesinde bu hakların sınırlandırılması ya da kaldırılması ile ilgili hükümler ayrıca belirtilmiştir.
5. Engelli kişilerin kendi kendilerine yeterli olmalarını sağlayan önlemler alınmalıdır.
6. Engelli kişiler, tıbbi, psikolojik ve fonksiyonel tedavi hakkına sahiptirler, protez, ortopedik uygulamalar, tıbbi ve sosyal rehabilitasyon çalışmaları, eğitim ve mesleki eğitim, staj ve rehabilitasyon, yardım, dayanışma, işe yerleştirme hizmetleri, engelli kişilerin becerilerini hızlandıracak diğer bütün faaliyetler bu maddenin kapsamına dahildir.
7. Engelli kişiler ekonomik ve sosyal haklara, düzgün hayat standardı hakkına sahiptirler. Ayrıca yeteneklerine göre bir iş sağlamak, yararlı, verimli ve karlı bir işe girmek veya bir ticaret birliğine üye olmak gibi haklara sahiptirler.
8. Ekonomik ve sosyal planlamaların bütün evrelerinde engelliler, özel ihtiyaçlarını daimi düşünülmesi ve gerçekleştirilmesi gereken kişiler olarak nitelendirilmelidir.

9. Engelli kişiler aileleriyle veya evlat edinen kişilerle birlikte yaşama ve her türlü sosyal, yaratıcı ve eğlendirici faaliyete katılma hakkına sahiptirler. Hiç bir engelli kişi, ikamet ettiği çevre itibarıyla, durumu veya gelişmesi için gerekli isteklerinde başka bir ayrıcalığa tabi tutulmaz. Eğer bir engellinin muhakkak bir müessesede veya çevrede kalması gerekiyorsa, o zaman bu çevrenin mümkün olduğu kadar yakın olması gerekir.
10. Engelli kişiler her türlü istismardan, ayrımcı, kötüye kullanılabilir ve haysiyet kırıcı yasa ve davranışlardan korunmalıdır.
11. Engelli kişiler, gerektiğinde varlıklarının ya da mallarının korunması için yeterli yasal yardım sağlamaya muktedir olabilmelidirler. Eğer adli durum kendi aleyhlerine gelişirse o zaman bu kişinin beden ve zekâ durumu tam olarak dikkate alınmalıdır.
12. Engelli kişiler haklarıyla ilgili her konuda, her zaman kendilerine ait kuruluşlarla istişarede bulunabilmelidirler.
13. Bu beyannameye yazılı haklar, mümkün olan her türlü vasıta ile engelli kişilere ve ailelerine tam olarak duyurulmalıdır.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 20 Kasım 1959'da kabul ettiği Çocuk Hakları Bildirisi'nin 5. maddesinde şöyle denilmektedir: "Bedenen, zihnen ve sosyal engelli olan çocuklara, durumlarının gereğine uygun özel muamele yapılmalı, özel eğitim ve bakım sağlanmalıdır."

Not: Orijinal metinde "engelli" ifadesi yerine "sakat" ifadesi geçmektedir. Anayasal düzenleme gereği "sakat" ifadesi, "engelli" olarak değiştirilmiştir.